

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

PAULIUS PRAKURAITIS
MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ IKITEISMINIO PROCESO PROGRAMA

ĮTARIAMŪJŲ ASMENŲ APKLAUSŲ ATLIKIMO TAKTIKA
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: prof. dr. S. Matulienė

.....
(parašas)

Kaunas, 2025

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ĮTARIAMŪJŲ APKLAUSOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	9
1.1. Apklauskos samprata.....	9
1.2. Įtariamųjų apklauskos organizavimo ypatumai.....	12
1.3. Įtariamųjų asmenų apklauskos reglamentavimas baudžiamojo proceso teisėje.....	19
2. ĮTARIAMŪJŲ ASMENŲ APKLAUSOS TAKTINIAI METODAI	27
2.1. Įtariamųjų asmenų „interviu“ apklauskos metodas	28
2.2. Kaltinamasis apklauskos metodas	39
2.3. “Neformali“ įtariamąjį apklausa ar „provokacija“	52
3. ĮTARIAMŪJŲ PARODYMŲ VERTINIMAS: TEORINIAI IR EMPIRINIAI ASPEKTAI..	65
3.1. Apklauskos metodų ir būdų poveikis parodymų patikimumui.....	66
3.2. Empirinių tyrimų duomenų analizė: metodų ir parodymų sąsaja.....	67
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	74
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	77
PRIEDAI	83
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	109
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	110
AKADEMINIO SĄŽININGUMO PASIŽADĖJIMAS	111

IVADAS

Įtariamųjų apklausa yra vienas iš reikšmingiausių ir dažniausiai taikomų baudžiamojo proceso veiksmų, turinčių tiesioginę įtaką ikiteisminio tyrimo eigai ir rezultatams. Nuo to, kaip apklausa yra suplanuota ir įvykdyta, priklauso ne tik surinktos informacijos patikimumas, bet ir įtariamųjų asmens teisių užtikrinimas. Teisėsaugos praktikoje vis dažniau išryškėja poreikis taikyti moksliskai pagrįstus, žmogaus teises gerbiančius apklausos metodus, kurie būtų efektyvūs, etiški ir pritaikomi skirtingose situacijose. Lietuvoje įtariamųjų apklausos metu naudojamos apklausos taktikos ne visuomet yra paremtos sistemingomis metodikomis, o kai kuriais atvejais – prieštarauja žmogaus teisių apsaugos principams. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas¹ (toliau – BPK) reglamentuoja įtariamąjį teises ir apklausos procesą, tačiau taktiniai įtariamąjį apklausos aspektai nėra pakankamai detalai apibrėžti nei įstatymuose, nei kriminalistikos doktrinoje. Be to, praktikoje ikiteisminio tyrimo tyrėjai dažnai ignoruoja socialinius, psichologinius ir kultūrinius veiksnius, kurie daro įtaką įtariamąjį elgesiui ir bendradarbiavimo lygiui apklausos metu. Todėl įtariamąjį asmens apklausos taktika yra sudėtingas procesas, apimantis įvairius metodus ir strategijas, kurie gali būti pritaikyti atsižvelgiant į įtariamąjį elgesį bei psichologinę būseną, o pagarbus ir atviras požiūris gali padėti sumažinti pasipriešinimą ir paskatinti bendradarbiavimą².

Baigiamojo darbo aktualumas. Įtariamųjų asmenų apklausos taktika yra svarbus baudžiamojo proceso aspektas, kuris turi didelę įtaką ikiteisminio tyrimo eigai ir rezultatams. Nepakankamas reglamentavimas teisės aktuose, kriminalistinėse rekomendacijose ir literatūroje lemia teisinių ir praktinių problemų atsiradimą, kurios gali paveikti įtariamųjų asmenų apklausos rezultatus ir pažeisti jų teises. Šiuolaikinėje teisėsaugos praktikoje vis dažniau susiduriama su sudėtingomis nusikalstamų veikų tyrimo situacijomis, reikalaujančiomis inovatyvių ir moksliskai pagrįstų apklausos metodų. Todėl šio darbo tikslas yra išanalizuoti įtariamųjų apklausos reglamentavimą ir pateikti rekomendacijas, kaip tobulinti šio ikiteisminio tyrimo veiksmo atlikimą, siekiant užtikrinti efektyvų ir teisingą baudžiamąjį procesą. Darbo aktualumas taip pat kyla iš poreikio užtikrinti įtariamųjų teises ir laisves, laikantis teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir etikos normų. Be to, svarbu atsižvelgti į tarptautinius standartus ir gerąją praktiką, siekiant sukurti vieningą ir efektyvią įtariamųjų apklausos taktiką, kuri padėtų surinkti patikimus duomenis ir užtikrinti teisingą baudžiamąjį procesą. Šiame darbe bus nagrinėjami keli įtariamųjų apklausos būdai ir metodai bei įvairios strategijos, kurios gali padėti sumažinti įtariamųjų asmenų

---

¹„Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, žiūrėta 2025 m. sausio 19 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

²Michael R Napier, *Behavior, Truth and Deception: Applying Profiling and Analysis to the Interview Process, Revised Edition* (2017), <https://doi.org/10.1201/9781351058674>.

pasipriešinimą tyrimo metu ir paskatinti bendradarbiavimą. Taip pat bus analizuojami psichologiniai apklausų aspektai, kurie turi įtakos įtariamųjų elgesiui apklausos metu, siekiant sukurti efektyvią ir teisingą apklausos taktiką. Darbo rezultatai ir rekomendacijos galės būti naudingos teisėsaugos institucijų pareigūnams, prokurorams, studentams ir kitiems asmenims, besidomintiems baudžiamojo proceso problematika. Todėl baigiamojo darbo aktualumą lemia keli tarpusavyje susiję veiksniai: vis dar ribotas įtariamųjų asmenų apklausos reglamentavimas teisės aktuose, teorinės literatūros fragmentiškumas ir praktikos bei mokslo sąveikos stoka.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Baigiamajame darbe siekiama apjungti teisinius, kriminalistinius ir psichologinius aspektus į vieningą įtariamųjų apklausos analizės modelį, paremtą empirine atlikto tyrimo medžiaga ir gera praktika, taip pat pateikti praktines rekomendacijas, skirtas įtariamųjų asmenų apklausos proceso tobulinimui. Šiame darbe analizuojami tam tikrų grupių įtariamųjų asmenų apklausų metu gautų parodymų patikimumo vertinimo kriterijai, kurie nėra tiesiogiai nurodyti BPK, tačiau yra suformuoti teismų praktikoje, kriminalistinėje ir psichologinėje literatūroje. Darbo išvados padės tyrėjams numatyti galimą įtariamųjų elgesį, nes paprastai ryšys tarp įtariamųjų elgesio pokalbio metu ir bylos ypatybių yra labai sudėtingas. Pavyzdžiui, kai yra svarių įkalčių, įtariamieji, neturintys kriminalinės istorijos, dažniau prisipažįsta, o įtariamieji, turintys teistumą ir gynėją, dažniau neigia savo kaltę, pasinaudoja savo teise tylėti. Viena iš pagrindinių darbe nagrinėjamų temų, kaip tyrėjui paveikti nebendradarbiaujančius įtariamuosius ir kokius metodus bei strategijas naudoti, kad jie pradėtų bendradarbiauti tiriant nusikalstamas veikas.

Baigiamojo darbo originalumas. Nusikaltimais įtariamųjų apklausos ir tyrimo metodai visame pasaulyje skiriasi priklausomai nuo šalies teisinės sistemos, religijos ir kultūros. Kai kurios šalys yra parengusios tam tikrus liudytojų apklausos protokolus (pavyzdžiui, ABE gaires³ ir NICHD protokolą apklausiant vaikus⁴ ir įtariamųjų apklausos modelį PEACE⁵), tuo tarpu kitos šalys (pavyzdžiui, Rusija, Baltarusija, Kazachstanas, Kanada, Meksika, Kolumbija ir kitos⁶. Būtent šiose šalyse žmogaus teisių apsaugos organizacijos praneša apie žmogaus teisių pažeidimus įtariamųjų apklausų metu) ir toliau naudoja abejotinas apklausų taktikas informacijai išgauti. Darbe siekiama pateikti tyrėjams rekomendacijas įtariamųjų (taip pat pažeidžiamų įtariamųjų, turinčių psichikos sutrikimus, intelekto negalią ar turinčių psichologinių problemų) apklausų atlikimui.

---

³ Kathleen Mary Richardson, „Access to Justice for Child Victims of CSA in England and Wales: The Role of Planning and Assessment in ABE Interviewing“, https://pure.hud.ac.uk/ws/portalfiles/portal/67216035/Final_thesis.pdf

⁴ Deirdre A. Brown ir kt., „The NICHD Investigative Interview Protocol: An Analogue Study“, *Journal of Experimental Psychology: Applied* 19, 4 (2013): 367–82, <https://doi.org/10.1037/a0035143>.

⁵ Ray Bull, „Improving the Interviewing of Suspects Using the PEACE Model: A Comprehensive Overview“, *Canadian Journal of Criminology & Criminal Justice* 65, 1 (2023): 80–91, <https://doi.org/10.3138/cjccj.2023-0003>.

⁶ „Human Rights Watch | Defending Human Rights Worldwide“, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://www.hrw.org/>.

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Nors pastaruoju metu Lietuvos mokslininkai kriminalistai vis daugiau dėmesio skiria procesinių veiksmų atlikimo taktikai, tačiau ne visi procesiniai veiksmai sulaukia pakankamo mokslininkų dėmesio. Autoriaus nuomone, įtariamųjų asmenų apklausos taktiniai būdai ir metodai nėra pakankamai išnagrinėti, nors šis veiksmas atliekamas labai dažnai ir jo metu gauti duomenys teismuose pripažįstami įrodymais. Įtariamojo apklausos temą nagrinėjo prof. dr. Ryšardas Burda⁷, G.Bučiušas⁸, R.Merkevičius⁹, Samuelis Kuklianskis¹⁰ ir kiti mokslininkai, tačiau vis dar trūksta kompleksinio požiūrio į šį procesinį veiksma. Šiame darbe sąmoningai atsakyta detaliam analizuoti šiuo metu Lietuvoje taikomus įtariamųjų asmenų modelius. Tokį pasirinkimą lėmė kelios priežastys. Pirma, Lietuvos teisės aktuose ir praktikoje nėra įtvirtinto aiškaus, vieningo ir sistemingo apklausos metodo – apklausos taktika dažnai priklauso nuo individualus pareigūno patirties ar įstaigos vidinių tradicijų (kultūros), todėl nėra pakankamai pagrindo išsamiai tirti nacionalinė įtariamųjų asmenų apklausos metodiką kaip atskirą struktūrizuotą modelį. Antrą, pagrindinis šio tyrimo tikslas – išanalizuoti įvairias apklausos metodikas, įvertinant jų privalomus ir trūkumus bei, remiantis tuo, pateikti siūlymus dėl galimos Lietuvos įtariamųjų asmenų apklausų praktikos reformos. Toks pasirinkimas leidžia pažvelgti į apklausos procesą kritiškai, pasitelkiant įrodymais grįstą, žmogaus teisių apsauga paremtą požiūrį ir išvengiant subjektyvios ar neišsamios nacionalinės praktikos analizės.

Tiriama problema. Įtariamųjų apklausos taktika yra sudėtingas procesas, apimantis įvairius metodus ir strategijas, kurie gali būti pritaikyti atsižvelgiant į įtariamųjų elgesį bei psichologinę jų būseną. Trūksta vieningos metodikos, kaip efektyviai apklausti įtariamuosius, ypač tuos, kurie yra linkę meluoti arba manipuliuoti apklausos metu. Tai gali lemti nepakankamą informacijos surinkimą ir neteisingus viso ikiteisminio tyrimo rezultatus. Taip pat svarbu atsižvelgti į kultūrinius ir socialinius veiksnius, kurie gali turėti įtakos įtariamojo elgesiui ir bendradarbiavimui su teisėsaugos pareigūnais viso ikiteisminio tyrimo metu. Nepakankamas šių veiksmų įvertinimas sukelia papildomų problemų ir apsunkina tyrimo eigą. Be to, nepakankamai reglamentuota įtariamųjų asmenų apklausos taktika teisės aktuose ir kriminalistinėse rekomendacijose gali sukelti teisinių ir praktinių problemų, kurios gali nulemti neteisingus ir nepatikimus įtariamojo apklausos rezultatus bei įtariamojo teisių pažeidimus. Todėl būtina

---

⁷ Ryšardas Burda, „Apklausos ir akistatos taktika“, iš *Kriminalistika. Taktika ir metodika : vadovėlis* (Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2013), 84-171, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16914>.

⁸ Gediminas Bučiušas, Edita Gruodytė, ir Marijus Šalčius, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai: mokymo priemonė*, (Vilnius: Registrų centras, 2017).

⁹ Remigijus Merkevičius, *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata : monografija* (Vilnius: Registrų centras, 2008).

¹⁰ Ryšardas Burda ir Samuelis Kuklianskis, *Apklausa ikiteisminio tyrimo metu (taktikos teorija ir praktika)* (Vilnius: MRU, 2007), 163-193.

išsamiai išanalizuoti ir tobulinti įtariamųjų apklausos taktiką, kad būtų užtikrintas efektyvus ir teisingas baudžiamasis procesas.

Tyrimo objektas – įtariamųjų asmenų apklausos taktika ir jos taikymas baudžiamajame procese Lietuvoje.

Tyrimo dalykas – įtariamojo apklausos teisiniai, procesiniai, kriminalistiniai ir psichologiniai aspektai, apklausos metodų efektyvumas bei reglamentavimo ir praktinio taikymo problemos.

Tyrimo tikslas. Darbo tikslas – išanalizuoti įtariamųjų apklausos taktinius, procesinius ir kriminalistinius aspektus ir pateikti siūlymus šios srities tobulinimui Lietuvoje, siekiant užtikrinti efektyvų ir žmogaus teises atitinkantį baudžiamąjį procesą.

Tyrimo uždaviniai. Šiems tikslams pasiekti, darbe keliami šie uždaviniai:

1) atskleisti įtariamųjų apklausos sąvoką, tikslus ir uždavinius: išanalizuoti įtariamųjų apklausos sąvoką teisės doktrinoje, nustatyti pagrindinius apklausos tikslus ir uždavinius, atsižvelgiant į baudžiamojo proceso kodekso nuostatas ir teismų praktiką.

2) išanalizuoti įtariamųjų apklausos teisinius - procesinius, taktinius ir psichologinius aspektus, atsižvelgiant į baudžiamojo proceso kodekso nuostatas, teismų praktiką, tarptautinius standartus ir gerąją praktiką;

3) atskleisti atskirų įtariamųjų asmenų apklausos rūšių metodų, strategijų bei taktikų ypatybes ir efektyvumą, atsižvelgiant į kriminalistikos, psichologijos ir kitų mokslų žinias, siekiant nustatyti efektyviausias įtariamųjų asmenų apklausos taktikas ir metodus. Įvertinti, kaip įtariamųjų psichologinė būseną, socialiniai bei kultūriniai veiksniai daro įtaką jų elgesiui apklausos metu, ir kaip tyrėjai gali pasitelkti šias žinias efektyvesniam apklausos atlikimui.

4) išanalizuoti problemas, kylančias atliekant įtariamųjų apklausas bei pateikti rekomendacijas, kaip tobulinti įtariamųjų apklausos taktiką Lietuvoje, siekiant užtikrinti efektyvų ir teisingą baudžiamąjį procesą. Nustatyti būdus, kaip užtikrinti įtariamųjų teisių apsaugą ir gauti patikimus duomenis, nustatyti pasitaikančias klaidas bei efektyviausias įtariamųjų apklausos taktikas, remiantis tarptautiniais standartais ir gerąją praktiką.

Ginamieji teiginiai.

1. Neteisingai taikomos įtariamųjų asmenų apklausos taktikos sukelia teisinių ir praktinių problemų, kurios sąlygoja neteisingus apklausos rezultatus bei nepatikimų duomenų gavimą ikiteisminiame tyrime.

2. Įtariamųjų apklausos taktikos, pagrastos psichologijos ir kriminalistikos žiniomis, padeda užtikrinti ne tik efektyvų ir teisingą baudžiamąjį procesą, bet ir padeda gauti patikimus duomenis.

3. Įtariamųjų apklausų teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje šiuo metu neužtikrina pakankamos žmogaus teisių apsaugos ir apklausos efektyvumo, todėl jis turėtų būti tobulinamas, remiantis tarptautiniais standartais ir gerąją kitų valstybių praktiką .

Tyrimo metodologija. Darbo tikslams pasiekti naudota dokumentų analizė, mokslinės literatūros apžvalga, teisės aktų ir teismų praktikos analizė, kokybinė apklausos protokolų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausos duomenų analizė. Dokumentų analizės metodo pagalba analizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktai, susiję su įtariamųjų asmenų apklausa, Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra bei internetinė informacija, institucijų ataskaitos ir pranešimai bei atliktas tarptautinių dokumentų (EŽTT sprendimų, JT gairių) tyrimas. Mokslinės literatūros analizės metodo pagalba nagrinėti tiriamieji šaltiniai: kriminalistikos, psichologijos, baudžiamojo proceso teoriniai darbai, monografijos ir straipsniai. Lyginamosios analizės metodu lygintas Lietuvos apklausos metodų ir taktikos reglamentavimas su esama praktika Lietuvoje ir tarptautiniais modeliais (pvz., PEACE, NICHD. REID). Kiekybinės analizės metodo pagalba sisteminti duomenys, gauti atlikus 50 Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato ikiteisminių tyrimo bylose esančių įtariamųjų apklausos protokolų analizę ir atlikus 30 ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausos vertinimą bei 10 ikiteisminio tyrimo ekspertų (ikiteisminio tyrimo pareigūnų, turinčių didesnę nei penkerių metų patirtį atliekant ikiteisminius tyrimus) nuomonės tyrimą.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai.

Pirmoje dalyje nagrinėjama įtariamųjų apklausos samprata teisės doktrinoje, sampratos teorinės ir praktinės prielaidos bei su tuo susijusios problemos. Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos įtariamųjų asmenų apklausos atlikimo ir apklausos metu gautos informacijos fiksavimo taisyklės.

Antra darbo dalis skirta įtariamųjų asmenų apklausos teisiniams, taktiniams ir psichologiniams aspektams ikiteisminiame tyrime, įtariamųjų apklausos taktika tarptautiniu lygiu ir įvairių psichologinių veiksnių analizei.

Trečia magistro baigiamojo darbo dalis skirta išanalizuoti atlikto empirinio tyrimo rezultatams, gautiems atlikus 50 Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato ikiteisminio tyrimo bylą, kuriose buvo atliktos įtariamųjų asmenų apklausos, analizę, ir 30 ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausos duomenis.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas.

Naudojimasis GDI įrankiais. Rengiant šį magistro baigiamąjį darbą buvo pasitelktas generatyvusis dirbtinis intelektas (GDI) – „ChatGPT“ įrankis. Dirbtiniam intelektui buvo pateikiamos konkrečios užduotys: išversti užsienio kalbos techninę informaciją į lietuvių kalbą bei tikslinti teksto kalbą ir stilistiką, siekiant aiškesnio ir sklandesnio išdėstymo. GDI pagalba

sugeneruotas turinys buvo naudojamas kaip pagalbiniė priemonė, o ne kaip pagrindinis šaltinis. Visa GDI pateikta techninė vertimo informacija buvo papildomai patikrinta atliekant vertimą naudojantis anglų – lietuvių kalbos žodynu. Darbe naudota GDI užklausa (angl. prompts): „Išverskite šį techninio pobūdžio tekstą į Lietuvių kalbą ir koreguokite jį, kad būtų sklandus bei stilistiškai taisyklingas“¹¹.

---

¹¹ „OpenAI. *ChatGPT* (model GPT-4). "Translate this technical guide into Lithuanian and make the text more fluent and stylistically natural". Naudota 2025 m. balandžio 23 d. <https://chat.openai.com/>.

1. ĮTARIAMOJO APKLAUSOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Įtariamojo apklausa yra viena iš esminių ikiteisminio tyrimo priemonių, tačiau jos teisinis reglamentavimas, teorinė samprata ir praktinis įgyvendinimas vis dar kelia nemažai mokslinių ir praktinių klausimų. Nors ši baudžiamojo proceso veiksmą reglamentuoja aiškios baudžiamojo proceso normos, vis dar išlieka diskusijų dėl šių normų taikymo ribų, apklausos metodų ir taktikos teisėtumo bei santykio tarp formaliai įtvirtintų garantijų ir faktinio jų užtikrinimo. Todėl, autoriaus nuomone, išlieka aktualus klausimas, kiek šios normos yra pakankamos, aiškios ir adekvačiai taikomos skirtingose ikiteisminių tyrimų situacijoje, ar jų laikymasis visada atspindi, kas išties vyksta apklausos kabinete. Dažnai fiksuojamas neatitikimas tarp teisinių deklaracijų ir realios įtariamojo apklausos praktikos, ypač kai apklausos metu naudojami skirtingi apklausos metodai, kurių poveikis įtariamojo procesinėms teisėms ir parodymų patikimumui gali būti vertinamas nevienareikšmiškai. Šis skyrius skirtas įtariamojo apklausos teisinio reglamentavimo analizei: siekiama kritiškai įvertinti egzistuojančius teisinius apibrėžimus, identifikuoti galimas reglamentavimo spragas ir pateikti įžvalgas dėl praktinio jų taikymo efektyvumo. Ypatingas dėmesys skiriamas įtariamojo asmens apklausos kaip procesinio veiksmo kompleksiškumui ir daugiasluoksniškumui, kuris dažnai ignoruojamas standartiniuose procesiniuose apibrėžimuose. Nagrinėjant, ar įtariamojo apklausos metu gauta informacija yra teisėta, teisinga ir tiksli, būtina įsigilinti į konkrečius apklausos metodus: informacijos rinkimo, orientuotą į informacijos gavimą iš įtariamojo asmens, kaltinamąjį apklausos metodą, grindžiamą konfrontacine logika, bei ypač jautrų ir diskutuotiną – žvalgybos pareigūno atliekamos apklausos ir „provokacijos“ metodą.

1.1. Apklausos samprata

Apklausa galima apibrėžti kaip procesinį duomenų rinkimo arba jų patikrinimo būdą ar metodą tyrėjo ir apklausiamojo dialogo ir kitokio bendravimo metu. Apklausa yra vienas iš tiesos nustatymo ikiteisminiame tyrime būdų, reikalaujantis, kad tyrėjas puikiai išmanytų įstatymų nustatytus apklausos pagrindus, gebėtų veiksmingai bendrauti laikydamasis procesinių normų ir etikos. Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos (toliau – IBPS) duomenimis apklausa yra vienas dažniausiai atliekamų ikiteisminio tyrimo veiksmų, kurio metu asmenys duoda parodymus. Šios sistemos duomenimis įtariamojo apklausa yra antras pagal dažnumą atliekamas ikiteisminio tyrimo veiksmas: liudytojo apklausa – 28 % visų IBPS atliekamų veiksmų, įtariamojo asmens apklausa – 19% (Priedas Nr.1). Todėl, „labai dažnai apklausa – tai dviejų pasaulėžiūrų,

charakterių, taktikų kova, neretai turinti įtakos sprendžiant apklausiamojo ir kitų asmenų tolesnės procesinės padėties, bylos perspektyvos klausimus“¹².

Bene tiksliausias apklausos apibrėžimas: „apklausa – tai procesinis nusikalstamos veikos tyrimo veiksmas, kurio metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas, ikiteisminio tyrimo teisėjas, teismas, griežtai laikydamasis baudžiamojo proceso normų reikalavimų, ypatingo verbalinio bendravimo (apklausos) metu iš apklausiamojo asmens parodymų forma gauna ir užfiksuoja informaciją (duomenis) apie aplinkybes, turinčias reikšmės nusikalstamai veikai ištirti“¹³.

Lietuvių kalboje vienas terminas „apklausa“¹⁴ ikiteisminiame tyrime vartojamas skirtingoms baudžiamojo proceso procedūroms apibrėžti: nukentėjusio ir liudytojo apklausa, įtariamojo apklausa. Autoriaus nuomone, įtariamojo apklausa nėra vien tik žodinis procesas. Todėl tradiciniai apibrėžimai, akcentuojantys tik „verbalinę komunikaciją, yra nepakankami, nes įtariamųjų apklausa yra sudėtingas ir daugiasluoksnis procesas, apimantis ir kriminalistinius, ir psichologinius, ir procesinius aspektus. Kiekvienas asmuo, dalyvaujantis apklausoje, yra unikalus, turintis savo individualias savybes, elgesio modelius ir vertybes. Todėl įtariamojo apklausą turime suprasti kaip dinamišką procesą su specifine psichologine atmosfera, kuri daro didelę įtaką apklausos eigai ir rezultatams. Dažnai pirmasis įspūdis apie apklausiamą įtariamąjį susidaro remiantis:

1. Neverbaline komunikacija: kūno kalba, mimika, gestais, balso tonu;
2. Psichologiniais faktoriais: apklausiamojo nuotaika, emocinė būsena bei išankstinėmis nuostatomis;
3. Apklausos kontekstu: aplinkos, kurioje vyksta įtariamojo apklausa, įtaka.

Šie faktoriai gali turėti didelę įtaką apklausos rezultatams, net jei apklausiamasis dar neištarė nė vieno žodžio. Vadinasi, norint suprasti įtariamojo apklausos esmę, būtina atsižvelgti į šiuos verbalinius ir psichologinius aspektus. Kriminalistikoje, apklausa ne tik informacijos rinkimo procesas, bet ir psichologinė analizė, kurios tikslas – nustatyti apklausiamojo įtariamojo duodamų parodymų tikrumą, motyvus ir dalyvavimą nusikalstamos veikos padaryme. Todėl įtariamojo apklausa turi būti vertinama kaip sudėtingas ir daugialypis procesas, o ne tik kaip paprastas klausimų ir atsakymų mainas.

Įtariamojo apklausos samprata ir jos tikslai įvairiose teisinėse sistemose skiriasi priklausomai nuo toje sistemoje vyraujančio baudžiamojo proceso medelio. Visgi pagrindiniai

---

¹² Petras Ancelis ir kt., *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 80.

¹³ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt. *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 84.

¹⁴ „Apklausa įvairių praktinių bei mokslinių tyrimų metodas, renkant informaciją apie žmonių nuomones, žinias, įsitikinimus, elgesį ir kt.“, *Vikipedija*, 2023 m. lapkričio 26 d., https://lt.wikipedia.org/w/index.php?title=Apklausa&oldid=6757063#Apklausa_teismo_procese.

skirtumai matomi tarp kaltinamojo ir įtariamojo apklausos modelių, kurių bruožai faktiškai įtakoja ne tik apklausos eigą, bet ir apklausos sampratą. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose įtariamųjų asmenų apklausa labiausiai yra susijusi su prisipažinimo išgavimu, o ne informacijos surinkimu. Šioje šalyje labiausiai žinomas apklausos metodas – Reido technika¹⁵, kuri remiasi įtarimu pagrįstomis manipuliacijomis, psichologiniu spaudimu ir apgaulės naudojimu – visą tai laikant teisėtų priemonių įtariamųjų apklausoje rinkiniu. Tai klasikinis kaltinamasis metodas, kurio taikymas susijęs su įtariamoju, kuris laikomas potencialiu melagiu ir kurį reikia „palaužti“. Tuo tarpu, Vokietijoje įtariamojo apklausa suprantama, kaip viena ir baudžiamojo proceso tyrimo priemonių, turinti tikslą nustatyti tiesą. Tokiose įtariamųjų apklausoje pabrėžiamas aktyvus procesinis statusas – įtariamajam suteikiama teisė tylėti, turėti gynėją, apklausos metu siekiama efektyvumo ir teisingumo balanso, o bet koks spaudimas ar apgaulė yra laikomi neteisėtais veiksmais. O pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje ir Skandinavijos šalyse taikomas įtariamųjų asmenų tiriamasis apklausos metodas, kurio pagrindas etikos ir žmogaus teisių užtikrinimas¹⁶. Ryškiausias tokio modelio pavyzdys – PEACE modelis, kuris remiasi pasitikėjimu, atvira komunikacija ir bet kokio spaudimo vengimu, o įtariamasis laikomas galimu informacijos šaltiniu. Be to, ir Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) ir Jungtinių tautų komitetai pabrėžia, kad įtariamųjų asmenų apklausos turi būti vykdomos savanoriškai, be prievartos elementų ar psichologinio spaudimo, užtikrinant teisę į gynybą nuo pat pirmos apklausos momento.

Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, Lietuvoje apklausa apibrėžiama kaip procesinis veiksmas, kurio metu siekiama gauti duomenų apie nusikalstamos veikos aplinkybes. Tokios apklausos tikslas – išsiaiškinti tiesą, laikantis žmogaus teisių apsaugos principų ir objektyvumo. Tačiau, nors Lietuvos teisės doktrinoje deklaruojamas tiriamasis apklausos modelis, tačiau praktikoje pastebimos įvairios tendencijos, kurios rodo tam tikrų psichologinių spaudimo elementų naudojimą – matomi ir kai kurie kaltinamo metodo elementai.

Taigi, apibendrinus tai kas išdėstyta, mūsų nuomone – apklausa kriminalistikoje yra ne tik procesinis nusikalstamos veikos tyrimo veiksmas, kurio metu apklausa atliekantis pareigūnas, griežtai laikydamasis baudžiamojo proceso normų reikalavimų, iš apklausiamojo asmens parodymų forma gauna ir užfiksuoja informaciją (duomenis) apie aplinkybes, turinčias reikšmės nusikalstamai veikai ištirti bet ir, atlikdamas psichologinę analizę, nustato įtariamojo duodamų parodymų tikrumą, motyvus ir dalyvavimą nusikalstamos veikos padaryme.

---

¹⁵ „The Reid Technique: Science-Based Interviewing | John E. Reid and Associates, Inc.“, žiūrėta 2025 m. kovo 29 d., <https://reid.com/resources/investigator-tips/the-reid-technique-science-based-interviewing>.

¹⁶ „PEACE Method of Interrogation“, Wikipedia, 2024 m. vasario 6 d., https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=PEACE_method_of_interrogation&oldid=1203971588.

1.2. Įtariamojo apklausos organizavimo ypatumai

Pagal prof. dr. Ryšardo Burdos suformuotą apklausos rūšių skirstymą¹⁷, baigiamojo darbo autorius siūlo suskirstyti įtariamųjų asmenų apklausas pagal tai, kas atlieka įtariamojo apklausas: 1) Įtariamojo apklausos, kurias atlieką ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras. Tai dažniausia atliekamos įtariamojo apklausos ikiteisminio tyrimo metu. Jas atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnas (tyrėjas) ar prokuroras, veikdami pagal savo kompetencijas, numatytas baudžiamojo proceso kodekse. Šio tipo apklausa atliekama siekiant gauti informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, nustatyti aplinkybes, kaltę, motyvus ir pan. 2) Įtariamojo apklausos, kurias atlieka ikiteisminio tyrimo teisėjas. Tokios įtariamųjų apklausos vyksta išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, kai reikia apklausti nepilnametį ar pažeidžiamą asmenį, ar kai reikia užfiksuoti įtariamojo asmens parodymus, kurių paskui nebus galimą gauti, teisėjo dalyvavimas apklausoje užtikrina papildomą procesinių garantijų lygį.

Taip pat įtariamųjų asmenų apklausas, baigiamojo darbo autoriaus siūlymu, galime suskirstyti pagal įtariamojo asmens amžių skiriamos: 1) Pilnamečių įtariamųjų apklausos. Tokiose apklausose taikomos bendrosios procesinės taisyklės, kurios garantuoja įtariamojo asmens teises, apklausos eigą, terminus; 2) Nepilnamečių įtariamųjų apklausos. Nepilnamečiai įtariamieji yra pažeidžiami, todėl jų apklausai taikomos papildomos garantijos: apklausą atlieka tik specialiai apmokytas pareigūnas, psichologui ir (ar) vaiko teisių apsaugos institucijos atstovui. Nepilnametis įtariamasis nuo pirmos apklausos momento privalo turėti gynėją. Apklausos metu turi būti atsižvelgiama į nepilnamečio amžių, subrendimą, emocinę būklę ir grėbėjimą suprasti proceso esmę.

Įtariamojo apklausos organizavimo etapai ir stadijos turi atitikti bendruosius kriminalistikos taktikos reikalavimus, juos sudaro:

- Pasirengimas apklausai. Šis etapas turi dar dvi stadijas: pasiruošimo stadija iki apklausos ir pasiruošimo stadija, kuomet į apklausą atvyksta apklausos dalyviai;
- Apklausos darbinis etapas;
- Fiksavimo etapas;
- Apklausos rezultatų analizė ir įvertinimas¹⁸.

Pasirengimo įtariamojo asmens apklausai etapo pirmoje stadijoje būtina išstudijuoti bylos medžiagą, ištirti apklausiamąjį asmenybę, sukonkretinti apklausos dalyko ir klausimų nuoseklumą, nustatyti įtariamųjų apklausos taktiką (ypač jei ikiteisminio tyrimo medžiagoje yra ne vienas įtariamasis). Pavyzdžiui, „įtariamieji toje pačioje byloje turi būti apklausiami atskirai

¹⁷ *Kriminalistika. Taktika ir metodika, supra note*, 12: 84–98.

¹⁸ *Ibid.*, 128.

vienas nuo kito. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas turi imtis visų priemonių, kad jie negalėtų susižinoti iki apklausos“¹⁹. Šiame etape būtina apmąstyti visą apklausos planą, modeliuoto galimas įtariamojo elgesio per apklausą situacijas, numatyti tam tikrus elgesio variantus ir kitas taktines priemones. Tam tikslinga nusistatyti įtariamojo asmens teigiamus ir neigiamus bruožus, psichologines savybes, kas palengvintų nustatyti įtariamojo elgesio variantus tam tikrose apklausos situacijose. Todėl iki įtariamojo apklausos tikslinga susirinkti įtariamąjį charakterizuojančią medžiagą. Ikiteisminio tyrimo metu renkant įtariamąjį charakterizuojančią medžiagą, tyrėjas renka duomenis apie įtariamojo teistumą, administracines nuobaudas, darbo vietą, turimą nekilnojamąjį turtą, valdomas transporto priemones, mokymąsi mokymo įstaigose, bedarbio statuso turėjimą (neturėjimą), turimas bankų sąskaitas, veiksnumą, pajamų ir turto deklaravimą ir kt. Šie duomenys yra gaunami iš atitinkamų registrų (Priedas Nr.2). Tokios medžiagos analizė leistų ikiteisminio tyrimo tyrėjui ar prokurorui pasirinkti veiksmingiausius įtariamojo apklausos būdus bei užtikrintų tinkamų psichologinių priemonių panaudojimą, atsižvelgiant į nenumatytas apklausos situacijas. Įtariamojo asmens apklausa turi būti planuojama pagal konkrečią ikiteisminio tyrimo situaciją ir joje įrodinėjimo dalyką.

Autoriaus nuomone, konkrečios įtariamojo apklausos plano formalizavimas padėtų tyrėjui nesipainioti tarp kitų bylų tyrimų aplinkybių ir atskirų detalių, o toks formalizavimas įtariamojo apklausą padarytų pakankamai lanksčią ir nuoseklia, jei tik toks formalizavimas neužgniaužtų tyrėjo kūrybiškumo. Todėl tokiam plane turi būti pakankamai vietos ir struktūrai, ir lankstumui. Tokiam įtariamojo apklausos plano sudarymui būtina pasižymėti naudotinus bylos puslapius, pasidaryti aktualius išrašus, lenteles, schemas bei numatyti jų panaudojimo nuoseklumą bei kryptingumą. Formalizuotas įtariamojo planas galėtų būti parengtas kaip apklausos struktūros šablonas, skirtas padėti tyrėjui sistemingai pasiruošti apklausai, bet kartu leisti išlaikyti lankstumą. Toks dokumentas neturėtų būti pernelyg griežtas – jo tikslas yra ne apriboti tyrėjo veiksmus, bet suteikti kryptų ir padėti susiorientuoti bylos medžiagoje (galimas formalizuotas įtariamojo apklausos protokolas pateiktas priede Nr.3). Besiruošiant įtariamojo apklausai, naudinga pasirūpinti organizacinėmis ir techninėmis apklausos priemonėmis, pasitikslinti, ar atvyks suplanuotos apklausos dalyviai: kviesti specialistai, vertėjas, įgaliotas atstovas, gynėjas, pats įtariamasis. Pasirenkant apklausos būdus ir metodus būtina atsižvelgti į įtariamojo asmens temperamentą, charakterį ir mąstymo būdą, galima konfliktiškumą bei agresyvumą, susiklosčius tam tikromis jam nepalankiomis ar nelauktomis situacijomis apklausos metu. Tikslu išvengti netikėtų situacijų įtariamojo apklausos metu, tikslinga gerai apmąstyti ir sumodeliuoti po keletą tyrėjo elgesio variantų kiekvienai numatyta ir galimai situacijai.

---

¹⁹ *Kriminalistika. Taktika ir metodika, supra note, 12: 129.*

Ikiteisminio tyrimo tyrėjas ar prokuroras, ruošdamasis įtariamojo apklausai bei nagrinėdamas surinktus duomenis ikiteisminio tyrimo medžiagoje, turi išsiaiškinti, kokia informacija apie tiriamą įvykį gali būti žinoma įtariamajam ir numatyti tolimesnę įtariamojo apklausos eigą. Prieš pradėdant darbinį įtariamojo apklausos etapą, svarbu užtikrinti tiek organizacinius, tiek psichologinius bei taktinius apklausos aspektus. Tai yra, pritaikyti juos prie konkretaus įtariamojo ir jo individualių ypatybių. Visų pirma, reikia apruošti įtariamojo apklausos aplinką, pavyzdžiui, apklausos patalpa turi būti neutrali, nesukelianti papildomo psichologinio spaudimo, pasirinkti tokį susodinimo išdėstymą, kuris leistų palaikyti akių kontaktą. Jei apklausoje dalyvauja gynėjas, psichologas, specialistas ar atstovas, jų vieta taip pat turi būti parinkta atsižvelgiant į bendravimo su įtariamuoju galimybes. Prieš apklausą būtina patikrinti, ar veikia techninės priemonės (vaizdo ar garso įrašymo įranga) bei įsitikinti, kad atvyko visi įtariamojo apklausos suplanuoti dalyviai – gynėjas, specialistas, vertėjas, pats įtariamasis. Pasiruošimas apklausai gali skirtis, jei įtariamasis yra sulaikytas arba suimtas dėl kitų jo padarytų nusikalstamų veikų. Tokių atveju tyrėjas turi papildomai išanalizuoti ir kitų epizodų duomenis, įvertinti įtariamojo nusiteikimą bendradarbiauti bei pačius bendradarbiavimo motyvus ir gynybos strategiją. Suimtas įtariamasis gali būti labiau psichologiškai paveiktas, todėl tikslinga įvertinti jo emocinę būklę, kad išvengtų perteklinio spaudimo. Skirtingi pasiruošimo veiksmai taikytini ir tada, kai įtariamasis yra nepilnametis arba kitaip pažeidžiamas asmuo. Tokiais atvejais privaloma užtikrinti gynėjo bei teisėto atstovo (tėvų, globėjų ar vaiko teisių apsaugos specialisto) dalyvavimą. Tuo pačiu turi būti užtikrinta saugi ir neutrali aplinka – geriausia, kad paklausa tokiu atveju vyktų specialiai tam pritaikytoje patalpoje, kurioje vaikas jaustųsi mažiau įsitemęs. Šie pasiruošimo etapo elementai leidžia tinkamai pasiruošti apklausos strategiją bei prisitaikyti prie konkretaus įtariamojo poreikių, taip pat užtikrinti, kad apklausos metu būtų laikomasi ne tik procesinių reikalavimų, bet ir žmogaus teisių apsaugos standartų.

Apklausos darbinis etapas. „Apklausiamų asmenų parodymų formavimasis kiekvienu atveju yra individualus ir net unikalus. Jis skaidomas į tris etapus: įvykio suvokimą, įsiminimą ir atkūrimą. Tačiau visus juos vienija labai įvairūs ir kiti psichiniai procesai, į kuriuos kartais nėra atsižvelgiama, o tai sudaro prielaidas atsirasti klaidingiems parodymų vertinimas, kurie savo ruožtu turi įtakos nepagrįstiems ir neteisėtiems sprendimams priimti“²⁰.

Suvokimas pradinis informacijos gavimo momentas – jo metu asmuo fiksuoja įvykį ar reiškinių savo pojūčiais ir sąmone. Šiam etapui didelę reikšmę turi dėmesys, suvokimo greitis, ankstesnė patirtis bei emocinė būklė – visi šie veiksniai lemia, kiek tiksliai ir išsamiai bus

---

²⁰ Ancelis ir kt., *supra note*, 11: 81.

užfiksuotas stebimas reiškinys. Netikslus, fragmentiškas ar iškreiptas suvokimas lemia, kad visa vėlesnė įvykių interpretacija gali būti iš esmės netiksli.

„Įsiminimo procesas pats savaime yra labai sudėtingas ir apibūdinimas savo ruožtu pradiniu įsidėmėjimu, tolesniu suvoktos informacijos apdorojimu, prisiminimų silpnėjimu ir atgaivinimu“²¹.

Atkūrimas taip pat susideda iš skirtingų dalių – prisiminimo žodinio įforminimo²². Tačiau tuo parodymų davimas dar nesibaigia. Visą tai ką pasakė apklausiamas įtariamasis, savo ruožtu turi suvokti ir tyrėjas – jis taip pat apdoroja informaciją savo sąmonėje bei procesiškai fiksuoja parodymus įtariamojo apklausos protokole. Toks modelis pasikartoja ir kitose įtariamojo apklausose, kurias neretai atlieka jau kiti pareigūnai, kartais jau visiškai kitokioje aplinkoje, pavyzdžiui, teisme²³.

Įtariamojo apklausos metu užduodami klausimai turi būti aiškūs, konkretūs, suprantami bei korektiški: jie neturi sufleruoti ir patvirtinti apklausą atliekančio tyrėjo nuomonę ar kitus jo menamus elementus. Tačiau tyrėjas ar prokuroras šiais klausimais specialiajai gali suteikti įtariamajam asmeniui papildomos informacijos apie tyrimo situaciją ar tyrėjo informuotumą apie tikrąsias įvykio aplinkybes. Todėl reikia pritarti prof. Petro Ancelio teiginiui, kad „kartais nustatyti tiesą ir detalizuoti įvykio aplinkybes padeda pateikti tam tikri apskaitos, finansiniai ir kitokie dokumentai, ypač jeigu paprašoma paaiškinti jų turinį, nubraižyti tam tikrus planus, schemas, eskizus, statinių ir kitokių objektų padėčių vienas kito atžvilgiu. Šie dokumentai atitinkamai pridedami prie apklausos protokolo“²⁴.

Ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi skatinti įtariamąjį kuo tiksliau perteikti duomenis ir pabrėžtu dėmesingumu, ir patikslinamaisiais klausimais, kryptingais prognostiniais tam tikru objektų verbaliniais arba vaizdiniais apibūdinimais. Jis negali būti abejingas, pasyvus klausytojas ar apklausos duomenų formalus fiksuotojas, o atsižvelgdamas į situaciją ir apklausiamo savybes, turi keisti apklausos (dialogo) būdus. Žinoma nemažai atveju, kai įtariamieji užsisiklėdė ir neigė dalyvavę darant nusikalstamą veiką vien dėl to, kad pareigūnu nepasitikėjo, juo piktinosi, ar netgi laikė jį priešu²⁵. Darbinį etapą galima apibrėžti, kaip vienu iš svarbiausių – jo metu renkama pagrindinė informacija, kuri gali turėti lemiamą reikšmę baudžiamajam procesui. Šiame etape naudojami skirtingi apklausos metodai – „laisvo pasakojimo“, „klausimų – atsakymų“ – kurie parenkami priklausomai nuo situacijos, apklausiamo įtariamojo asmens savybių ir ikiteisminio tyrimo aplinkybių.

---

²¹ Ancelis ir kt., *supra note*, 11: 81.

²² *Kriminalistika. Taktika ir metodika*, *supra note*, 12:92–98.

²³ Ancelis ir kt., *op.cit.*, 82.

²⁴ *Ibid.*, 82.

²⁵ *Ibid.*, 85.

Laisvo pasakojimo metodas paprastai taikomas apklausos pradžioje, siekiant suteikti įtariamajam galimybę nevaržomai išdėstyti savo versiją apie įvykį. Šis metodas leidžia atskleisti, ką asmuo atsimena, kaip interpretuoja įvykius, kokius aspektus išskiria kaip svarbiausius. Laisvo pasakojime metu pareigūnas neturėtų trukdyti įtariamajam pasakoti. Tyrėjo dėmesys šiuo etapu turėtų būti sutelktas į aktyvų klausymąsi ir informacijos fiksavimą. Ši taktika ypač veiksminga, kai siekiama gauti nešališką, neiškreiptą informaciją bei suprasti, kaip pats įtariamasis mato situaciją. Po šio etapo tikslinga taikyti klausimų – atsakymų metodą, kai siekiama patikslinti informaciją, užpildyti spragas, atkreipti dėmesį į reikšmingas detales arba patikrinti parodymų tikslumą bei nuoseklumą. Šis metodas taikytinas kai įtariamasis atsisako savanoriškai kalbėti ar stengiasi nusišlopinti informaciją. Klausimai gali būti tiek atviri, tiek uždari – priklausomai, kokį taktinį tikslą yra išsikėlęs tyrėjas. „Atskirais atvejais tyrėjas turi sugrąžinti apklausiamąjį prie tam tikrų aplinkybių atkūrimo, atskirų detalių priminimo. Psichologai pabrėžia, kad reikia pateikti primenančią medžiagą, kuri gali būti ir verbalinė, ir materialinė. Verbalinis (žodinis) priminimas apklausiamajam gali būti įvairus. Tai priklauso nuo apklausiamojo imlumo ir tyrėjo nuovokos. Galima padėti prisiminti įvykius (faktus, reiškinius ir pan.), laiką, vietą ar kt. Dažnai pareigūnui tenka priminti apklausiamajam žmogaus išvaizdą, ūgį, kūno sandarą, būdingus judesius, mimikos išraišką ir panašiai²⁶. Taigi, laisvas pasakojimas tikslingas, kai siekiama kuo natūralesnio įtariamojo parodymų atskleidimo, o klausimų – atsakymų metodas naudojamas tikslinimui ir kontroliniam parodymų patikrinimui.

Kiti įtariamojo apklausoje dalyvaujantys dalyviai, pavyzdžiui gynėjas, taip pat turi teisę užduoti klausimus įtariamajam, tačiau po to, kai savo klausimus baigia užduoti tyrėjas, atliekantis apklausą. Teisė užduoti klausimus taip pat taikoma vertėjui, veikų teisių apsaugos specialistui ar atstovui, jei tai susiję su įtariamojo teisėmis ar poreikiais. Kitų asmenų, dalyvaujančių įtariamojo apklausoje, klausimų pateikimas yra galimas bei ribojamas, kad būtų užtikrintas apklausos nuoseklumas ir procesinė tvarka.

Fiksavimo etapas. Atliekant įtariamojo apklausą ikiteisminio tyrimo metu rašomas įtariamo apklausos protokolas. Apklausos metu gali būti fotografuojama, filmuojama, daromas garso ir vaizdo įrašas, sudaromi planai ir schemas bei naudojami kitokie fiksavimo būdai. Įtariamojo apklausos protokolą rašo veiksmą atliekantis arba padedantis asmuo įtariamojo apklausos metu arba tuojau pat jį pabaigus. Įtariamojo apklausos protokole turi būti nurodyta veiksmo atlikimo vieta ir laikas (data ir valanda), apklausą atliekantis pareigūnas ir visi asmenys, dalyvaujantis apklausoje ar kurių akivaizdoje apklausa yra atliekama. Apklausos protokole pirmu asmeniu fiksuojami duoti įtariamojo parodymai, visų dalyvavusių asmenų apklausoje ir kurių

---

²⁶ Ancelis ir kt., *supra note*, 11: 85.

akivaizdoje buvo atliktas veiksmas pareiškimai. Jeigu atliekant įtariamojo apklausą buvo naudojamos techninės priemonės, tai protokole nurodomos jų naudojimo sąlygos ir tvarka. Įtariamojo apklausos protokole nurodomi dalyvavusių asmenų vardai, pavardės ir gimimo metai, o kiti duomenys saugomi atskirai nuo ikiteisminio tyrimo medžiagos. Įtariamojo apklausos protokolą pasirašo apklausą atlikęs pareigūnas, protokolą surašęs asmuo ir visi kiti asmenys, kurie dalyvavo atliekant apklausą. Kai įtariamojo apklausa atliekama garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis, protokolą pasirašo tik tokį veiksmą atlikęs asmuo ir protokolą surašęs asmuo. Kai rašomas elektroninės formos protokolas, įtariamojo apklausą atlikęs pareigūnas ir protokolą surašęs asmuo jį pasirašo saugiu elektroniniu parašu. Visi kiti asmenys, dalyvavę apklausoje, protokolą pasirašo saugiu elektroniniu parašu arba jį gali pasirašyti rašytinės formos specialiajame protokolo priede (jei įtariamasis ar kiti dalyvavę įtariamojo apklausoje atsisako pasirašyti apklauso protokolą arba dėl fizinių trūkumų ar kitokių priežasčių negali jo pasirašyti, tai pažymima protokole ir apklausą atlikęs asmuo tai patvirtina parašu (Lietuvos Respublikos BPK 179 str.). Įstatymas reikalauja, kad apklausiamoji parodymai turi būti užrašomi protokole pirmuoju asmeniu ir kiek galima pažodžiui. Taigi galima suvokti, kad apklausos protokole turi nuosekliai atsispindėti ir laisvo asmens atpasakojimo, ir papildomais ar kontroliniais klausimais gauti duomenys²⁷.

„Fiksuojant apklausos eigą labai svarbu pasinaudoti techninių priemonių teikiamomis galimybėmis, ypač apklausos garso ir vaizdo įrašu, kuris disciplinuoja verbalinį bendravimą, daro jį jautresnį, riboja iškraipymų ar parodymų keitimo galimybes. Kita vertus, ramioje aplinkoje peržiūrėjus įrašą galima pastebėti anksčiau neužčiuoptų apklausos proceso detalių: tam tikrų specifinių judesių, mimikos, nutylėjimo, balso intonacijų, kurie verčia abejoti, ar protokole užfiksuoti duomenys teisingi. Be to, vaizdo ir garso įrašo panaudojimas kartais tampa vienu iš būdų išvengti ganėtinai kontraversiško savo pasekmėmis dažnai reikalaujamo ikiteisminio tyrimo veiksmo – akistatos, nes apklausos peržiūra stebint kitam proceso dalyviui (žinoma, kartu su protokole užfiksuotais duomenimis) neretai pakeičia ankstesnes pozicijas dėl tam tikrų įrodinėtinių aplinkybių apibūdinimo ir parodymų suvienodinimo“²⁸.

Tačiau visais įtariamojo apklausos etapais ikiteisminio tyrimo pareigūno darbas daug sudėtingesnis negu nukentėjusiojo arba liudytojo apklausos metu. Tai lemia ne tik tai, kad dažniausiai įtariamasis aktyviai arba pasyviai priešinasi ikiteisminio tyrimo pareigūnui ir trukdo atlikti ikiteisminį tyrimą meluodamas, naikindamas pėdsakus, darydamas poveikį liudytojams ir

---

²⁷ Ancelis ir kt., *supra note*, 11: 85.

²⁸ *Ibid.*, 86.

nukentėjusiesiems, bet ir tai, kad pareigūnas, atlikdamas ikiteisminio tyrimo veiksmus, tarp jų ir apklausą, privalo laikytis specialiai šiai procesinei figūrai skirtų procesinių taisyklių²⁹.

Įtariamo apklausos reikalauja kruopštaus pasirengimo, apimančio ikiteisminio tyrimo bylos analizę ir apklausos plano sudarymą. Įtariamojo apklausos eigoje būtinas tikslus parodymų fiksavimas, naudojant technines priemones bei laikantis baudžiamojo proceso įstatyme numatytų procesinių taisyklių, siekiant objektyviai išsiaiškinti įvykio aplinkybes.

Reikia pažymėti, kad įtariamojo apklausos įrašymas vaizdo ar garso įranga yra svarbus užtikrinant apklausos skaidrumą, parodymų tikslumą ir žmogaus teisių apsaugą. BPK 188 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro iniciatyva arba nepilnamečio įtariamojo ar jo gynėjo arba atstovo pagal įstatymą prašymu gali būti daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas, o BPK 179 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tyrimo veiksmų metu taip pat gali būti daromas garso ir vaizdo įrašas. Tačiau, tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, kai apklausiamas suimtas ar sulaikytas nepilnametis įtariamasis, garso ir vaizdo įrašas privalo būti daromas visais atvejais. Tokiais atvejais įtariamojo asmens apklausos įrašymo teisėtumas kyla tiesiogiai iš įstatymo ir nepriklauso nuo įtariamojo sutikimo.

Vis dėlto praktikoje dažna situacija, kai įtariamasis prieštarauja apklausos įrašymui – baimė, kad garso ir vaizdo įrašas vėliau bus panaudotas kaip lyginamasis pavyzdys fonoskopiniam tyrimui atlikti, tai yra, potencialiai pažeidžiant įtariamojo teisę neduoti parodymų prieš save. Apklausos metu daromas įrašas yra skirtas apklausos eigos fiksavimui ir negali būti be pagrindo naudojamas kitiems tyrimo tikslams. Taigi, jei vaizdo ir garso įrašymas pagal BPK nuostatas yra privalomas, tyrėjas privalo jį atlikti nepaisydamas įtariamojo prieštaravimo. Tuo tarpu, kai jis nėra privalomas, o pasirenkamas tyrėjo nuožiūra kaip papildoma procesinio skaidrumo priemonė, pareigūnas turi įvertinti, ar pagrįstai atsisakoma įrašymo atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, proceso šalių interesus ir proporcingumo principą. Tokiais atvejais rekomenduojama užfiksuoti įtariamojo prieštaravimą apklausos protokole, nurodant motyvus ir tyrėjo sprendimą dėl įrašymo. Svarbu pabrėžti, kad net jei įrašymo metu surinkti duomenys teoriškai galėtų būti panaudoti kaip balso pavyzdžiai, toks jų panaudojimas leidžiamas tik laikantis procesinių garantijų – su atskiru sprendimu ir nepažeidžiant įtariamojo teisių. Todėl, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, įrašymo praktika laikytina svarbia tiek įrodymų objektyvumo, tiek žmogaus teisių apsaugos prasme. Jau besiruošdamas įtariamojo asmens apklausai, tyrėjas turi iš anksto numatyti galimas rizikas ir būti pasiruošęs tinkamai komunikuoti su apklausiamuoju įtariamuoju, paaiškinant jam apklausos įrašymo tikslą bei jo teisinį pagrindą.

---

²⁹ *Kriminalistika. Taktika ir metodika, supra note, 12: 128.*

Rezultatų analizė ir įvertinimas. Šis etapas yra ne mažiau svarbus, nes jo metu yra objektyviai įvertinama įtariamojo apklausos metu gauta informacija, nustatoma jos tikslumas, vidinis nuoseklumas ir reikšmė ikiteisminiam tyrimui. Šio etapo metu tyrėjas atidžiai peržiūri visus gautus parodymus, palygina juos su kitais duomenimis: tyrimų išvadomis, dokumentais ir duomenimis, kitų proceso dalyvių parodymais, bei įvertina jų reikšmę ir nusprendžia, ar reikia papildomų procesinių veiksmų. Vertinant apklausos rezultatus, ypač svarbu atsižvelgti į gautų parodymų loginį nuoseklumą, detalių konkretumą, parodymų struktūrą ir emocinį atspalvį, kurie gali atskleisti melavimo ar detalių nuspėjimo požymius. Parodymai turi būti vertinami visos ikiteisminio tyrimo bylos kontekste, laikantis bendrųjų įrodymų vertinimo taisyklių, įtvirtintų BPK 20 straipsnyje: ar duomenys gauti įstatymų nustatyta tvarka, ar jie patvirtina ar paneigia bent vieną ikiteisminio tyrimo aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai, ar teisėtai gautus duomenis galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmis. Be to, šio etapo metu svarbu identifikuoti galimus prieštaravimus tarp skirtingų parodymų ir kitų duomenų, juos įvertinti, ar jie yra esminiai, ar gali būti paaiškinami subjektyviais suvokimo, įsiminimo ir atkūrimo skirtumais. Taip būtina įvertinti, ar parodymai gauti laikantis procesinių reikalavimų – ar nebuvo daromas psichologinis spaudimas, ar įtariamasis buvo tinkamai informuotas apie savo teises. Kai įtariamasis apklausos metu pateikia ikiteisminiam tyrimui svarbią informaciją, galima planuoti atlikti kitus procesinius veiksmus, pavyzdžiui, parodymų patikrinimą vietoje, eksperimentą, akistatą. Tyrėjas, remdamasis įtariamojo apklausos analize, turi priimti sprendimą dėl tolesnės tyrimo eigos: ar reikalingos papildomos apklausos, ar gauti duomenis pakankami įtarimams pagrįsti.

Vadinasi, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, apklausos rezultatų analizės ir įvertinimo etapas yra būtinas siekiant užtikrinti apklausos duomenų patikimumą ir jų tinkamą panaudojimą tolimesniame ikiteisminio tyrimo procese. Tinkamai atlikta analizė leidžia identifikuoti galimas klaidas, spragas ar prieštaravimus, užkirsti kelia neteisingsiems sprendimams.

1.3. Įtariamųjų asmenų apklausos reglamentavimas baudžiamojo proceso teisėje

Bendrosios įtariamųjų asmenų apklausos procesinės taisyklės. BPK 187 – 189¹ straipsniuose pateiktos pagrindinės įtariamųjų asmenų apklausos taisyklės. BPK nėra detalizuota, kiek kartų turėtų būti apklaustas įtariamasis, nesvarbu, ar pilnametis, ar nepilnametis, tačiau nurodoma, kad jis būtinai turi būti apklaustas iki kaltinamojo akto surašymo bei prieš jam skiriant kardomąją priemonę. BPK187 straipsnyje numatyta, kad prieš pirmąją apklausą įtariamajam turi būti pasirašytinai įteiktas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju. Pranešime apie įtarimą, prokuroro nutarime ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje pripažinti

įtariamuoju turi būti nurodyta nusikalstama veika (padarymo vieta, laikas, kitos aplinkybės) ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą nusikalstamą veiką, taip pat išvardytos įtariamojo teisės. BPK 140 straipsnio 8-9 dalyse numatyta, kad laikinai sulaikytas asmuo po jo pristatymo į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą, ar laikino sulaikymo vietą ne vėliau kaip per dvidešimt keturias valandas, o kai yra laikinai sulaikytas, neužklupus asmens nusikalstamos veikos padarymo vietoje ar tuoj po jos padarymo – nedelsiant, turi būti apklaustas kaip įtariamasis. Jei laikinai sulaikytas asmuo prašo per apklausą užtikrinti gynėjo dalyvavimą, apklausa atidedama iki gynėjo atvykimo. Sulaikytam asmeniui iki apklausos užtikrinama galimybė susitikti su gynėju nedalyvaujant pašaliniais asmenims.

Prieš kitas apklausas naujas pranešimas apie įtarimą turi būti pateiktas tik kai keičiasi įtariamojo tyrimas. Kai asmuo, įtariamasis dėl nusikaltimo, už kurį numatyta atsakomybė tarptautinių sutarčių ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 7 straipsnio pagrindais³⁰, arba dėl nusikaltimo, kuriuo padaryta didelės žalos, yra ne Lietuvos Respublikos teritorijoje ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais atvejais negali būti išduotas ar perduotas Lietuvos Respublikai, prokuroro prašymu jis įtariamuoju pripažįstamas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Ši nutartis siunčiama Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais centriniams susižinojimo įstaigoms užsienio valstybėje. Toks įtariamasis gali būti neapklausiamas tik kai yra ne Lietuvos Respublikos teritorijoje ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais atvejais negali būti išduotas ar perduotas Lietuvos Respublikai (BPK 188 str. 6 p.).

BPK 188 straipsnyje numatyta, kad ikiteisminio tyrimo metu įtariamasis turi būti apklaustas iki kaltinamojo akto surašymo, taip pat prieš kardomosios priemonės paskyrimą. Prieš apklausą įtariamajam ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo teisėjas (kai tokią apklausą atlieka) išaiškina jo teisę tylėti ai (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padaryta nusikalstamą veiką. Įtariamojo apklausos pradžioje būtina paklausti, ar jis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, kuria yra įtariamasis bei pasiūloma duoti parodymus apie pareikštą įtarimą bei vėliau užduodami klausimai. Įtariamojo apklausos protokole jo parodymai užrašomi pirmuoju asmeniu ir kiek galima pažodžiui. Jei reikia į jį įrašomi užduoti klausimai ir įtariamojo atsakymai į juos. Įtariamojo apklausos protokole pažymima, jei įtariamasis pasinaudojo savo teise tylėti ir (ar) atsisakė duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Jeigu įtariamasis negali atvykti į apklausą arba yra laisvės atėmimo vietų įstaigose, tai jis gali būti apklausiamas garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis.

Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. Dėl įtariamojo apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją kreipiasi prokuroras su prašymu, kurį gali pateikti tiek paties, tiek

---

³⁰„Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2025 m. vasario 23 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.

įtariamojo ar jo gynėjo iniciatyva. Prokuroro iniciatyva įtariamąjį apklausia ikiteisminio tyrimo teisėjas, kai manoma, kad bylos nagrinėjimo teisme metu kaltinamasis gali pakeisti savo parodymus arba pasinaudoti teise atsisakyti duoti parodymus. Prieš pradėdamas *įtariamojo apklausą prokuroro iniciatyva* ikiteisminio tyrimo teisėjas išaiškina įtariamajam jo teisę tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Apklauskos pradžioje išsiaiškinama, ar įtariamasis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, dėl kurios yra įtariamasis, po to teisėjas pasiūlo duoti parodymus apie įtariamojo esmę ir po to gali būti užduodami klausimai. Įtariamojo parodymai apklauskos protokole užrašomi pirmuoju asmeniu ir kiek galima pažodžiui. Jeigu reikia, nurodomi įtariamajam užduoti klausimai bei atsakymai į juos. Jeigu įtariamasis apklauskos metu pasinauduoja savo teise tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, tai būtina pažymėti apklauskos protokole. Jei įtariamasis pateikia prašymą dėl apklauskos pas ikiteisminio tyrimo teisėją, prokuroras privalo per kiek įmanoma trumpesnę laiką pristatyti suimtą įtariamąjį apklausai pas ikiteisminio tyrimo teisėją ir dalyvauti jo apklausoje. *Įtariamojo iniciatyva* atliekamos apklauskos pas ikiteisminio tyrimo teisėją metu turi dalyvauti jo gynėjas. Teisėjas įtariamojo apklausą pradeda pasiūlymu įtariamajam papasakoti apie aplinkybes, dėl kurių jis norėjo būti teisėjo apklausiamas. Po to klausimus įtariamajam gali užduoti gynėjas ir prokuroras. Jeigu įtariamasis negali atvykti į apklausą arba yra laisvės atėmimo vietų įstaigoje, tai jis vadovaujantis BPK 189 str. gali būti apklausiamas garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis.

Užsieniečių įtariamųjų apklausa. Užsieniečių, kaip baudžiamajame procese dalyvaujančių įtariamųjų, apklausa kelia papildomų iššūkių, susijusių ne tik su kalbos barjeriais, bet ir galimais kultūriniais, teisinio supratimo bei žmogaus teisių užtikrinimo aspektais. Užsieniečiai įtariamieji nėra susipažinę su jiems taikoma nacionaline teisine sistema, jų procesinės teisės gali būti nepakankamai aiškiai suvokiamos, todėl kyla padidėjusi rizika, kad jų teisės gali būti pažeistos. Pagrindinis principas, taikomas užsieniečių įtariamųjų apklausai – lygiateisiškumo ir gynybos teisių užtikrinimo garantija: jis turi būti tinkamai informuotas apie savo teises, turi turėti galimybę naudotis advokato paslaugomis bei turi gauti kvalifikuotą vertėjo pagalbą, jei nesupranta ar nekalba apklauskos kalba. BPK 51 straipsnio 1 dalies 3 punktas numato privaloma gynėjo dalyvavimą, kai yra nagrinėjamos nemokančių proceso kalbos bylos. Be to BPK 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas privalo nustatyti, ar proceso dalyvis moką lietuvių kalbą, o nemokant ji turi būti suteiktas vertėjas. Gynėjas su lietuvių kalbos nemokančiu įtariamuoju privalo bendrauti jiems suprantama kalba, o jei tai neįmanoma padaryti, turi būti užtikrintas jų bendravimo vertimas žodžiu. Kultūriniai skirtumai taip pat daro įtaką apklauskos eigai: įtariamasis gali vengti atsakyti į tyrėjo klausimus, vien todėl, kad jo kilmės šalyje yra nepriimtina prieštarauti valdžios atstovui. Todėl toks įtariamojo elgesys gali būti

klaidingai suprantamas kaip prisipažinimas ar bendradarbiavimo požymis. Ypatingą dėmesį reikia skirti situacijoms, kai užsienietis yra sulaikytas trumpam laikotarpiui, o apklausa vykdoma skubos tvarka (pavyzdžiui, įtariamojo apklausa atliekama pasienio teritorijoje). Tokiais atvejais neretai gali būti nepakankamai užtikrinamos procesinės garantijos, o įtariamasis gali net nesuprasti, jog jis turi teisę tylėti, atsisakyti duoti parodymus ar reikalauti advokato. Apibendrinant, užsieniečių įtariamųjų apklausa reikalauja ne tik teisinių, bet ir organizacinių priemonių, kurios leistų realiai įgyvendinti teisę į sąžiningą procesą. Tai apima kvalifikuotų vertėjų dalyvavimo užtikrinimą, kultūrinio jautrumo ugdymą teisėsaugos pareigūnų tarpe.

Nepilnamečių įtariamųjų apklausa. Pagal BPK, vienintelis skirtumas tarp nepilnamečio ir pilnamečio apklausos ikiteisminiame tyrime yra tai, kad į nepilnamečio apklausą gali būti kviečiamas specialiu žinių turintis asmuo³¹. Nepilnamečių apklausos ypatybės galima išnagrinėti per šiuos kertinius nepilnamečių apklausą lemiančius blokus: procesinę nepilnamečio apklausos tvarką, nepilnamečių asmenybės ypatumus, nepilnamečių apklausos poveikio ypatumus, apklausos poveikį nepilnamečių elgesiui³². Nepilnamečių įtariamųjų apklausos trukmė, stilius ir tempas turi būti pritaikyti prie apklausiamo vaiko amžiaus ir brandos³³.

Atsižvelgiant į daugumos nepilnamečių asmenybės bruožus, yra tikslinga parinkti tokią apklausos vietą, kuri mažintų ikiteisminio tyrimo pareigūno ir apklausiamojo santykių oficialumą, kad pati apklausos vieta ir jos aplinka padėtų nepilnamečiui atsipalaiduoti, būti savimi³⁴. BPK nėra įtvirtinta jokių nuostatų kaip apklausti įtariamuosius nepilnamečius specialiai tam pritaikytose patalpose. Todėl praktikoje nepilnamečiai įtariamieji dažniausia yra apklausiami policijos komisariatuose esančiuose apklausų kambariuose. Per nepilnamečio įtariamojo apklausą būtinas gynėjo dalyvavimas (BPK 51 str. 1 d. 1 p.). Ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui yra neprivalomas nepilnamečio pareikštas gynėjo atsisakymas.

Ikiteisminio tyrimo metu atliekant nepilnamečio įtariamojo apklausą, esant proceso dalyvių prašymui arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva yra kviečiamas psichologas, kuris padeda apklausti nepilnamečių įtariamąjį. Apklausos metu psichologas, atsižvelgdamas į nepilnamečio įtariamojo socialinę ir psichologinę brandą, padeda apklausą atliekančiam pareigūnui jį apklausti. Tokiomis pat sąlygomis (proceso dalyvių prašymu ar apklausą atliekančio pareigūno iniciatyva) į nepilnamečio įtariamojo asmens apklausą gali būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, kuris stebi, ar apklausos metu nėra pažeidžiamos nepilnamečio įtariamojo teisės ir gali užduoti apklausiamajam

³¹ Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *Vaiko teisių apsauga baudžiamajame procese: atstovavimas, gynyba ir apklausų atlikimas* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2016), 27.

³² *Kriminalistika. Taktika ir metodika, supra note*, 12: 131.

³³ „Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams“ (2013), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52013PC0822>.

³⁴ *Kriminalistika. Taktika ir metodika, op.cit.*, 131.

asmeniui klausimų bei reikšti prašymus dėl apklausos. Ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro iniciatyva arba nepilnamečio įtariamojo, jo gynėjo arba atstovo pagal įstatymą prašymu gali būti daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas. Tačiau toks įrašas yra privalomas visais atvejais, jei yra apklausiamas sulaikytas ar suimtas nepilnametis įtariamasis (BPK 188 str.). Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, visgi reiktų pritarti teiginiui, kad siekiant užtikrinti pakankamą vaikų, kurie ne visada supranta jiems užduodamus klausimus, apsaugą, išvengti sunkumų, susijusių su apklausos turiniu, ir dažno klausimų kartojimo, turėtų būti daromas vaiko apklausos garso ir vaizdo įrašas³⁵.

Jei nepilnamečio įtariamojo apklausoje dalyvauja psichologas ir (ar) valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, prieš atliekant apklausą įsitikinama jo asmens tapatybe (patikrinami asmens dokumentai) ir kompetentingumu (ar psichologas įtrauktas į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sąrašą³⁶, o vaikų teisių atstovas – ar turi įgaliojimą), išsiaiškinami jo santykiai su įtariamuoju ir nukentėjusiuoju, patikrinama, ar nėra pagrindų, kuriais specialistas gali būti nušalinamas. Pagal BPK 89 straipsnio 5 dalį, nepilnamečio įtariamojo apklausoje psichologai yra specialistai, kurie padeda apklausti nepilnametį įtariamąjį, atsižvelgdami į jų socialinę ir psichologinę brandą ir (ar) specialius apsaugos poreikius. Prieš pradėdamas vykdyti savo pareigas psichologas pasirašo rašytini pasižadėjimą sąžiningai atlikti jam pavedamas užduotis, be to jis įspėjamas dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą. Kadangi psichologui dalyvaujant ikiteisminio tyrime ir padedant apklausti nepilnamečius įtariamuosius, neišvengiamai būtini tam tikri ikiteisminio tyrimo duomenys, taip pat jam neišvengiamai tampa žinoma ir informacija, gaunama apklausos, kurią jis padeda atlikti, metu, kuri taip pat yra ikiteisminio tyrimo duomenys – todėl atsižvelgiant į šias aplinkybes ir vadovaujantis BPK 177 straipsnio 2 dalimi psichologas pasirašytinai įspėtinas dėl atsakomybės pagal BK 247 straipsnį už ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimą be leidimo. Kadangi psichologas, padedantis apklausti nepilnamečius įtariamuosius baudžiamajame procese, yra prilyginamas specialistui jis turi BPK 89 straipsnyje numatytas teises ir pareigas:

- Susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su objektų tyrimu ir nepilnamečio įtariamojo apklausa (jei tokia jau buvo atlikta) arba su kita ikiteisminio tyrimo medžiaga, susijusia su jo dalyvavimu atliekant kitus baudžiamąjo proceso veiksmus. BPK nenumato bylos pateikimo specialistui susipažinti informavimo tvarkos, todėl atsižvelgiant į tai, kad psichologas, padedantis

---

³⁵ Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams, *supra note*, 27.

³⁶ „Psichologų, pageidaujančių padėti apklausti asmenis baudžiamajame procese, sąrašas - Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba“, žiūrėta 2025 m. kovo 2 d., <https://vgtpt.lrv.lt/lt/prokurorams-tyrejamis-ir-teismams/advokatu-mediatoriu-ir-psichologu-sarasai-1/psichologu-pageidaujanciu-padeti-apklausti-asmenis-baudziamajame-procese-sarasas/>.

apklausti nepilnametį įtariamąjį baudžiamajame procese, prilyginamas specialistui, bylos medžiagos pateikimo psichologui susipažinti procesiškai įforminti nereikia;

- Prašyti pateikti papildomą medžiagą, reikalinga jam pavestoms užduotims atlikti.

- Šaukiamas privalo atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar teisumą ir pateikti nešališką išvadą ar paaiškinimus jam pateiktais klausimais arba dalyvauti atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus;

- Specialistui, kuris be svarbios priežasties neatvyksta arba be teisėto pagrindo atsisako atlikti savo pareigas, gali būti taikomos BPK 163 straipsnyje numatytos procesinės prievartos priemonės (gali būti nubaustas iki trisdešimties minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio bauda, arba numatytais atvejais – areštu iki vieno mėnesio. Teisę skirti baudą turi prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, o areštą – tik ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas. Įtariamasis ar kaltinamasis bauda gali būti nubaustas tik už neatvykimą dalyvauti procese be svarbios priežasties);

- Už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą specialistas atsako pagal BK 235 straipsnį.

Vaiko teisių apsaugos darbuotojo, atstovaujančio Valstybinės vaiko teisių apaugos ir įvaikinimo tarnybą (toliau – Tarnyba) ir dalyvaujančio nepilnamečio įtariamojo apklausoje, teisės ir pareigos yra apibrėžtos BPK 188 straipsnio 5 dalyje ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatose apibrėžiančiose bendrąsias vaiko teisių apsaugos nuostatas ir Tarnybos funkcijas. BPK 188 straipsnio 5 dalyje numatyta kad nepilnamečio įtariamojo apklausos metu valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas stebi, ar apklausos metu nepažeidžiamos nepilnamečio įtariamojo teisės, gali užduoti apklausiamajam asmeniui klausimų ir reikšti prašymus dėl apklausos.

Įtariamojo atstovai pagal įstatymą gali dalyvauti procese ir ginti savo atstovaujamųjų proceso dalyvių (nepilnamečių arba neveiksnių) interesus, kai tai neprieštarauja nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams ar nekenkia baudžiamajam procesui. Įtariamojo atstovais pagal įstatymą gali būti įtariamojo nepilnamečio arba neveiksnaus įtariamojo tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi įtariamuoju, įgalioti asmenys. Atstovui pagal įstatymą, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą, leidžiama dalyvauti procese (ir įtariamojo apklausoje), kai ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras priima dėl to nutarimą, o teismas nutartį. Tačiau, jei atstovo pagal įstatymą dalyvavimas įtariamojo apklausoje prieštarauja nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams ar toks dalyvavimas pakenktų baudžiamajam procesui, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras nutarimu gali atsisakyti leisti atstovui dalyvauti apklausoje kaip atstovui. Tokiu atveju, įtariamojo apklausą atliksiantis asmuo, gali paskirti kitą nepilnamečio pasirinktą ir ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro pripažintu

tinkamu būti atstovu pagal įstatymą asmenį. Jeigu nepilnametis įtariamasis nepasirinko kito asmens arba jo pasirinktas asmuo nėra tinkamas būti atstovu pagal įstatymą, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, atsižvelgdamas į nepilnamečio interesus, paskiria kitą asmenį, galintį tinkamai atstovauti nepilnamečiui. Ta pati taisyklė galioja, kai nėra galimybės susisiekti su nepilnamečio atstovu pagal įstatymą arba jo tapatybė nežinoma. Kai atsisakyta leisti asmeniui kaip neveiksnaus asmens atstovui pagal įstatymą dalyvauti neveiksnaus įtariamojo apklausoje, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi užtikrinti, kad apklausoje dalyvautų kitas atstovas pagal įstatymą. Tačiau, kol bus išspręstas naujo atstovo pagal įstatymą paskyrimo klausimas, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras laikinai turi paskirti bet kokį kitą asmenį, galintį tinkamai atstovauti nepilnamečio įtariamojo ar neveiksnaus įtariamojo interesams. Jei įtariamasis asmuo ir nėra pripažintas neveiksniu, tačiau dėl senatvės, negalios, ligos ar kitų svarbių priežasčių negali tinkamai pasinaudoti suteiktomis teisėmis įtariamojo apklausos metu, prokuroras nutarimu gali leisti atstovo pagal įstatymą teisėmis įtariamojo apklausoje dalyvauti įtariamojo šeimos nariui ar artimajam giminaičiui, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą (BPK 53 str.). Atstovas pagal įstatymą turi teisę dalyvauti įtariamo asmens apklausoje ir padėti pastarajam pasinaudoti įstatymų suteiktomis teisėmis. Jeigu atstovaujamas asmuo yra suimtas, atstovas pagal įstatymą gali su juo pasimatyti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, teisėjo leidimu. Atstovas pagal įstatymą turi teisę gauti informacija apie nepilnamečio įtariamojo teises (BPK 53 str.) .

„Tėvai ar kiti atstovai pagal įstatymą dalyvaujant apklausiant nepilnametį gali padėti išaiškinant nepilnamečiui įtarimo esmę, tiriamos bylos reikšmingumą ir kitas aplinkybes. Taip pat jų dalyvavimas didina gynėjo atsakomybę ginant nepilnamečio teises. Jie gali paveikti apklausiamąjį ir tokiu būdu trukdyti gauti teisingus parodymus arba, atvirkščiai, gali skatinti duoti teisingus parodymus. Tai priklauso nuo tėvų požiūrio. Dažnai būna taip, kad tėvų ar kitų atstovų pagal įstatymą požiūris į vaikus ar globotinius nesikerta su ikiteisminio tyrimo pareigūno nuostata. Dažniausiai nuomonės nesutampa ne dėl objektyvios tiesos nustatymo, o dėl priemonių, kurių imamasi prieš nepilnamečius. Kita vertus, tėvai ar juos atstojantys asmenys ikiteisminio tyrimo stadijoje turi turėti teisę: žinoti įtarimo, pareikšto nepilnamečiui, esmę, teikti asmeniškai duomenis ir informaciją, ikiteisminio tyrimo pareigūno leidimu dalyvauti tyrimo veiksmuose, žinoti apie vienos ar kitos kardomosios priemonės paskyrimą, apskusti pareigūnų veiksmus, susipažinti su baigto tyrimo medžiaga ir t. t.“³⁷.

Europos komisijos 2013-11-28 pasiūlyme Nr. 52013PC0822 dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiesiems

---

³⁷ *Kriminalistika. Taktika ir metodika, supra note, 12: 132.*

vaikams teigiama, kad įtariamojo nepilnamečio apklausa yra potencialiai rizikinga situacija, kurioje ne visada gerbiamos vaiko procesinės teisės ir orumas ir ne visada tinkamai atsižvelgiama į jų pažeidžiamumą, todėl, siekiant užtikrinti pakankamą vaikų, kurie ne visada gali suprasti jiems užduodamų klausimų turinį, apsaugą, įskaitant policijos apklausos metu, turėtų būti daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas³⁸.

Teismai, teisėsaugos institucijos ir kalinimo įstaigų darbuotojai, dirbantys su vaikų bylomis, turėtų suprasti konkrečias įvairių amžiaus grupių vaikų reikmes ir pasirūpinti, kad procedūros būtų atitinkamai pritaikytos. Šiuo tikslu juos reikia tinkamai mokyti spręsti teisės aktuose numatytų vaikų teisių ir įvairių amžiaus grupių vaikų reikmių klausimus, taip pat vaiko vystymosi ir psichologijos, pedagoginių gebėjimų, bendravimo su įvairių amžiaus grupių ir įvairaus išsivystymo lygio vaikais, taip pat itin pažeidžiamų vaikų padėties klausimus³⁹.

Vadinasi, įtariamojo apklausa baudžiamajame procese yra griežtai reglamentuota, nes siekiama užtikrinti įtariamojo asmens teises ir teisingą bylos tyrimą. Pagrindinės taisyklės numato, kad įtariamasis turi būti apklaustas iki kaltinamojo akto surašymo ir prieš kardamosios priemonės paskyrimą. Prieš apklausa įtariamajam turi būti įteiktas pranešimas apie įtarimą, išaiškintos teisės, o parodymai protokole užrašomi pirmuoju asmeniu, ku tiksliau atspindint žodinę kalbą. Vykdyt nepilnamečio įtariamojo apklausa turi būti atsižvelgta į vaiko amžių ir brandą, o jei apklausiamas nepilnametis įtariamasis yra sulaikytas ar suimtas – privalomas apklausos garso ir vaizdo įrašas. Baudžiamojo proceso įstatyme ypatingas dėmesys skiriamas nepilnamečių įtariamųjų apklausai, kurioje privalomas gynėjo dalyvavimas, o esant poreikiui, kviečiamas psichologas ir vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, kurių uždavinys užtikrinti tinkamą apklausos vykdymą ir vaiko teisių apsaugą. Laikini sulaikytas asmuo ir pristatytas į ikiteisminio tyrimo įstaigą, prokuratūrą ar laikino sulaikymo vietą, turi būti apklaustas kaip įtariamasis per 24 valandas, o kai jis nebuvo sulaikytas nusikalstamos veikos padarymo vietoje ar tuoj po jos padarymo – tuomet turi būti apklausiamas nedelsiant.

---

³⁸ Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams, *supra note*, 27.

³⁹ *Ibid.*

2. ĮTARIAMOJO ASMENS APKLAUSOS TAKTINIAI METODAI

Kadangi šio darbo tikslas – pristatyti pažangius, moksliniais tyrimais pagrįstus apklausos modelius, pasirinkta analizuoti užsienio šalyse taikomus metodus, kurie jau sulaukė empirinio įvertinimo ir normatyvinio reglamentavimo. Lietuvoje, nors praktikoje taikomi įvairūs apklausos modeliai ir būdai, tačiau jų teorinis pagrindimas ir standartizacija vis dar nėra pakankamai išplėtoti, todėl šiuo darbu nesiekama kritikuoti esamos praktikos, bet siekiama pasitelkti kitų šalių patirtį kaip galimą tobulinimo šaltinį. Be to, analizuoti užsienio šalių metodai gali būti naudingi formuojant Lietuvos įtariamųjų asmenų apklausos taktikos ateitį, atsižvelgiant į tarptautinius žmogaus teisių apsaugos standartus ir pastaruoju metu vis plačiau įtvirtinamą informacijos rinkimo apklausos modelį. Įtariamųjų asmenų apklausos modelių tema, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, sulaukia vis didesnio ir nuolatinio dėmesio dėl dviejų priežasčių. Pirma, nes dėl įvairių ikiteisminio tyrimo klaidų ir prievartinių įtariamųjų apklausų gaunami klaidingi ar melagingi prisipažinimai. Antra, dėl nesutarimų, susijusių su kaltinamojo apklausos metodo naudojimo, teisėtumo, kilo daug klausimų, kokie apklausos metodai yra veiksmingi ir kokie neveiksmingi įtariamiesiems apklausti⁴⁰.

Baigiamojo darbo autorius išskiria du pagrindinius įtariamųjų apklausos modelius: informacijos rinkimo ir kaltinamasis apklausos modelį. Dauguma jurisdikcijų pripažįsta du skirtingus apklausos modelius: informacijos rinkimo modelį ir kaltinamąjį modelį. Kaltinamasis modelis apima prievartines strategijas, tokias kaip įtariamojo konfrontavimas su kaltinimais. Tuo tarpu informacijos rinkimo (interviu) modelis yra neprievartinis ir orientuotas į pagarbią sąveiką, siekiant paskatinti įtariamojo dalyvavimą⁴¹. Informacijos rinkimo būdas pasižymi ryšių kūrimu, tiesos ieškojimu ir aktyviu klausymu. Kaltinamasis požiūris apklausos modeliuose daugiausia naudojamas jungtinėse Amerikos Valstijose ir Kanadoje, pasižymi kaltinimais, konfrontacija, psichologinėmis manipuliacijomis ir neigimų atmetimu. Kuris metodas yra efektyvesnis, karštai diskutuojama tema⁴². Skirtingose jurisdikcijose naudojam skirtinga terminologija teisėsaugos apklausoms apibudinti, tačiau šie terminai nebūtinai atitinka vyraujančius modelius. JAV ir Kanadoje dažniau vartojamas terminas „tardymas“, o Australijoje ir Jungtinėje Karalystėje pirmenybė teikiama terminui „interviu“⁴³.

⁴⁰ Allison D. Redlich, Christopher E. Kelly, ir Jeanée C. Miller, „The Who, What, and Why of Human Intelligence Gathering: Self-Reported Measures of Interrogation Methods“, *Applied Cognitive Psychology* 28, 6 (2014): 817, <https://doi.org/10.1002/acp.3040>.

⁴¹ Diane Sivasubramaniam ir Jane Goodman-Delahunty, „International consensus on effective and ineffective interviewing strategies: a survey of experienced practitioners“, *Police Practice and Research* 22, 1 (2021): 921, <https://doi.org/10.1080/15614263.2019.1628756>.

⁴² Christian A. Meissner ir kt., „Interview and Interrogation Methods and Their Effects on True and False Confessions“, *Campbell Systematic Reviews* 8, 1 (2012): 6, <https://doi.org/10.4073/csr.2012.13>.

⁴³ Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *op.cit.*, 291.

Karinės apklausos efektyvumas (dar vadinamos žmogaus žvalgyba arba HUMINT – autoriaus pastaba) buvo intensyviai nagrinėjamas dėl patobulintų įtariamųjų apklausos metodų naudojimo Irake ir Afganistane bei karštų diskusijų dėl kankinimo naudojimo ir jų veiksmingumo, siekiant gauti žvalgybinės informacijos. Tuo pačiu policijos interviu ir apklausos metodai baudžiamosios justicijos srityje yra kvestionuojami dėl melagingų prisipažinimų, vedančių į neteisingą nuteisimą⁴⁴.

Melagingi prisipažinimai yra tarptautinė problema, fiksuota beveik visuose žemynuose⁴⁵. Su melagingų prisipažinimų dažnumu siejami du bendri veiksniai: asmeniniu (psichologiniu) asmens pažeidžiamumu ir kaltinamojo (psichologiškai pagrįsto) apklausos metodo naudojimo⁴⁶. Nors kaltinamieji metodai dažnai naudojami tokiose šalyse kaip, Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada ir daugelyje Azijos valstybių, tačiau kai kurios Europos šalys, vadovaujantis Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalimi, uždraudė naudoti uždarus arba patvirtinamuosius klausimus ir apgaulę (pavyzdžiui, pateikiant melagingus duomenis) apklausiant įtariamuosius asmenis. Jungtinė Karalystė, Norvegija, Naujoji Zelandija ir Australija, pakeitė savo įtariamųjų asmenų apklausų praktiką ir dabar naudoja tik informacijos rinkimo metodus. Atlikti tyrimai paprastai rodo, kad informacijos rinkimo metodai ne tik padeda sumažinti melagingų prisipažinimų riziką, bet ir išsaugo tyrėjo galimybes gauti reikšmingą informaciją iš kaltų asmenų⁴⁷.

2.1. Įtariamojo asmens „interviu“

Informacijos rinkimo modeliu siekiama užmegzti ryšį per pokalbį ir pasinaudoti tiesiogine teigiama įtariamojo konfrontacija, kad būtų gauti prisipažinimai ar kiti parodymai. Priešingai, kaltinamaisiais metodais siekiama nustatyti įtariamojo kontrolę ir naudoti psichologines manipuliacijas, kad būtų gautas prisipažinimas. Todėl šie metodai lemia labai skirtingus klausimų pateikimo būdus: informacijos rinkimo metodai remiasi atvirais, tyrinėjimo būdais, o kaltinamieji metodai naudoja uždarus, patvirtinamuosius būdus. Informacijos rinkimo metodas teikia pirmenybę informacijos gavimui, o kaltinamojo metodo tikslas – gauti prisipažinimus.

Galiausiai, šie metodai gali būti lyginami pagal apgaulės aptikimo modelį, kurį jie naudoja: informacijos rinkimo metodai suteikia kognityvinius apgaulės požymius, o kaltinamieji

---

⁴⁴ Meissner ir kt., *supra note*, 36: 9.

⁴⁵ *Ibid.*, 4.

⁴⁶ A. Meissner ir kt., „Accusatorial and Information-Gathering Interrogation Methods and Their Effects on True and False Confessions: A Meta-Analytic Review“, *Journal of Experimental Criminology* 10, 4 (2014): 461, <https://doi.org/10.1007/s11292-014-9207-6>.

⁴⁷ *Ibid.*, 469.

metodai suteikia nerimo pagrindu paremtus apgaulės požymius⁴⁸. Įvairūs įtariamųjų apklausos modeliai gali būti lyginami pagal jų taikomus apgaulės aptikimo metodus. Du pagrindiniai metodologiniai požiūriai – tai kognityviniu pagrindu grįstas informacijos rinkimo metodas ir emociniu, ypač nerimo, pagrindu grindžiamas kaltinamasis metodas. Esminis šių metodų skirtumas atskleidžia vertinant, kokius apgaulės požymius siekiama atpažinti ir kokiais principais remiamasi vertinant apklausiamojo įtariamojo elgesį. Informacijos rinkimo modelis remiasi kognityviniais apgaulės nustatymo požymiais, kurie išryškėja įtariamajam asmeniui stengiantis išlaikyti logišką, nuoseklų, informatyvų pasakojimą. Apgaulę slepiantis asmuo dažniausiai patiria didesnę kognityvinę krūvį, nes jam reikia ne tik sugalvoti melagingą informaciją, bet ir išlaikyti ją nuosekliai, neprieštaraujančią faktams ir anksčiau pasakytoms detalėms. Dėl šio papildomo krūvio meluojantis asmuo gali pateikti mažiau detalių, sunkiau jam sekasi atsakyti į netikėtus klausimus, tiksliau atkurti įvykių seką arba dažnai toks asmuo parodo, kad vengia tam tikru temų. Be to, jis gali daugiau naudoti abstrakčių sąvokų ar bendrinių frazių: nežinau, negaliu atsakyti, negaliu tiksliai pasakyti ir pan. Tada jis stengsis mažiau kalbėti apie konkrečius pojūčius, mintis ir emocijas, patirtas įvykio metu.

Priešingai, kaltinamasis modelis daugiausia remiasi nerimo pagrindu atsirandančiais apgaulės požymiais, todėl šiame modelyje daroma prielaida, kad meluojantis asmuo paties didesnę psichologinį stresą ir tai atsispindės jo elgesyje – per balso tono pakitimus, kūno kalbą, gestus, akių kontaktą, prakaitavimą, mikčiojimą, pauzes ar net kvėpavimo ritmą. Tokie požymiai, kaip padidėjęs nerimas ar fiziologinis susijaudinimas, interpretuojami kaip melavimo indikatoriai. Tačiau panašūs fiziologiniai požymiai, ypač įtariamojo apklausos metu, gali pasireikšti ir nemeluojančiam, bet ir stiprų stresą patiriančiam ar įbaugintam asmeniui.

Vadinasi, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, kognityviniai požymiai yra patikimesni nustatant apgaulę, nes jų negalima taip lengvai kontroliuoti ar simuliuoti. Tuo tarpu nerimo požymiai gali būti stipriai paveikti individualių asmens savybių (nerimo lygio, kultūrinių skirtumų), todėl rizika klaidingai interpretuoti nekaltą asmenį kaip meluojantį – ženklai išauga. Todėl vis daugiau valstybių pereina prie informacijos rinkimo modelių, kurie padeda sukurti saugią apklausos aplinką ir leidžia geriau vertinti parodymų patikimumą remiantis loginiais, o ne emociniais principais.

Tam tikrose jurisdikcijose naudojami abu apklausos modeliai (pvz., Jungtinėse Amerikos valstijose), kur kaltinamasis ir informacijos rinkimo modeliai gali būti taikomi tiek kriminalinėse bylose, tiek žvalgybinėse apklausose. Kitose, kaip Jungtinėje karalystėje, Norvegijoje, dominuoja informacijos rinkimo modeliai, taikomi visose apklausų formose⁴⁹.

---

⁴⁸ Meissner ir kt., *supra note*, 43: 469.

⁴⁹ Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *supra note*, 37: 923.

Tiriamoji apklausa (interviu) – tai bendravimo su įtariamoju būdas, siekiant gauti kuo kokybiškesnės informacijos. Bet koks tyrimas grindžiamas dviem pagrindiniais tikslais:

1. Išsiaiškinti, kas atsitiko;
2. Sužinoti, kas ką padarė.

Kad galėtų atsakyti į šiuos du pagrindinius tyrimo klausimus, tyrėjai turi surinkti informaciją, o informacijos šaltinis – įtariamasis. Taigi, viena iš svarbiausių tyrėjo savybių yra gebėjimas apklausti. Įtariamųjų apklausų tikslas, apimtis ir turinys gali labai skirtis, tačiau visgi pagrindinis tikslas – iš apklausiamo įtariamojo asmens gauti *kuo tikslesnę, išsamesnę ir įvairesnę* informaciją.

Pavyzdžiui, iki 1984 metų Jungtinėje Karalystėje buvo laikomasi nuostatos, kad įtariamųjų apklausų įgūdžius turi visi policijos pareigūnai, o juos tobulinti galima tik atliekant apklausas asmeniškai ar mokantis iš labiau patyrusių pareigūnų. Gero tyrėjo, vykdančio įtariamojo asmens apklausą, pagrindinis vertinimo kriterijus buvo, ar iš įtariamojo buvo gautas prisipažinimas, ar ne⁵⁰. Tačiau 1991 metais Jungtinės Karalystės Vidaus reikalų ministerija atliko vaizdo įrašų, kuriuose užfiksuotos įtariamųjų asmenų apklausos, tyrimą ir nustatė, kad šioms apklausoms buvo netinkamai pasirengiama, blogos apklausų technikos, nes intensyviai akcentuojama kaltės prielaida, netinkami klausimų pasikartojimai, nesugebant nustatyti svarbius įvykio faktus ir pernelyg didelis psichologinis spaudimas. Todėl buvo suformuluoti septynios tiriamosios apklausos rekomendacijos:

1. Būtina gauti tikslią ir patikimą informaciją iš įtariamųjų: kad būtų galima sužinoti tiesą apie tiriamą bylą;
2. Iš apklausiamo asmens gauta informacija visada privalo būti tikrinama, atsižvelgiant į tai, ką apklausiantis pareigūnas jau žino arba ką galima pagrįstai nustatyti;
3. Apklausdamas įtariamąjį asmenį, tyrėjas turi sąžiningai elgtis kiekvienu konkrečiu atveju;
4. Tyrėjas, siekdamas gauti išsamesnę, nuoseklią ir patikimą informaciją, gali užduoti papildomus klausimus, grįžti prie ankstesnių atsakymų ar prašyti jų patikslinimo – tai yra teisėtas tyrimo siekis išsiaiškinti tiesą.
5. Tyrėjas turi teisę užduoti klausimus, net jei įtariamasis naudojasi teise tylėti;
6. Tyrėjas atlikdamas įtariamojo apklausą gali jam užduoti klausimus, kad nustatytų tiesą;
7. Tyrėjas privalo ypatingą dėmesį skirti pažeidžiamiesiems įtariamiesiems.

---

⁵⁰ Neil Brewer ir Kipling D. Williams, „Psychology and Law: An Empirical Perspective”, *Psychology, Public Policy, and Law*, 19, 2 (2007): 208, <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fa0030310>.

Taip buvo sukurtas PEACE interviu modelis⁵¹.

Iš esmės PEACE trumpai reiškia interviu etapus:

1. Planavimas ir pasiruošimas (Planning & Preparation) – tyrėjas surenka visą svarbią informaciją apie tiriamą įvykį, įskaitant ir tai, kas turi būti apklaustas ir kodėl. Tyrėjas taip pat planuoja interviu strategiją, numato tikslus ir pasiruošia administracinius bei apklausos aplinkos aspektus;

2. Bendravimas su apklausiamu įtariamuoju ir interviu proceso paaiškinimas (Engage & Explain) – užmezgamas ryšys su apklausiamu įtariamuoju ir paaiškinamas visas interviu procesas, kad jis suprastų, kas vyks. Tai apima rūpinimąsi apklausiamojo asmens gerove, užtikrinant, kad jis suprastų, kas vyks, ir suteikiant jam galimybę patenkinti savo poreikius bei išreikšti rūpesčius;

3. Informacijos gavimas (Account) – šiame etape leidžiama įtariamajam be pertraukimų pateikti savo pasakojimą apie įvykį. Po to tyrėjas gali užduoti papildomus klausimus, kad išplėstų ir paaiškintų pasakojimą, išsiaiškinami neatitikimai. Jei reikia tyrėjas gali priminti tam tikrus pasakojimo aspektus, jei yra gauta prieštaringa informacija;

4. Interviu užbaigimas (Closure) – šiame etape tyrėjas apibendrina apklausiamojo įtariamąjo pasakojimą, siekiant užtikrinti abipusį supratimą. Taip pat patikrinama, ar visi būtini klausimai buvo aptarti;

5. Interviu vėlesnis vertinimas (Evaluation) – peržiūrimas interviu, siekiant įvertinti jo veiksmingumą bei gautą informaciją ir apmastyti kokius klausimus dar reiktų išspręsti.

PEACE modelis pabrėžia santykio kūrimą, pagarbą ir draudžia naudoti apgaulę bei psichologines manipuliacijas apklausiamojo įtariamąjo atžvilgiu. Pagrindiniai PEACE interviu modelio principai:

1. Informacijos rinkimas: PEACE modelis skirtas tikslios informacijos gavimui iš subjektų;

2. Santykis ir pagarba: Modelis pabrėžia santykio su apklausiamuoju kūrimą, pagarbą jo atžvilgiu;

3. Draudimas naudoti apgaulę ir manipuliacijas: PEACE modelis draudžia bet kokias apgaulės ar psichologinės manipuliacijos formas;

4. Faktų nustatymas: šis metodas dažnai apibūdinamas kaip „faktų nustatymo“ misija, kurioje ne preziumuojama kaltė, o naudojami atviri klausimai tiesai išsisaikinti;

5. Aktyvus klausymas: PEACE modelis yra susijęs su aktyviu tyrėjo klausymusi ir santykio su įtariamuoju kūrimu;

---

⁵¹ Brewer ir Williams, *supra note*, 47:210.

6. PEACE modelis iš esmės remiasi bendradarbiavimu ir pagarba, siekiant gauti tikslią informaciją, o ne priversti įtariamąjį prisipažinti⁵².

Šiame modelyje daugiausia dėmesio skiriama santykių plėtojimui, kaltinimų ir nusikaltimo sunkumo paaiškinimui, sąžiningumo ir tiesos rinkimo svarbos pabrėžimui ir prašymui pateikti įtariamojo įvykių versiją. Įtariamiesiems suteikiama galimybė paaiškinti savo situaciją, o apklausą atliekantys tyrėjai yra skatinami aktyviai klausytis. Tik tuomet, kai įtariamajam suteikta visapusiška galimybė išdėstyti informaciją, pereinama prie apklausos klausimų: užduodami konkretūs klausimai, pateikiami galimi prieštaravimai ar neatitikimai (pvz., palyginus su kita, tyrėjui žinoma, tačiau įtariamajam dar neatskleista informacija). Kaip jau minėta, šio apklausos metodo tikslas – nustatyti faktines aplinkybes, o ne išgauti prisipažinimą. Todėl pagrindinis dėmesys skiriamas atvirų klausimų naudojimui, o tyrėjams draudžiama naudoti apgaulę ir manipuliaciją⁵³. Australijoje, Kanadoje, Naujojoje Zelandijoje ir kitose šalyse (pavyzdžiui, KREATIV – Norvegijoje, PRICE – Škotijoje) yra patvirtinti į PEACE panašūs apklausos modeliai. Bendras šių modelių bruožas – jais siekiama gauti patikimą informaciją, o ne prisipažinimus padarius nusikalstamą veiką⁵⁴.

Kiekvienas interviu prasideda atviru klausimu, kad būtų galima gauti pradinę ataskaitą, po to pateikiami tyrimo klausimai, jų tikslas gauti tikslesnę informaciją apie kiekvieną konkrečią tiriamą aplinkybę, o kiekvienos aplinkybės aiškinimasis baigiasi uždariais klausimais⁵⁵.

Įvairūs tyrimo metodai pripažįsta ryšio palaikymo svarbą viso interviu metu, nes jis leidžia ir skatina laisviau teikti informaciją interviu metu. Todėl viso PEACE modelio „Įsitraukimo ir paaiškinimo“ fazės metu rekomenduojama demonstruoti mandagumą, siekiant palengvinti ryšio kūrimą⁵⁶.

Gebėjimas parodyti rūpestį, užmegzti ryšį yra esminis veiksnys kognityviniame interviu. Ryšiu pagrįsti interviu dažnai lemia didesnę ir išsamesnę suteiktos informacijos kiekį, įskaitant tiek pagrindinę, tiek periferinę informaciją, lyginant su apklauso modeliais, kuriuose ryšio kūrimas nėra pagrindinis tikslas. Tyrėjo asmeninė kompetencija (vengiant netinkamo elgesio) ir gebėjimas adaptuoti elgesį priklauso nuo apklausiamo įtariamojo įsitraukimo ir teigiamo ryšio užmezgimo. Aiškumas, empatija ir atjautos pagrindu paremtas interviu stilius turi reikšmingą teigiamą poveikį „darbinės sąjungos“ kūrimui tarp tyrėjo ir įtariamojo⁵⁷. Vadinasi, gebėjimas užmegzti ryšį ir

---

⁵² Christopher E Kelly ir kt., „A Taxonomy of Interrogation Methods“, *Psychology, Public Policy, and Law* 19, 2 (2013): 166, <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fa0030310>.

⁵³ Meissner ir kt., *supras note*, 36: 11–12.

⁵⁴ Dave Walsh ir Ray and Bull, „Interviewing suspects: examining the association between skills, questioning, evidence disclosure, and interview outcomes“, *Psychology, Crime & Law* 21, 7 (2015): 662, <https://doi.org/10.1080/1068316X.2015.1028544>.

⁵⁵ *Ibid.*, 663.

⁵⁶ Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *supra note*, 35: 925.

⁵⁷ *Ibid.*, 925.

parodyti rūpesti yra esminiai interviu sėkmės faktoriai, tai rodo, kad ne tik klausimų tikslumas, bet ir interviu santykio kokybė gali turėti didelės įtakos gautai informacijai. Ryšio stiprinimas gali paskatinti įtariamąjį būti atviresniam ir pateikti daugiau detalių. O tai svarbu ne tik siekiant tiksliai rekonstruoti įvykį, bet ir užtikrinant, kad apklausa vyktų teisingai ir be manipuliacijų. Gebėjimas apklausos metu klausytis ir įsiklausyti į įtariamojo pasakojimą gali padėti ne tik nustatyti pagrindinius įvykio faktus, bet ir pastebėti svarbias detales, kurios galėtų būti praleistos, jei apklausa vyktų tik klausimų ir atsakymų procesą. Teigiamas ryšys tarp tyrėjo ir įtariamojo yra būtinas norint sėkmingai atlikti apklausą. Tai rodo, kad interviu nėra tik mechaninis klausimų atsakymų procesas, bet dinamiška sąveika, kurioje abi šalys turi bendradarbiauti siekiant tikslo. Atjautos pagrindu paremtas stilius gali sušvelninti įtariamojo emocinę būseną ir suteikti jam galimybę laisviau kalbėti apie savo vaidmenį įvykyje. Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, sėkmingas įtariamojo apklausos procesas priklauso nuo tyrėjo gebėjimo sukurti teigiamą ryšį su apklausiamuoju ir aktyviai klausytis. Tai leidžia gauti ne tik tikslesnę informaciją, bet ir apsaugoti įtariamuosius nuo neteisingų ar prievartinių apklausos metodų.

Vis dar ginčijamasi dėl to, ar tyrėjai, vykdantys įtariamojo apklausas, turėtų atskleisti duomenis „anksti“, „palaiptiesniui“ ar „vėlai“ apklausos metu. Panaši pozicija tai pat egzistuoja dėl to, ar tyrėjai turėtų šiuos duomenis pateikti chronologine tvarka, ar pirmiausia silpniausius ar stipriausius⁵⁸. Ši dilema atskleidžia, kad nėra vieno universalaus sprendimo dėl įkalčių atskleidimo laiko – kiekvienas pasirinkimas, priklausomai nuo situacijos ir siekiamo tikslo, turi savo privalumų ir trūkumų. Tyrimo kontekstas, įtariamojo elgesys bei tyrėjo patirtis gali lemti, kuris metodas bus efektyvesnis. Be to, šis klausimas kelia platesnį tyrėjų strateginio mąstymo ir pasirengimo klausimą – kaip suplanuoti įtariamojo asmens apklausą, kad ji maksimaliai prisidėtų prie tiesos nustatymo ikiteisminiame tyrime.

„Ankstyvas“ įkalčių atskleidimas yra toks, kai jie pateikiami interviu pradžioje, prieš pateikiant klausimus įtariamiesiems asmenims, o „laipsniškas“ duomenų atskleidimas apima laipsnišką, „lašelinį“ įkalčių pateikimą viso interviu metu, kai tyrėjas tuo pačiu bando gauti įtariamųjų pasakojimą. „Vėlyvas“ atskleidimas apima visos istorijos išgavimą iš įtariamojo asmens, sprendžiant visus galimus alibi ir galimus pasiteisinimus, prieš pateikiant įkalčius⁵⁹. Skirtingi įkalčių atskleidimo būdai turi skirtingus psichologinius tikslus; ankstyvas pateikimas gali veikti kaip konfrontacija, laipsniškas – kaip testas įtariamojo patikimumui, o vėlyvas – kaip priemonė konstruoti visapusišką įvykių versiją prieš atskleidžiant kritinius faktus. Tyrėjo užduotis – strategiškai pasirinkti tinkamiausia variantą, kuris derėtų su etikos principais ir apklausos tikslu. Praktikoje tai reikalauja ne tik taktinio pasiruošimo prieš įtariamojo apklausą, bet ir gebėjimo

---

⁵⁸ Walsh ir Bull, *supra note*, 46: 671.

⁵⁹ *Ibid.*, 672.

reaguoti į besikeičiančias apklausos dinamikas. Taip pat svarbu, kad duomenų atskleidimas netaptų manipuliavimo priemone, o išliktų kaip būdas patikrinti įtariamojo pasakojimo vientisumą.

Tačiau ne kartą buvo patvirtinta, kad kai įtariamieji iš pat pradžių neigė padarę nusikalstamas veikas (bet vėliau prisipažino apklausos metu), įkalčių pateikimas visada buvo pateikiamas netrukus prieš prisipažinimą. Todėl laipsniškas įkalčių atskleidimas gali būti veiksmingas įtikinant nenorinčius (bet labai tikėtina kaltus) įtariamuosius prisipažinti⁶⁰. Ši išvada rodo, kad laipsniškas atskleidimas gali būti veiksmingesnis būtent tada, kai siekiama įveikti įtariamojo neigimą ir paskatinti prisipažinimą. Strategiškai taikant įkalčius, galima paveikti įtariamojo motyvaciją prisipažinti tuo metu, kai jis supranta, kad toliau neigti tampa neįmanoma. Tai svarbu tyrėjui, norinčiam ne spausti prisipažinti bet kokia kaina, o užtikrinti, kad parodymai būtų pagrįsti, nuoseklūs ir gauti etišku būdu. Vis dėlto, tyrėjui, naudojant šią taktiką, reikia būti itin atsargiam – tam tikrose situacijose net ir palaipsniui pateikiami įkalčiai gali būti suvokiami kaip spaudimo forma.

Tiek laipsniškas, tiek vėlyvasis įkalčių atskleidimas padeda nustatyti tiesos sakytojus ir melagius. Laipsniškas įkalčių atskleidimas yra susijęs su padidėjusiais nekaltųjų nenuoseklumais, kurie tyrėjams dažnai gali klaidingai parodyti, kad įtariamasis yra kaltas. Realūs policijos pareigūnai dažniau aptiko melagius ir tiesos sakytojus, kai įkalčius jiems atskleidė palaipsniui, nei kai jie buvo atskleidžiami vėlyvomis ar ankstyvomis sąlygomis⁶¹. Laipsniškai įkalčių pateikimas padeda ne tik gauti prisipažinimą, bet ir atlikti analizę tarp meluojančių ir tiesą sakančių asmenų. Tačiau tai taip pat kelia riziką, kad nekaltų asmenų nenuoseklumai bus neteisingai interpretuojami kaip kaltės požymiai, todėl būtina išlikti kritiškiems ir nepriimti skubotų išvadų. Tyrėjai turi būti išmokyti atskirti natūralius atminties svyravimus nuo sąmoningų melų, kitaip klaidingas interpretavimas gali leisti tyrėjui padaryti neteisingas išvadas. Klausimas, ar melagiai rodo didesnę nenuoseklumą, kai įkalčiai atskleidžiami kiekvienoje iš trijų atskleidimo sąlygomis. Aišku, kad palaipsniui atskleidžiant vis stipresnius įkalčius, nenuoseklumai buvo akivaizdesni tų, kurie melavo savo pasakojime, nei „nekaltų įtariamųjų“ parodymuose. Todėl dažnu atveju, galbūt, tikslinga įtariamiesiems suteikti daugiau laiko nuo pranešimo apie ketinimą apklausti juos apie jų padarytą nusikalstamą veiką iki apklausos, kad jie turėtų daugiau laiko sukurti apgaulingą istoriją⁶². Meluojančių asmenų nenuoseklumai tampa ryškesni, kai jiems tenka susidurti su vis stipresniais įkalčiais. Ši dinamika leidžia tyrėjui įvertinti istorijos patikimumą, tačiau kartu iškelia svarbų klausimą – ar įtariamajam nesuteikiama daugiau laiko pasiruošti apgaulingam

---

⁶⁰ Walsh ir Bull, *supra note*, 46: 663.

⁶¹ *Ibid.*, 673.

⁶² *Ibid.*, 673–674.

pasakojimui. Tokia situacija gali lemti dirbtinai sustiprintą apklausos kontrolę, todėl reikia atsižvelgti į tai, kad kai kurie įtariamieji gali naudotis suteiktu laiku melui planuoti. Kita vertus, tai rodo, kad laiko tarpas tarp įtariamojo informavimo apie turimus įkalčius ir apklausos taip pat turi būti strategiškai apgalvotas, kad ikiteisminis tyrimas ir atliekama apklausa būtų efektyvūs.

Be abejo įtariamojo apklausos įgūdžių lygis turi įtakos interviu rezultatams. Tai reiškia, kad įtariamojo apklausos vien taktikos ar strategijos (pavyzdžiui, ankstyvojo, laipsniško ar vėlyvojo įrodymų atskleidimo) tinkamas pasirinkimas, gali būti nepakankamas, taip pat svarbu yra įgudęs jų naudotojas. Vadinasi, įgudęs tyrėjas, laikydamasi PEACE sistemos taisyklių, dažniau gaus išsamesnių pasakojimų, nepriklausomai nuo to, ar buvo gautas prisipažinimas ar neigimas⁶³. Tyrėjo įgūdžiai ir gebėjimas lanksčiai naudoti įvairias strategijas turi esminės reikšmės įtariamųjų asmenų apklausos sėkmei. Tinkamas įkalčių atskleidimo būdas turi būti derinamas su profesionalumu, etiketu ir PEACE modelio principais – tik tuomet galima pasiekti patikimų ir etiškai gautų rezultatų. Net geriausios strategijos gali būti neefektyvios, jei jas taiko nepakankamai pasirengęs tyrėjas. Tai rodo, jog apklausų sėkmė priklauso ne tik nuo struktūrinių metodų, bet ir nuo žmogiškųjų veiksnių: empatijos, aktyvaus klausimose, emocinio intelekto.

Laipsniški arba vėlyvi įkalčių pateikimo būdai, pateikiami įgudusio tyrėjo, dažniau baigiasi išsamiau pasakojimu, nei kai įkalčiai pateikiami per anksti. Taipogi ankstyvas įkalčių pateikimas suponuoja trumpesnės trukmės interviu, tai gali būti sąlygota, tuo, kad tyrėjas nusprendė užbaigti interviu per anksti, nes jis anksti atskleidė visus savo įkalčius, neturėdamas kitos strategijos, ir susidūrė su pasipriešinimu, o jau „visos kortos buvo išžaistos“⁶⁴. Ankstyvas įkalčių atskleidimas gali lemti greitesnį, bet paviršutinišką interviu, kuris nesuteikia tyrėjui galimybių išnaudoti apklausos potencialą. Priešlaikinis visų įrodymų pateikimas gali baigtis informacijos nebeteikimu, todėl tikslingiau išlaikyti strateginį lankstumą ir palaipsniui didinti įtariamajam tenkanti kognityvinį spaudimą. Tai taip pat parodo, kad tyrėjo strateginis planavimas turėtų apimti ne tik klausimų turinį, bet ir įkalčių pateikimo seką bei laipsniškumą. Apklausos sėkmę dažnai nulemia ne tai, ką tyrėjas žino, bet kaip ir kad jis tai panaudoja. Todėl įkalčių atskleidimas turi būti vertinamas kaip subtilus procesas reikalaujantis profesionalios įžvalgos.

Vėlyvasis įkalčių atskleidimo būdas naudojamas, kai tikimasi iš įtariamojo gauti visus galimus paaiškinimus, kuriuos jie galėtų sugalvoti, prieš atskleidžiant turimus įkalčius. Tačiau tai atskleidžia tyrėjų planavimo ir pasiruošimo trūkumą, greito mąstymo ar apklausiančiojo kūrybiškumo stoką⁶⁵. Vėlyvojo įkalčių atskleidimo metodo taikymas, nors teoriškai grindžiamas siekiu išgauti įtariamojo įvykių versiją, praktikoje gali tapti indikatoriumi, kad tyrėjas nebuvo

---

⁶³ Walsh ir Bull, *supra note*, 46.:, 674.

⁶⁴ *Ibid.*, 675.

⁶⁵ *Ibid.*, 676.

tinkamai pasiruošęs apklausai. Tai gali rodyti ne tik, kad viskas apklausoje vyko atsitiktinai, bet ir tyrėjo profesionalumo stoką, Jeigu įkalčiai atskleidžiami tik interviu pabaigoje, gali rodyti, kad tyrėjas nepasiruošė apklausai ir neturi plano arba gebėjimo valdyti apklausos dinamiką. Šis metodas gali prarasti savo potencialų efektyvumą, tokiu atveju rizikuojama ne tik nesurinkti išsamios informacijos apie tiriamą įvykį ir įtariamojo vaidmenį jame, bet ir prarasti galimybę identifikuoti melą per nuoseklaus pasakojimo analizę.

Tačiau ir laipsniškas įkalčių atskleidimas gali sukelti melagingą prisipažinimą, nes įtariamasis palaipsniui priima (arba yra spaudžiamas priimti) tuos įkalčius į savo pateikiamą pasakojimą⁶⁶. Laipsniškas įkalčių atskleidimas, nors dažnai rekomenduojamas kaip metodas, leidžiantis patikrinti pasakojimo patikimumą, turi ir pavojų – ypač tada, kai įtariamasis, siekdamas išvengti bausmės, prisitaiko prie pateikiamos informacijos ir sukuria tariamai prisipažinimą pagrindžiančia versiją. Tokiose situacijose atsiranda rizika, kad prisipažinimas bus melagingas, formaliai atitinkantis tyrėjo lūkesčius, bet faktiškai paremtas melu. Todėl svarbu, kad laipsniškas įkalčių atskleidimas būtų atliekamas atsakingai, su aiškia strategija ir nuolatinio vertinimu – ar įtariamojo pasakojimas iš tiesų kyla iš jo žinojimo, o ne iš reakcijos į apklausos eigą ir įkalčių atskleidimą.

Bet kokie gauti prisipažinimai negali būti iškart priimami, kaip kaltės įrodymai, bet turi būti griežtai tikrinami dėl jų tikėtumo pagal PEACE sistemą (pavyzdžiui, tikrinant tiek nusikaltimo motyvus, tiek pateiktų pasakojimų detales, kurios pagrįstų išvadą, kad įtariamasis iš tikrųjų padarė nusikalstamą veiką)⁶⁷. Kitaip tariant, kuo anksčiau atskleidžiami įkalčiai, tuo labiau įtariamieji yra įtikinami priimti kaltės siužetą. Todėl neturėtų stebinti, kad tokie interviu bus išsamus pasakojimas apie nusikalstamos veikos visas aplinkybes. Kitą vertus, tyrėjai pirmiausia turėtų dėti pastangas gauti išsamų įtariamojo pasakojimą ir tik po to taikyti laipsnišką įkalčių atskleidimo metodą – tokių būdu įkalčiai labiau susisieja reikšmingu ryšiu su išsamiu įtariamo asmens pasakojimo gavimu ir labiau atspindi informacijos rinkimą, kas yra PEACE modelio pagrindas. Vadinasi tam tikros taktikos ir strategijos, ypač kai jos sumaniai naudojamos, yra labiau teigiamai susijusios su apklausų rezultatais, kuriuos aiškiai nurodo PEACE sistema⁶⁸. Šiuolaikiniai apklausos metodai, tokie kaip PEACE modelis, pabrėžia, kad bet koks prisipažinimas turi būti traktuojamas ne kaip savaimis kaltės įrodymas, o tik kaip viena iš tyrimo dalių, reikalaujanti papildomo tikrinimo. Prisipažinimai, kuriuose nėra konkrečių, tik tyrėjui žinomų detalių, neleidžia daryti patikimos išvados apie įtariamojo kaltę. Todėl esminis tyrėjo uždavinys – ne gauti prisipažinimą, bet jį patikrinti pagal objektyvius požymius: ar apklausiamas įtariamasis žino ir turi

---

⁶⁶ Walsh ir Bull, *supra note*, 46: 676.

⁶⁷ *Ibid.*, 676.

⁶⁸ *Ibid.*, 677.

nusikaltimo motyvą, įvykio detales, kurios nebuvo viešai žinomos, ar sugeba atkurti įvykio eigą. Tokia analizė padeda atskirti autentišką prisipažinimą nuo, melagingo, sukurto dėl patirto spaudimo ar prisitaikymo prie apklausos eigos.

Galima kiekvienu ikiteisminio tyrimo atveju sudėlioti įvairius modelius ir paaiškinimus, kokios įkalčių atskleidimo strategijos ir taktikos yra efektyviausios ir kurios labiausiai išryškina neatitikimus tarp melagių ir tiesos sakytojų. Nepriklausomai nuo apklausos modelio, vienas iš svarbiausių tiriamosios apklausos tyrėjų įgūdžių yra gebėjimas išlaikyti atvirų klausimų naudojimą⁶⁹. Atviri klausimai apibrėžiami kaip klausimai, kurie skatina išsamius (o ne trumpus ar vieno žodžio) atsakymus, kuriais užtikrinamas kuo tikslesnis apklausiamo įtariamojo asmens pasakojimas apie nusikaltimą ir kuo mažesnė painiavos, užteršimo ir (arba) klaidingo supratimo galimybė.

Būtina tinkamai pasirengti pokalbiui ir jį įvertinti, būti atviram, atsižvelgti į individualius apklausiamo asmens poreikius, pokalbį pradėti, tęsti ir užbaigti sąžiningai ir palaikyti (kiek įmanoma) teigiamus apklausiamo asmens ir apklausiamo asmens santykius. Nusikalstamos veikos atskleidimas neturėtų būti pagrindinis įtariamųjų asmenų apklausų tikslas, priešingai, turėtų būti siekiama gauti kuo tikslesnę informaciją, kuri padėtų nustatyti, kuri hipotezė greičiausiai yra teisinga⁷⁰.

Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, tik veiksmingai apklausus įtariamąjį, jis bus įpareigotas papasakoti apie įvykius, kurie gali apimti prisipažinimą arba suteikti informacijos, dėl kurios gali būti apklausti kiti tyrimui naudingi liudytojai. Ir atvirkščiai, profesionalaus bendravimo trūkumas gali turėti neigiamų pasekmių, susijusių su teisės aktų nesilaikymu, svarbios medžiagos praradimu, patikimumo stoka ir pasitikėjimo praradimu. Proceso metu apklausiamas asmuo gali pasikeisti iš bendradarbiaujančio į nebendradarbiaujantį, todėl svarbu, kad pokalbio metu tyrėjas visada būtų budrus. Tyrėjas turėtų gebėti aptikti apklausiamojo kalbos ir elgesio pokyčius. Apklausdamas nebendradarbiaujančius įtariamuosius, tyrėjas turėtų naudoti įvairias pokalbių valdymo technikas. Įtariamiesiems rekomenduojama užduoti visus tyrėjui aktualius klausimus – net ir nesulaukiant jų atsakymų. Taip yra tam, kad nepaliktų jokių spragų, kurias įtariamasis vėliau galėtų siekti užpildyti kaip gynybos dalį. Leidęs įtariamajam pasakoti apie faktus, tyrėjas gali naudoti apklausos metodus, tokius kaip klausimų apibendrinimą, įsijautimą, klausimų kartojimą, kaltinimą, klausimų keitimą, klausimų, kuriuos reikia užduoti apie tas pačias aplinkybes, pateikimą, apklausiamo asmens ankstesnių atsakymų patikslinimą, siekiant skirtingais būdais paskatinti ar pakartotinais bandymais prisiminti tuos pačius ar susijusius faktus. Tyrėjui gali tekti ne tik paaiškinti, bet ir užginčyti apklausiamo asmens pasakojimą. Taip gali būti dėl to,

---

⁶⁹ Brewer ir Williams, *supra note*, 42: 210.

⁷⁰ *Ibid.*, 211.

kad tyrėjui gali būti neaišku, ką apklausiamasis pasakė, arba dėl to, kad informacija neatitinka kitos žinomos informacijos⁷¹.

Remiantis atlikta literatūros analize ir vertinat empiriniais tyrimais pagrįstus duomenis, PEACE modelis gali būti laikomas vienu pažangiausių ir estiškiausių įtariamųjų apklausos metodų, turintis bendrų bruožų su Lietuvoje taikomu nekonfliktinių situacijų apklausos modeliu. PEACE metodika išsiskiria struktūrizuota apklausos eiga, kuri apima pasirengimą (Preparation and Planning), paaiškinimą ir įžangą (Engage and Explain), pagrindinę apklausą (Account), užbaigimą (Closure) bei įvertinimą. Tokia struktūra padeda užtikrinti, kad tyrėjas veikia ne tik taktiškai nuosekliai, bet ir etiškai – vengdamas spaudimo, apgaulės ar manipuliacijos, orientuodamasis ne į įtariamojo prisipažinimą, bet į tikros ir teisingos informacijos nustatymą. Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, vienas iš esminių PEACE modelio pranašumu – duomenų atskleidimo strategija, kuriai keliami aukšti standartai: įkalčiai apteikiami palaiptai, vėliau ar tik patikrinus įtariamojo versiją. Tokiu būdu siekiama užtikrinti apklausos vientisumą, skatinti įtariamojo aktyvumą ir kartu nustatyti neatitikimus, būdingus meluojantiems asmenims. Tačiau šis modelis turi ir savų rizikų – jei įkalčiai atskleidžiami per greitai ar netinkamai, tyrėjas rizikuoja prarasti galimybę gauti išsamų įtariamojo pasakojimą, o netinkamai laipsniškas įkalčių atskleidimas gali paskatinti melagingus prisipažinimus, kai įtariamasis tiesiog adaptuoja savo pasakojimą prie jam pateiktų faktų. Todėl net ir pažangiausios apklausos taktikos yra bevertės, jei jos taikomos neprofesionaliai – tyrėjo pasirengimas ir gebėjimas valdyti įtariamojo apklausos eigą tampa lemiamu veiksniu į patikimos informacijos gavimą. Tuo tarpu, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, taikomas nekonfliktinių situacijų apklausos modelis, nors formaliai pabrėžia pagarbą įtariamojo teisėms ir nurodo vengti spaudimo įtariamajam, praktikoje dažnai susiduria su interpretavimo ir taikymo problemomis. Nors modelio principai nurodo, kad tyrėjas turi būti neutralus informacijos rinkėjas, nėra aiškiai reglamentuota nei apklausos struktūra, nei duomenų atskleidimo tvarka, nei užduodamų klausimų logika. Dėl šios priežasties modelis dažnai pasikliauja individualiu tyrėjo profesionalumu, o tai lemia didelę praktinę įtariamojo apklausų kokybės ir rezultatų interpretavimo įvairovę. Panašumų tarp PEACE ir Lietuvoje taikomo nekonfliktinės apklausos modelių galima rasti vertybinėje dimensijoje – abu modeliai deklaruoja pagarbą įtariamojo teisėms, siekį surinkti patikimą informaciją, o ne išgauti prisipažinimą. Tačiau PEACE modelis šias nuostatas įgyvendina per aiškia struktūrą, standartizuotas praktikas ir nuoseklia duomenų vertinimo sistemą. Tuo tarpu Lietuvos praktikoje, nepaisant deklaratyvios etiką pabrėžiančios nuostatos, neretai pasigendama konkrečių, metodologiškai pagrįstų apklausos planavimo ir atlikimo gairių, dėl ko išauga subjektyvumo, neefektyvumo ar net neteisėto spaudimo

---

⁷¹ Kevin Schmidt, „Overview of the PEACE Method: Investigative Interviews“, *Kevin Ian Schmidt* (blog), 2015 m. spalio 28 d., <https://www.kevinian.com/overview-of-the-peace-method-investigative-interviews/>.

rizika. Taigi apibendrinant, PEACE apklausos modelis atskleidžia aukšta profesionalios, etiškos ir strategiškai orientuotos apklausos standartą, kuris galėtų būti laikomas pavyzdžiu teisėsaugos praktikoje. Vis dėlto tam būtinas ne tik teisinis pagrindas, bet ir sisteminga tyrėjų mokymų sistema bei apklausų kokybės vertinimo mechanizmai, kurie leistų ne tik formaliai deklaruoti, bet ir realiai užtikrinti žmogaus teisių apsaugą įtariamųjų asmenų apklausos metu.

2.2. Kaltinamasis apklausos metodas

Kaltinamasis apklausos metodas – jo metu tyrėjas kontroliuoja ir konfrontuoja su įtariamoju, teigia, kad įtariamasis yra įvykdęs nusikalstamą veiką ir galiausiai siekia gauti prisipažinimą. Kaltinamieji metodai dažniausiai naudoja uždarus ir patvirtinamuosius klausimus bei psichologinę manipuliaciją. Šis metodas taip pat naudoja nerimu grįstus požymius (pavyzdžiui, nerimavimas ir akių kontakto vengimas), skirtus apgaulės aptikimui, tačiau šie požymiai nerado patvirtinimo mokslinėje literatūroje. Pagrindinis kaltinamojo modelio pavyzdys yra „Reid“ metodas⁷² (toliau – Reido). Šis kaltinamasis apklausos modelis remiasi moksliskai nepatvirtintomis prielaidomis apie melą ir elgesio požymius, tokius kaip nerimas ar akių kontakto vengimas. Tačiau šie požymiai gali būti susiję su situaciniu stresu, o ne su melu. Šios klaidingos prielaidos kelia riziką neteisingai įvertinti įtariamuosius, ypač jei jie yra labiau emocingesni, nepatyrę ar pažeidžiami. Tai rodo, kad šio tipo metodų pagrįstumas turėtų būti nuolatos kritiškai vertinamas ir griežtai ribojamas praktikoje.

Populiariausi kaltinamųjų apklausų mokymo vadovai, tokie kaip "Kinesic Interview"⁷³, "Reid Technique"⁷⁴ ir "Wicklander-Zulawski and Associates"⁷⁵, linkę sutelkti dėmesį į psichologinį manipuliavimą įtariamaisiais, siekiant išgauti prisipažinimus. Toks kaltinamasis požiūris, kai iš nusikalstamų įtariamųjų išgaunami prisipažinimai, palyginti su kitais apklausos modeliais yra mažiau veiksmingas,⁷⁶. Šie modeliai akcentuoja psichologinį spaudimą, kuris dažnai prasilenkia su apklausos etiškumo principais. Prisipažinimo kaip pagrindinio tikslo siekimas kompromituoja apklausos neutralumą ir gali paskatinti melagingus prisipažinimus, ypač kai

⁷² Redlich, Kelly, ir Miller, *supra note* 34: 817.

⁷³ Stan B. Walters, *Principles of Kinesic Interview and Interrogation* (Boca Raton: CRC Press, 2002), <https://doi.org/10.1201/9781420058413>.

⁷⁴ Christopher E. Kelly ir kt., *Essentials of the Reid technique: Criminal interrogation and confessions* (Jones & Bartlett Publishers, 2013): 11, <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fa0030310>.

⁷⁵ David E. Zulawski ir kt., "Practical aspects of interview and interrogation", *Psychology, Public Policy, and Law*, 19, 2 (2001): 165-178, <https://doi.org/10.1037/a0030310>.

⁷⁶ Christopher Kelly ir Christian Meissner, „Interrogation and Investigative Interviewing in the United States: Research and Practice“, *Contemporary developments and practices in investigative interviewing and interrogation*, 2, (2015): 15, https://www.researchgate.net/publication/277596311_Interrogation_and_Investigative_Interviewing_in_the_United_States_Research_and_Practice.

apklauso metu naudojami manipuliaciniai metodai. Todėl tokie metodai nėra efektyvesni už tyrimais pagrįstas, bendradarbiavimu paremtas apklausas, o jų rizikos yra žymiai didesnės. Kad ir kaip sudėtinga būtų tiksliai ir glaustai kalbėti apie Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV) vykdomus tiriamuosius pokalbius ir apklausas, vis dėlto baudžiamojo teisingumo sistemos priešiškus yra bendra gija, einanti per įvairius, šios šalies teisėsaugos institucijų naudojamus, apklausos mokelius. Šie priešiški modeliai natūraliai veda prie kaltinamojo apklausos modelio, kuriame suteikiama pirmenybė prisipažinimų gavimui ir kaltės prezumpcija lemia apklausos pradžią. Tai jokiū būdu nėra būdinga visoje Amerikos policijoje, tačiau kaltinamasis apklausos modelis grindžiamas psichologine manipuliacija, kuri pakeitė fizinę prievartą arba vadinamąjį „trečiąjį laipsnį“⁷⁷. Kiti kaltinamojo modelio požymiai yra įtariamojo kontrolės nustatymas, uždaru klausimų, kurie patvirtina tai, ką tyrėjas jau mano esant teisinga, naudojimas ir apgaulės vertinimas pagal įtariamojo nerimo lygį⁷⁸. Vadinasi kaltinamojo tipo apklausos modeliai iš esmės atspindi konfrontacinę požiūrį į įtariamąjį, tai yra remiasi prielaida, kad asmuo yra kaltas, o pagrindinis apklausos tikslas – prisipažinimo išgavimas. Toks išankstinis kaltės deklaravimas ne tik pažeidžia nekaltumo prezumpcijos principą, bet ir iškreipia pačia apklausos prigimti – vietoj informacijos rinkimo proceso apklausa tampa taktiniu spaudimo instrumentu. Be to, tai formuoja itin rizikingą situaciją, kai tyrėjas nebeieško objektyvios tiesos, bet bando „įtikinti“ įtariamąjį prisipažinti, net kai tam nėra pakankamai įrodymų. Šie minimi kaltinamieji apklausos modeliai naudojami JAV dažnai veikiami teisinio priešiškus, kuris leidžia daryti spaudimą įtariamiesiems prisipažinti, net jei tai gali prieštarauti žmogaus teisėms. Nors ne visa JAV policija vadovaujasi šiais kaltinamaisiais apklausos modeliais, bendras kontekstas vis dėlto leidžia tyrėjams veikti agresyviai, taikyti apgaulę ar melą apklausos metu. Tai lemia nepasitikėjimą tarp teisėsaugos ir visuomenės bei didina klaidingų prisipažinimų tikimybę. Vienas iš metodų, kurį JAV policijos pareigūnai gali taikyti, kad padėtų jiems atskirti „kaltus“ ir „nekaltus“ asmenis, vadinamas elgesio analizės interviu (angl. Behavioral Analysis Interview, toliau – BAI)⁷⁹. Elgesio analizės interviu, pristatomas kaip nekaltinantis, nekonfliktinis informacijos rinkimo pokalbis, kurio metu tyrėjas laikosi neutralaus, objektyvaus ir nesmerkiančio faktų nustatymo metodo. Pokalbio metu įtariamasis nėra kaltinamas, o pats pokalbis vyksta pagal JAV teismų nustatytas gaires: įtariamojo teisių išaiškinimas, nepilnamečio tėvų ar globėjų privalomas dalyvavimas ir kt. Paprastai pokalbis prasideda biografine informacija, informacija apie darbą, kad įtariamasis priprastų prie pokalbio proceso, užmegztų ryšį. Pirmajame etape tyrėjas paprastai atlieka nekaltinamąjį pokalbį, kad

---

⁷⁷ Saul M. Kassin ir kt., „Police-induced confessions: Risk factors and recommendations“, *Law and human behaviour*, 34, (2025): 7, <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1007%2Fs10979-009-9188-6>.

⁷⁸ Kelly ir Meissner, *supra note*, 68: 2.

⁷⁹ Frank Horvath, J. Pete Blair, ir Joseph P. Buckley, „The Behavioral Analysis Interview: Clarifying the Practice, Theory and Understanding of its Use and Effectiveness“, *European Polygraph* 2, 4 (2008): 113, <https://doi.org/10.1037/lhb0000593>.

nustatytų, ar suinteresuotasis asmuo iš tiesų yra „įtariamasis“ ir todėl turėtų būti oficialiai apklaustas⁸⁰. Paskui naudojami atviro tipo klausimai, kad gauti duomenų apie pradinę įvykio versiją ar kelias versijas. BAI nėra oficialiai laikomas įtariamojo apklausa baudžiamojo proceso prasme – tai labiau informacijos rinkimo metodas, kuris JAV policijos praktikoje dažnai atliekamas iki oficialaus įtarimo pareiškimo arba prieš formalia apklausą pagal „Miranda“ taisyklės. Jei asmuo nėra sulaikytas arba nėra formaliai įtariamasis, pareigūnai gali atlikti šį pokalbį be aiškaus teisinio įpareigojimo įspėti apie jo teises. Šio pokalbio tikslas užmegzti kontaktą su apklausiamuoju, rinkti informaciją ir stebėti jo elgesio ypatumus. Tai reiškia, kad BAI kartais taikomas teisiškai „pilkoje zonoje“, kurioje gali būti surinkta informacija, vėliau naudojama kaip pagrindas apkaltinimui arba spaudimui prisipažinti. Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, ši aplinkybė kelia abejonių dėl tikrojo šio metodo „nekaltinančiojo“ pobūdžio. Tai yra iš esmės manipuliatyvus metodas, kuris gali maskuoti apklausos intencijas ir sukurti klaidingą apklausiamojo saugumo jausmą. Baigiamojo darbo autorius kritiškai vertina tai, kad įtariamajam nėra aiškiai pasakoma, jog jo atsakymai gali būti vėliau panaudoti prieš jį, o pats metodas išnaudoja psichologinio spaudimo elementus be tiesioginio kaltinimo. Taip pat kyla klausimas, kiek patikima ir objektyvi yra elgesio požymių interpretacija, kurią tyrėjai atlieka šio metodo metu, ypač turint omenyje, kad, kaip jau buvo teigta, moksliniai tyrimai nepatvirtina aiškių koreliacijų tarp tam tikrų elgesio bruožų ir melavimo ar kaltės. Taigi apibendrinant, BAI nėra laikoma oficialia įtariamojo asmens apklausa procesiniu požiūriu, tačiau atlieką tą pačią funkciją – padeda formuoti tyrėjo įtarimą, kuris vėliau gali būti perkeltas į formalią apklausos stadiją. Šis metodas leidžia teisėsaugai laviruoti tarp informacijos rinkimo ir teisinės atsakomybės ribų, kas kelia pagrįstą riziką įtariamojo teisėms ir procesų skaidrumui. Toks metodas būtų sunkiai suderinamas su kontinentinės teisės tradicijomis, kur apklausos pradžia griežtai siejama su įtariamojo statusu ir aiškiai apibrėžtomis jo teisėmis, įskaitant teisę tylėti ir gauti gynėjo pagalbą.

Tik tyrėjui nustačius, kad apklausiamasis gali būti įvykdęs nusikaltimą, pradeda oficiali įtariamojo apklausa – antrasis etapas. Tyrėjas dabar naudoja įvairias psichologinio manipuliavimo taktikas (melagingų įrodymų pateikimas, moralinis nuolaidžiavimas, geras/blogas policininkas, emocinis spaudimas ir pan.), kuriomis siekiama, kad įtariamasis laikytųsi nusikaltimo prisipažinimo⁸¹. Kai įtariamasis papasakoja savo istoriją ar įvykių versijas, tyrėjas gali užduoti keletą klausimų, kad gautų papildomos informacijos ir įtariamasis paaiškintų kas, kada, kur, kodėl ir kaip įvyko. Šio pokalbio metu taip pat išsprendžiami bet kokie neatitikimai ar prieštaravimai, kurie galėjo iškilti apklausiant kitus įtariamuosius. Jei įtariamasis tiriamajam laikotarpiui pateikia alibi, reikia alibi patikrinimą pradėti nuo jo pagrindimo. Pokalbio metų

---

⁸⁰ Meissner ir kt., *supra note*, 36: 10.

⁸¹ *Ibid.*, 11.

įtariamasis turi kalbėti 80 procentų laiko, o tyrėjas 20 procentų. Pokalbio metu tyrėjas, kaip pokalbio klausimų vadovas, turi stebėti tiriamojo asmens žodinį ir neverbalinį elgesį. Įtariamojo elgesiui pokalbio metu vertinamas atsižvelgiant į įprastus tiriamojo elgesio modelius. Jo elgesiui gali turėti įtakos įtariamojo protiniai sugebėjimai, emocinis ir psichologinis stabilumas, fizinė būklė, nusikalstamos veikos sunkumas, tiriamojo socialinės atsakomybės lygis. Tiriamojo žodinis ir neverbalinis elgesys nepakeičia įkalčių, bet pokalbio metu gali padėti nustatyti, ar įtariamasis yra atviras, ar stengiasi nusišluoti jam žinomą informaciją. Todėl gali būti aptikta papildomos informacijos, kaltinančių faktų ir įrodymų patikra. Apklausą atliekantis tyrėjas negali pasakyti, ką jis žino apie bylą. Tačiau privalo vertinti, ar tiriamojo teiginiai atitinka tai, kas yra žinoma arba ar bylos faktai ir įkalčiai prieštarauja tam, ką įtariamasis teigia. Be tyrimo klausimų tyrėjas naudoja elgesį provokuojančius klausimus (moralinį pateisinimą, netikro pasirinkimo pateikimą), siekiant sužinoti, ką įtariamasis padarė. Pokalbio metu tyrėjas negali atskleisti visų nusikaltimo detalių, netgi turėtų jas nusišluoti, kad vėliau būtų galima jas panaudoti siekiant patvirtinti, ką tiriamasis pripažino ir ką jis iš tikrųjų padarė. Privalomai daromas pirminio pokalbio ir vykstančios įtariamojo apklausos vaizdo įrašas.

Reido technika rekomenduoja naudoti tam tikrus kaltinamuosius metodus įtariamojo apklausos metu ir yra dažniausiai Šiaurės Amerikos policijos naudojama apklausos programa. JAV įtariamųjų apklausų metodika yra apibūdinama kaip konfrontacinė ir kaltinamoji. O pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės tyrėjai teikia pirmenybę informacijos rinkimo ir ryšio užmezgimo technikoms, todėl prievartinės technikos naudojamos retai, tačiau taktikos, susijusios su informacijos paieška yra dažnos. Apklauskos metodai Azijos ir Ramiojo vandenyno regione yra labiau įvairesni: kai kurios šio regiono šalys įtariamųjų apklausose naudoja prievartinės apklausos strategijas, tačiau Australijoje net informacijos rinkimo strategijos naudojamos pagal griežtas taisykles, kurios garantuoja teisėtumo, savarankiškumo, skaidrumo ir žmogaus teisių užtikrinimo principų laikymąsi⁸².

Tačiau pagal Reido įtariamųjų apklauskos modelį įtariamųjų apklauskos turėtų būti atliekamos tik tada, kai pirminės apklauskos tyrimo informacija rodo, kad įtariamasis gali būti susijęs su nusikaltimo padarymu. Tačiau pastaruoju metu Reido apklauskos modelio šalininkai jau deklaruoja, kad pagrindinis apklauskos tikslas – sužinoti tiesą ir pristato naujas apklauskos taisykles: tyrėjas negali žadėti atleisti nuo atsakomybės, grasinti pakenkti įtariamajam ar fiziškai smurtauti prieš jį, negalima atimti galimybės patenkinti savo fizinius poreikius. Taip pat apklausa, siekiant išvengti melagingo prisipažinimo, neturėtų trukti per ilgai, nors konkrečios apklauskos trukmės neapibrėžia. Jei įtariamasis nėra sulaikytas, jis turi turėti galimybę bet kada išeiti iš patalpos. Jei

---

⁸² Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *supra note*, 35: 924.

įtariamasis yra nepilnametis, asmuo, turintis psichikos ar psichologinių sutrikimų, ar asmuo, teigiantis menkai ar visai neprisimenantis nusikalstamos padarymo laikotarpio, tyrėjas jam neturėtų pateikti klaidingų ar išgalvotų bylos įkalčių. Kitais atvejais tokie manipuliavimai yra leidžiami. Apklauso, pagal Reido metodiką, metu tyrėjas negali pateikti informacijos, kuri tiesiogiai susijusi su tiriamuoju. Apklauso įtikinėjimo proceso tikslas – pasiūlyti įtariamiesiems priežastis ir motyvus, kurie padėtų psichologiškai pateisinti jų elgesį, tai yra, pasiūlyti moralinį arba psichologinį pateisinimą, kuris leistų įtariamajam jaustis mažiau kaltu. Tokie pateisinimai remiasi žmogaus vidiniu poreikiu racionalizuoti savo elgesį ir išlaikyti savivertę. Dažniausia naudojami psichologinio pateisinimo motyvai ir priežastys: įtariamasis veikė gindamasis, neturėjo kito pasirinkimo dėl skurdo ar skolos, buvo išprovokuotas, tiesiog vykdė nurodymus, veikė dėl draugų įtakos, nusikaltimas buvo netyčinis. Reido apklauso metodikos šalininkų teigimu: viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl ši metodika sėkmingai padeda išspręsti ikiteisminius tyrimus ir užtikrinti, kad nusikaltėlis pripažintų kaltę, yra ta, kad apklauso procesas grindžiamas žmogaus prigimties supratimu: tyrėjas įtariamajam pateikia moralinį ar psichologinį elgesio pateisinimą, todėl natūralu, kad įtariamasis bando padarytą nusikalstamą veiką pateisinti ar racionalizuoti⁸³.

Kai tik tiriamasis pripažįsta, ką padarė, tyrėjas turi užduoti atvirus klausimus, kad gautų patvirtinančią informaciją – nužudymo įrankio ar kruvinių drabužių paslėpimo vietą, aplinkybes, kaip tiriamasis pateko į pastatą, kur pardavė papuošalus ir kitas panašias aplinkybes. Toks patvirtinimas yra esminis tiriamojo teiginio autentiškumo nustatymo elementas. Gavus prisipažinimą ir patvirtinimą, tyrėjas toliau turi vykdyti apklausą ir išsiaiškinti papildomas detales: apie įtariamąjo elgesį prieš ir po nusikalstamos veikos padarymo, tikrinti jo prisipažinimo detales. Visais atvejais atliekamas įtariamąjo apklauso viso proceso vaizdo įrašas⁸⁴. Baigiamojo darbo autoriaus vertinimu, tokia įtariamųjų apklausų taktika teoriškai grindžiama žmogaus psichologijos supratimu ir, galbūt, gali pasitarnauti kaip efektyvus įrankis atskleidžiantis nusikalstamą veiką, bet vis dėl to būtina kritiškai vertinti šio metodo praktinį taikymą. Visų pirma, moralinio ar psichologinio pateisinimo siūlymas apklauso metu suponuoja, kad įtariamasis yra kaltas, nors jo kaltė nėra įrodyta teisme. Tai reiškia, kad šis metodas nesuderinamai prieštarauja nekaltumo prezumpcijos principui, kuris yra vienas iš kertinių teisinės valstybės elementų. Be to, tokių taktikų naudojimas apklauso metu sukuria netiesioginį spaudimą, ypač jei apklausiamas yra pažeidžiamas asmuo – nepilnametis, žemo išsilavinimo ar patiriantis didelę emocinę įtampą. Esant tokiai situacijai, kai asmuo siekia nutraukti emociškai įtemptą būklę ar tikisi švelnesnių pasekmių, ne tik nepalengvina objektyvaus aiškinimosi, bet gali skatinti melagingą prisipažinimą. Svarbu pastebėti, kad psichologinis pateisinimas nėra neutralus įrankis, o veikiau nukreipia apklausą viena

---

⁸³ Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *supra note*, 35: 925.

⁸⁴ The Reid Technique: Science-Based Interviewing, *supra note*, 15.

linkme, formuoja aiškų tyrėjo lūkestį, kuris apriboja atvirą ir informatyvų bendradarbiavimą. Tokia vienpusė apklausos dinamika yra būdinga kaltinamajam apklausos modeliui, o ne informacijos rinkimu grindžiamai apklausai, kuri siekia visapusiškai išsiaiškinti įvykio aplinkybes, neprovokuodama išankstinių išvadų. Todėl vertinant iš šiuolaikinės žmogaus teisių apsaugos ir įrodymais pagrįsto tyrimo perspektyvos, būtina kelti klausimą, ar toks elgesio racionalizavimu grindžiamas įtikinėjimas iš tiesų yra etiškas ir ar jis atitinka sąžiningos apklausos principus.

Siekdami pasinaudoti žmogaus vidiniu poreikiu racionalizuoti savo elgesį, Reido metodikos šalininkai sukūrė struktūruota apklausos sistemą, kurios elementai yra nuosekliai orientuoti į prisipažinimo išgavimą. Nors psichologinio pateisinimo siūlymas gali atrodyti pagrįstas žmogaus prigimties supratimu, vis dėlto tai tėra vienas iš kelių manipuliacinių etapų, kuriais formuojamas įtariamojo atsakas. Praktikoje šis metodas išsiskiria tuo, kad apklausos procesas grindžiamas trimis iš anksto numatytais taktikomis – izoliacija, konfrontacija ir minimizavimu. Toks nuoseklus spaudimo medelis leidžia tyrėjui palaipsniui perimti situacijos kontrolę, paveikti įtariojo emocinę būklę ir galiausiai pasiūlyti moralinį ar psichologinį paaškinimą, kuriuo remiantis įtariamasis galėtų lengviau prisipažinti. Taigi, Reido apklausos modelis nėra vien tik neutralus bandymas suprasti žmogaus elgesį – tai sąmoningai suplanuota taktika, kurioje elgesio racionalizavimas tampa galutinių manipuliacinės sekos žingsniu.

Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, Reido apklausos modelis, kaip vienas iš kaltinamojo pobūdžio apklausos modelių, kelia rimtų abejonių dėl jo suderinamumo su Lietuvos baudžiamojo proceso principais. Šis modelis siekia greitai išgauti prisipažinimą, jo naudojamos taktikos – izoliacija, konfrontacija, kaltės maksimizavimas ir pateisinimo siūlymas – iš esmės remiasi psichologiniu spaudimu. Tokia apklausa, nors teoriškai gali padėti atskleisti nusikalstamas veikas, praktikoje rizikuoja pažeisti asmens teisę į etišką, sąžiningą ir nešališką apklausą. Lietuvos teisės sistemoje, kaip ir kitose Europos valstybėse, didelis dėmesys skiriamas apklausos proceso skaidrumui, savanoriškumui ir įtariamojo procesinių teisių apsaugai. Reido įtariamųjų apklausų modelyje įtariamajam nesuteikiama reali galimybė paneigti jam pateiktus įtarimus, nes apklausa orientuota į kaltės prielaidą, o ne į objektyvių faktų nustatymą. Tai prieštarauja nekaltumo prezumpcijos principui, kuris yra vienas iš pagrindinių Lietuvos baudžiamojo proceso garantų. Be to, tokio pobūdžio apklausa ignoruoja tai, kad įtariamasis gali būti nekaltas, arba vienas iš kelių galimų įtariamųjų, o jam daromas spaudimas gali lemti klaidingą ar melagingą prisipažinimą, ypač tais atvejais, kai yra apklausiamas pažeidžiamas įtariamasis⁸⁵.

Dažniausiai Reido modelyje taikomi tokie apklausos metodai: *apeliuojama į įtariamojo asmeninį interesą ir įtariamajam pateikiami įkalčiai*. Be to, kai kurios taktikos labai susijusios

---

⁸⁵ Kelly ir Meissner, *supra note*, 68: 15.

su apkaltinamosios informacijos teikimu: *apeliavimas į įtariamojo sąžinę, prieštaringos informacijos pateikimas, pagyrimo ar meilikavimo naudojimas bei moralinio pateisinimo naudojimas, įtariamojo supažindinimas su įkalčiais, įtariamojo kaltinimas melavimu, raginimas įtariamajam pasakyti tiesą* ir *Behavioral Analysis Interview (BAI) klausimų* naudojimas⁸⁶. Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, ypatingą susirūpinimą kelia tokių metodų taikymas situacijose, kai yra keli įtariamieji: vienam asmeniui pateikiamas manipuliatyvus spaudimas gali lemti klaidingus ar melagingus parodymų prieš kitus ar save. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad apklausos metų gali būti peržengtos leistinos psichologinio poveikio ribos, o apklausiamas įtariamasis gali neturėti realios galimybės pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis: teise tylėti, teise į gynybą, teise būti informuotam apie įtarimo esmę. Todėl konstatuotina, kad tokie Reido modelio apklausos metodai, kurių esmė manipuliacija ir išankstinis kaltės konstatavimas, neturėtų būti taikomi apklausiant įtariuosius asmenis. Vietoj tokių apklausos metodų tikslinga taikyti apklausos taktikas, kurios grįstos informacijos rinkimo principais, užtikrinančiais tyrimo objektyvumą bei patikimą ir patikrintų duomenų surinkimą. Tik tokių metodų naudojimas užtikrina tyrimo skaidrumą, bei atitikimą žmogaus teisių standartams bei Lietuvos baudžiamojo proceso nuostatoms. Todėl įtariamųjų apklausos metu naudotini alternatyvūs įtariamųjų asmenų apklausos metodai, kurie pagerina iš įtariamųjų gautos informacijos diagnostinę vertę, vaidmenį bei jais gerinamas ryšius su įtariamuoju plėtojimas, skatinamas bendradarbiavimas ir bendravimas, pasiekiami teigiama konfrontacija ir gaunama informacija ir patikimesni įkalčiai bei išvengiama apgaulės⁸⁷.

Daugelis įtariamųjų, pavyzdžiui nepilnamečiai, protiškai atsilikę ir stresą patiriantys asmenys nevisiškai supranta savo teises ir kaip jomis pasinaudoti. Netgi save laikantys nekaltais įtariamieji linkę atsisakyti savo teisių – teisės tylėti, teisės į gynybą, nes tiki savo nekaltumu⁸⁸. Tai yra viena iš didžiausių rizikų baudžiamojo proceso metu: įtariamųjų, ypač pažeidžiamų grupių, nesugebėjimas tinkamai suprasti ir įgyvendinti savo teisių. Nepilnamečiai, asmenys su intelekto sutrikimais ir psichologinį stresą patiriantys individai dažnai nesuvokia savo teisės tylėti ar teisę į advokatą svarbos, nes jiems atrodo kaip kliūtys greitam ir „skaidriam“ savo nekaltumo įrodymui. Jie dažnai mano, kad bendradarbiavimas ir atvirumas tyrėjui padės greičiau išspręsti situaciją jų naudai. Būtent toks požiūris gali tapti silpnąja grandimi – kaip teisės ignoruojamos ar jomis nepasinaudojama dėl klaidingų prielaidų, atsiranda reali rizika neteisingam prisipažinimui ar įtariamųjų apklausų proceso pažeidimams. Tyrėjai, taikydami Reido modelio manipuliatyvias ar intensyvias apklausos taktikas, gali nesąmoningai ar sąmoningai pasinaudoti šiuo pažeidžiamu.

⁸⁶ Kelly ir Meissner, *supra note*, 68.

⁸⁷ *Ibid.*, 69.

⁸⁸ Saul M. Kassin ir kt., „Police Interviewing and Interrogation: A Self-Report Survey of Police Practices and Beliefs“, *Law and Human Behavior* 31, 4 (2007): 383, <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9073-5>.

Dar 2013 metais Kelly, Miller, Redlick ir Kleinman⁸⁹ atskyrė apklausos metodų aprašymus kaip konkuruojančius – informacijos rinkimas per įtariamųjų asmenų apklausas, ir siaurai interpretuojamas individualias apklausos technikas, tokias kaip melagingų įkalčių pateikimas, sulaikytojo pagrindinių poreikių tenkinimas, atsižvelgimas į paros laiką, kuriuo vyksta apklausa, ir kreipimosi į sulaikytojo sąžinę. Visas šias technikas galime suskirstyti:

1. Supratimo ir santykių kūrimo;
2. Konteksto manipuliavimo;
3. Emocijų provokavimo;
4. Konfrontacijos ir konkurencijos;
5. Bendradarbiavimo;
6. Įrodymų pateikimo.

Supratimas ir santykių kūrimas. Ryšiu grįstų technikų pavyzdžiai yra bendros kalbos su įtariamoju radimas, gerumo ir pagarbos demonstravimas bei pagrindinių poreikių tenkinimas (pavyzdžiui, maisto ir vandens pasiūlymas bei suteikimas). Todėl ryšio ir santykių kūrimo technika, pavyzdžiui, A.D.Redlich, CH.E.Kelly, ir J.C.Miller nuomone, gali būti apibrėžiama kaip darbinio santykio tarp tyrėjo, atliekančio apklausą, ir įtariamojo, pagrįsto abipusiu vienas kito tikslų ir poreikių supratimu, kuris gali lemti naudingą ir veiksmingą informacijos gavimą⁹⁰. Pagal Reido apklausos medelį, ryšių užmezgimas greičiausiai prasidės per atskirą pokalbio etapą iki vadinamo „tardymo“⁹¹. Santykių ir ryšių kūrimas gali būti laikomas kertiniu akmeniu sėkmingai bandant gauti informaciją iš nebendradarbiaujančio įtariamojo. Supratimas ir santykių kūrimas nereiškia, kad abi šalys – tyrėjas ir įtariamasis – turi viena kitai jausti simpatiją, o greičiau tai, kad santykiai turi būti grindžiami pagarba, abipusiu pasitikėjimu, empatija. Baigiamojo darbo autoriaus nuomone galime išskirti penkias pagrindines santykių kūrimo taisykles:

1. Siekiant įtariamojo apklausos tikslo, būti atvirais ir išlikti objektyviais;
2. Įtariamojo apklausos metu, kurti santykius;
3. Apklausos metu išlaikyti dėmesį į pagrindinį tikslą – gauti naudingą informaciją;
4. Įtariamojo apklausos metu išlaikyti profesionalų požiūrį;
5. Žinoti kaip ir kada užbaigti įtariamojo apklausą.

Konteksto manipuliavimas – reiškia fizinės ir laikinos erdvės, kurioje vyksta apklausa, keitimą, siekiant maksimaliai padidinti sėkmingo rezultato tikimybę. Ši sritis apima svarbius aspektus, į kuriuos apklausėjas turi atkreipti dėmesį prieš ir per apklausos sesiją. Pavyzdžiui, sulaikytasis perkeliamas iš oficialaus apklausos kambario į neutralesnę vietą, siekiant sumažinti

---

⁸⁹ Kelly ir kt., *supra note*, 44: 165–178.

⁹⁰ Redlich, Kelly, ir Miller, *supra note*, 34: 817–818.

⁹¹ Kelly ir kt., *op.cit.*, 169.

sulaikytojo stresą, arba atsižvelgimas į paros laiką, kuriuo vyksta apklausa, atmosferos sukūrimas, kurioje apklausiamasis jaustųsi patogiau ir mažiau linkęs bendravimą laikyti priešišku, kambario padarymas nemaloniai karštu ar šaltu, arba apklausos vykdymas mažame, be langu apklausos kambaryje⁹². Taip pat kitos technikos leidžiančios kurti atitinkamą atmosferą, kuri siųstų žinutę apklausiamajam, pavyzdžiui, pašalinant stalą tarp tyrėjo ir įtariamojo asmens, siekiant sukurti interaktyvesnę sąveiką⁹³.

Emocijų provokavimas. Ryšiai ir santykiai, kurie užmezgami tarp tyrėjo ir įtariamojo asmens apklausos pradžioje nors ir yra būtini, bet nepakankami kaltinamosios apklausos ar interviu sėkmės elementai. Kai ryšys užmegztas, tyrėjas neišvengiamai turi naudoti papildomas technikas, siekdamas padidinti bendradarbiavimą arba sumažinti pasipriešinimą⁹⁴. Galima teigti, kad daugelis apklausos technikų patenka į emocijų provokavimo sritį, nes šiuolaikinė apklausa dažniau remiasi psichologinėmis, o ne fizinėmis taktikomis, siekiant įtariamojo paklusnumo. Šios srities skirtumas nuo kitų yra tas, kad šios technikos yra specialiai sukurtos paveikti pagrindines šaltinio emocijas, tokias kaip baimė, pyktis, liūdesys, laimė ar meilė. Emocijų provokavimo srities technikos apima kreipimąsi į apklausiamąjį įtariamojo savanaudiškumą, sąžinę ar religiją, naudojimąsi streso būseną, susijusia su sulaikymu ar kitais padidėjusio streso laikotarpiais, arba įtariamojo baimės perdėjimą arba sumažinimą⁹⁵. Pavyzdžiui, tyrėjas siekia būti arba intensyviai provokuojantis, tikėdamasis sukelti emocinį įtariamojo protrūkį (baimės didinimas), arba, priešingai, švelniai atjaučiantis, kad paskatintų įtariamąjį netyčia atskleisti naudingą informaciją, jam būnant atsipalaiduojančioje ir negrėsmingoje būsenoje (baimės mažinimas). Panaši dinamika vyksta naudojant įtariamojo „glostymo“ (ego didinimo) ar įžeidinėjimo (ego mažinimo) technikas⁹⁶. Nuolatinis ir gausus glostymas, dėl noro pasipuikuoti savo aukštesnėmis žiniomis prieš tyrėją, gali paskatinti įtariamąjį atskleisti tyrimui naudingą informaciją. Priešingai, bendraujant su įtariamuoju paniekinančiu būdu, kuris apima kaltinimus nekompetencija ir nežinojimu, tikimasi sukelti įtariamojo norą ginti savo poziciją ir savigarbą, atskleidžiant naudingą tyrimui informaciją⁹⁷. Vadinas, emocijų provokavimo srityje naudojamos įvairios technikos, kurių tikslas paveikti įtariamojo emocinę būseną ir paskatinti jį bendradarbiauti su tyrėju. Be jau minėto baimės didinimo ar mažinimo, savivertės žeminimo ar stiprinimo, baigiamojo darbo autoriaus žvelgtoje literatūroje taip pat aptiriamos papildomos technikos: netikrumo sukūrimas, laiko spaudimo efektas (jei dabar neprisipažinsi, vėliau jau bus per vėlu), moralinis spaudimas (pamastyk, ką tavo mama pagalvos ir kaip jausis), alternatyvus klausimai (siūlomi du variantai,

⁹² Redlich, Kelly, ir Miller, *supra note*, 34: 818.

⁹³ Kelly ir kt., *supra note*, 44: 171.

⁹⁴ *Ibid.*, 171.

⁹⁵ *Ibid.*, 172.

⁹⁶ Redlich, Kelly, ir Miller, *op.cit.*, 818.

⁹⁷ Kelly ir kt., *op.cit.*, 172.

abu pripažįstantys kaltę) bei melagingas įrodymų pateikimas (kai tyrėjas tvirtina, kad turi vaizdo įrašą ar DNR, nors tai netiesa). Šios emocijų provokavimo technikos, kai jos ypač naudojamos sistemingai ir tikslu paveikti įtariamojo sprendimus, jos turi būti traktuojamos kaip neteisėta psichologinė įtaka ar neteisėtas psichologinis spaudimas. Lietuvos baudžiamojo proceso teisė draudžia bet kokius įtariamųjų apklausų metodus, kurie prieštarauja asmens orumui, pažeidžia jo teisę tylėti ar yra nesuderinami su sąžiningo proceso principais. Ypač tai aktualu kalbant apie melagingų faktų pateikimą, kuris Lietuvos teisės doktrinoje gali būti vertinamas kaip apgaulė ar provokacija, pažeidžianti įtariamojo teisę į gynybą. Nors emocijų provokavimas, kaip dalis įtariamųjų apklausos technikos, teoriškai gali padėti atskleisti tiesą, tačiau realiai praktikoje tokie metodai kelia didelę riziką tiek įtariamojo asmens teisių pažeidimui, tiek klaidingų prisipažinimų atsiradimui. Ypač tai pavojinga, kai apklausiamas asmuo priklauso pažeidžiamajai grupei arba kai tyrėjas turi ryškią galios poziciją ir ja naudojasi spaudimui. Todėl, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, reikalinga aiškiai apibrėžti, kokios emocinio poveikio priemonės yra teisėtos ir priimtinos, o kurios – peržengia teisės ribas. Todėl Lietuvos tariamųjų apklausų praktikoje būtina stiprinti apklausos skaidrumo principą – užtikrinti ne tik vaizdo ir garso įrašymą, bet ir tinkama tyrėjo elgesio apklausos metu stebėseną bei teisės į gynybą užtikrinimą nuo pirmos apklausos minutės. Taip, pat tikslinga svarstyti tyrėjų, atliekančių įtariamųjų asmenų apklausas, mokymo programų, kuriose būtų akcentuojami teisėtumo, etiškumo ir psichologinio poveikio ribų klausimai, diegimą.

Konfrontacija ir konkurencija. Šioje technikoje tyrėjas, atliekantis apklausą, siekia autoriteto ir kontrolės subjekto atžvilgiu, norėdamas pasiekti įtariamojo paklusnumą, o santykiai tampa nulinės sumos žaidimu (ang. Zero-sum game – baigiamojo darbo autoriaus pastaba), kuriame tyrėjas laimi, o įtariamasis pralaimi. Ši apklausos technika remiasi įtariamojo jaučiamomis grėsmėmis ir suvokiamu bausmės pavojumi⁹⁸. Kitaip tariant, tai situacija, kurioje negalima abiem pusėms pasiekti naudos – kai vienas laimi, kitas privalo kažką prarasti: teisė neduoti parodymų, tylėti, teisė į gynybą. Jos metu naudojami pasikartojantys ir greiti klausimai, autoriteto ir kompetencijos demonstravimas bei įtariamojo vertybių ginčijamas. Šiai technikai priklauso plačiai žinomas geras policininkas/blogas policininkas, nes agresyvaus blogojo policininko elgesys, kuris kelia grėsmę įtariamajam, vėliau pakeičiamas švelnesniu gerojo policininko elgesiu. Ši dinamika skirta išnaudoti kontrastingus nepatrauklios ir patrauklios dviejų tyrėjų asmenybes ir taip sukurti bendradarbiavimo santykius su įtariamoju⁹⁹. Šios srities technikos didina įtariamojo stresą ir gali sukelti įtariamajam nekantrumo, nusivylimo ar pykčio

---

⁹⁸ Kelly ir kt., supra note, 44: 172.

⁹⁹ Redlich, Kelly, ir Miller, supra note, 34: 818.

išreiškimą, įtariamojo likimo neaiškumą, tačiau šios emocijos gali paskatinti bendradarbiavimą¹⁰⁰. Šiai technikai priskirtini pasikartojantys ir greiti klausimai, autoriteto išreiškimas bei tylos metodo naudojimas. Tylos metodo naudojimas apima scenarijų, kuriame tyrėjas tiesiog žiūri į įtariamąjį arba palaiko akių kontaktą nekalbėdamas, kol įtariamasis nutraukia akių kontaktą arba tylą – tada toliau tęsiama apklausa. Toks metodas skirtas paskatinti bendradarbiavimą, didinant įtariamojo nerimą¹⁰¹. Tačiau toks modelis prieštarauja bendradarbiavimu ir abipuse pagarba grįstai įtariamojo apklausai, kuri turėtų būti orientuota į tiesos išsiaiškinimą, o ne į jėgos demonstravimą. Nulinės sumos žaidimo logika taip pat kelia riziką piktnaudžiauti galia ir neteisingai interpretuoti įtariamojo elgesį.

Bendradarbiavimas. Skirtingai nuo konfrontacijos ir konkurencijos technikos, bendradarbiavime tyrėjas ir įtariamasis yra lygesni partneriai, nes kiekvienas turi ką pasiūlyti kitam. Konfrontacija/konkurencija ir bendradarbiavimas, iš esmės yra priešingos tos pačios elgesio monetos pusės: pirmoji remiasi grėsmėmis ar suvokiamu bausmės pavojumi, o antroji – apdovanojimų sistema, abi naudojamos siekiant įgyti šaltinio paklusnumą¹⁰². Po konfrontacija/konkurencija technikos naudojimo, tyrėjas ir įtariamasis tampa lygiaverčiais partneriais nusikalstamos veikos tyrimo santykių sistemoje, kurioje kiekvienas turi ką pasiūlyti kitam¹⁰³. Galbūt vienas iš bendradarbiavimo būdų galėtų būti atlygio siūlymas mainais į informaciją. Atlygis gali būti dviejų formų: materialus ir nematerialus. Materialus atlygis gali apimti tokius būtinus dalykus kaip maistas, vanduo arba patogumai areštineje; pagalvė, papildomas pledas, saldainiai ar cigaretės. Kita vertus, nematerialus atlygis gali būti pažadai dėl geresnio elgesio sulaikymo metu arba bausmės sumažinimas už bendradarbiavimą¹⁰⁴. Taip nematerialus nors ir nevisai turintis apdovanojimo prasmę, gali būti apeliavimas į įtariamojo bendradarbiavimo jausmą ir nuoširdaus rūpesčio įtariamajam demonstravimas. Tai yra pagrindiniai žmogaus instinktai, kuriems visi yra jautrūs, ir tyrėjas galėtų pasinaudoti šiais įtariamojo instinktais mainais už informaciją¹⁰⁵.

Irodymų pateikimas. Ši technika orientuota į tai, kad tyrėjas, atliekantis apklausą, įvairiais būdais demonstruoja, ką tyrimo institucija jau žino arba teigia žiną, siekiant gauti daugiau informacijos. Ši technika naudojama bendradarbiavimui ar paveikti įtariamojo elgesį, kad šis nustotų priešintis ir prisipažintų, tiesos patikrinimui ar apgaulės aptikimui ir (ar) įtariamojo žinojimo lygio ištyrimui. Beveik visose apklausos technikos galimas tiesioginis būdas pateikti įtariamajam faktinius jo kaltės ar informacijos, kuri būtų naudinga tyrėjui, įrodymus. Ši technika

---

¹⁰⁰ Kelly ir kt., *supra note*, 44: 172.

¹⁰¹ *Ibid.*, 172.

¹⁰² *Ibid.*, 172.

¹⁰³ *Ibid.*, 172.

¹⁰⁴ Redlich, Kelly, ir Miller, *supra note*, 34:819.

¹⁰⁵ Kelly ir kt., *op.cit.*, 44: 172.

dažnai naudojama prieštaravimų nustatymui įtariamąjį pasakojime. Tokie prieštaravimai patys dažnai tampa įkalčiais ar svirtu, priverčiančiu bendradarbiauti ir gauti reikiamą informaciją, duomenis ar kaltės prisipažinimus¹⁰⁶.

Nagrinėjant įvairius apklausos metodus, tikslinga išsiaiškinti, kokios apklausos procedūros yra veiksmingos, o kurios ne. Tyrėjai, turintys daugiau teisėsaugos patirties, paprastai dažniau naudoja „grasinimo įtariamąjam“ technikas (grasinimą, fizinį bauginimą ir nekantrumo ar nusivylimo reiškimą) ir „įrodymų pateikimo“ technikas (pateikiama, kad byloje yra įtariamąjo veiksmus patvirtinantis vaizdo įrašas) nei tie, kurie turėjo mažiau patirties. Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, taip yra todėl, kad tokie darbuotojai dažniau remiasi praktiniais įgūdžiais ir asmeniniais įsitikinimais, susiformavusiais per ilgą darbo laiką: labiau pasitiki savo gebėjimu spausti įtariamąjį, ilgalaikis darbas tiriant nusikaltimus gali lemti tam tikrą cinizmą, remiasi ne teisingomis praktikomis, o stereotipais. Taigi individualūs apklausėjo savybių skirtumai turi įtakos tam tikrų apklausos metodų ar technikų naudojimo dažnumui. Be to apklausos technikų naudojimas daugiau ar mažiau dažnai priklauso nuo įtariamąjo, tyrėjo, vykdančio apklausą, savybių, situacijų veiksnių ir kitų aplinkybių¹⁰⁷.

Kai kuriose įtariamųjų apklausos taktikose, siūloma įtariamųjų asmenų apklausą suskirstyti į du psichologinio proceso etapus: pirmiausia tyrėjas siekia įtikinti įtariamąjį, kad jis yra rimtai įkliuvęs, o po to bando paskatinti įtariamąjį suvokti, kad prisipažinimo nauda yra akivaizdi¹⁰⁸. Reikia pažymėti, kad vėlesniuose baudžiamojo proceso etapuose su prisipažinusiais asmenimis elgiamasi kitaip nei su neprisipažinusiais: labiau tikėtina, kad jiems bus pareikšti įtarimai padarius daugiau nusikalstamų veikų, mažiau tikėtina, kad jų bylos bus nutrauktos, didesnė tikimybė būti pripažintam kaltu, ypač dėl sunkių nusikaltimų, labiau tikėtina, kad bus paskirta griežtesnė bausmė¹⁰⁹. Informacija, surinkta naudojant maksimizavimo techniką, gali būti netiksli, jei apklausos dalyviai, psichologiškai paveikti apklausos proceso, prisipažino tik norėdami užbaigti apklausą¹¹⁰.

Vis dažniau raginama įpareigoti daryti visų įtariamųjų apklausų garso ir vaizdo įrašus – toks reikalavimas, be abejo atgrasytų nuo prievartinės ir neteisėtos apklausos taktikos, sumažintų klaidingų prisipažinimų skaičių, užkirstų kelia lengvabūdiškiems gynybos teiginiams apie prievartą ar neteisėtą poveikį ar spaudimą, padidintų teismo nustatomų faktų tikslumą¹¹¹.

Taip pat akcentuojama, kad įtariamųjų žodiniai atsakymai skiriasi priklausomai nuo apklausos metu naudojamo interviu metodo. Atsakymai į informacijos rinkimo interviu buvo ilgi

---

¹⁰⁶ Redlich, Kelly, ir Miller, *supra note*, 34: 818.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 820.

¹⁰⁸ Kelly ir Meissner, *supra note*, 68: 384.

¹⁰⁹ Kassir ir kt., *supra note*, 83: 384.

¹¹⁰ Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *supra note*, 35: 922.

¹¹¹ Kassir ir kt., *op.cit.*, 83: 385.

ir išsamūs bei turėjo daugiau tyrimui naudingo kalbos turinio, palyginant su atsakymais į kaltinamuosiuose interviu. Netgi priešingai, kaltinamieji interviu stiliai parodė, kad iššaukia trumpus žodinius atsakymus, kuriuose yra mažiau duomenų, leidžiančių nustatyti apgaulės požymius¹¹².

Baigiamojo darbo autoriaus nuomone, reikia pritarti atliktų tyrimų išvadoms, kurios teigia, kad tyrėjai, atliekantys įtariamųjų asmenų apklausas modifikuoja savo apklausos strategijas pagal jų kontekstą ir nukrypsta nuo modelių, kurių jie buvo apmokyti, kai mano, kad toks nukrypimas bus veiksmingesnis siekiant konkretaus tikslo: gauti išsamų įvykio atpasakojimą, atskleisti nustatytus nenuoseklumus įtariamąjo pasakojime arba išgauti prisipažinimą.

Kai kuriose šalyse fizinių ir psichologinių prievartos metodų taikymas laikomas priimtiniu ir standartine praktika, tačiau kitos šalys įvedė apribojimus tokioms praktikoms. Pavyzdžiui, tyrime, kuriame buvo nagrinėjama Slovėnijos policijos pareigūnų atliekamos įtariamųjų asmenų apklausos, nustatyta, kad praktikoje buvo naudojamos kai kurios prievartinės technikos: moralinių pateisinimų už padarytas nusikalstamas veikas siūlymas, gero policininko/blogo policininko rutina, minimizavimas¹¹³.

Kokios apklausos technikos bus naudojamos apklausiant įtariamą asmenį priklauso nuo tyrėjo sprendimo, kas konkrečioje situacijos yra tinkama. Šį sprendimą nulemia jurisdikcijos, kurioje vyksta įtariamųjų asmenų apklausos, teisiniai parametrai, tyrėjo mokymai bei profesinė patirtis. Tačiau pagrindinis veiksnys, lemiantis naudotinus įtariamųjų apklausos technikas, yra tyrėjo suvokimas, kas yra tinkama ir veiksminga konkrečioje situacijoje¹¹⁴.

Baigiamojo darbo autoriaus atlikta įtariamųjų asmenų apklausos modelių apžvalga ir analizė atskleidžia esminius skirtumus tarp informacijos rinkimo ir kaltinamo apklausos modelių bei jų praktinę reikšmę. Informacijos rinkimo modelis taikomas tokiuose šalyse kaip Didžioji Britanija, Norvegija ir yra grindžiamas pagarba apklausiamam įtariamajam asmeniui bei orientuojasi į tiesos paiešką, remiasi atvirtais klausimais, savanorišku bendradarbiavimu, bei atmetspaudimą bei manipuliaciją. Tuo tarpu kaltinamojo pobūdžio modelis dažniausiai siejamas su JAV Reido metodika bei remiasi psichologinėmis taktikomis: konfrontacija, spaudimu, racionalizavimu, izoliacija, kurių tikslas – išgauti prisipažinimą. Kritiniu požiūriu vertinant Lietuvos teisėsaugos praktiką, akivaizdu, kad egzistuojanti apklausos kultūra vis dar remiasi pasenusiu, nepakankamai reglamentuotu ir metodologiškai neapibrėžtu požiūriu į apklausą, ką patvirtino ir trečioje baigiamojo darbo dalyje aprašomi autoriaus atlikti tyrimai. Apklausiamas asmuo dažnai traktuojamas kaip nusikalstamą veiką padaręs ar net kaltas asmuo dar iki apklausos

---

¹¹² Sivasubramaniam ir Goodman-Delahunty, *supra note*, 35: 922.

¹¹³ *Ibid.*, 923.

¹¹⁴ *Ibid.*, 926.

pradžios, o apklausos pokalbio struktūra nėra aiškiai orientuota į nešališką informacijos gavimą, dažnu atveju įtariamųjų asmenų apklausose naudojamos emocinį spaudimą sukeliančios apklausos technikos. Tokie naudojami metodai ir technikos kelia riziką pažeisti įtariamųjų asmenų teises, ypač apklausiant pažeidžiamus asmenis: nepilnamečius, asmenis su intelekto ar psichikos sutrikimais ar esančius stipraus streso būsenoje. Užsienio patirtis rodo, kad modernūs apklausos modeliai užtikrina didesnę įtariamųjų asmenų apklausų patikimumą kaip įrodymų šaltinį. Pavyzdžiui PEACE metodika, plačiai naudojama Didžiojoje Britanijoje, padeda užtikrinti apklausos skaidrumą, mažina melagingų prisipažinimų tikimybę ir stiprina teisėsaugos institucijų patikimumą visuomenės akyse. Nors Reido metodika gali būti efektyvi gilinant emocinį ryšį ar provokuojant prisipažinimą, ji taip pat susijusi su padidėjusia neteisėtų prisipažinimų ir įtariamojo asmens teisių pažeidimų rizika, todėl ir JAV vis dažniau diegiamos alternatyvios, estiškesnės įtariamųjų asmenų apklausos praktikos.

Taigi, baigiamojo darbo autoriaus nuomone, Lietuvoje būtina sisteminė apklausos metodų reforma, svarbu įtvirtinti informacijos rinkimo modelį kaip pagrindinį standartą, sukuriant nacionalinės metodikos gaires, kurios apimtų apklausų taktikų leistinumą, pareigūnų mokymą, apklausų dokumentavimą bei aiškius žmogaus teisių apsaugos principus. Tik taip galima pereiti nuo neformalios ir neefektyvios įtariamųjų asmenų apklausos praktikos prie pažangios ir etiškos apklausos kultūros. Tik įgyvendinus šias priemones bus įmanoma sukurti etišką, efektyvią ir žmogaus teisėmis grindžiamą apklausos praktiką, kuri užtikrintų ne tik rezultatyvumą bet ir pasitikėjimą Lietuvos teisėsaugos institucijomis.

2.3. „Neformali“ įtariamojo apklausa ar „provokacija“

Pažymėtina, kad draudimo versti duoti parodymus prieš save principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹¹⁵ 31 straipsnio 3 dalyje bei BPK 21 straipsnio 4 dalyje ir yra viena iš teisės į teisingą procesą garantijų. Teisė tylėti ir neduoti parodymų prieš save taip pat yra viena iš teisingo proceso, garantuojamo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, prielaidų ir garantijų. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT, Teismas) praktikoje nurodoma, kad bet koks sulaikyto ar suimto asmens ir policijos pareigūnų pokalbis turi būti traktuojamas kaip oficialus kontaktas ir negali būti suprantamas kaip leidžiama „neformali apklausa“. Tai užtikrina įtariamojo teisių, įskaitant teisę tylėti ir teisę į gynėją, taikymą tais atvejais, kai pareigūnai realiai atlieka sulaikyto ar suimto įtariamojo apklausą, ir pareigūnų pareigą užtikrinti šias teises; siekiant garantuoti, kad būtų išsklaidytos bet kokios abejonės dėl pareigūnų

---

¹¹⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.

bendravimo su įtariamuoju ir jam galimai taikyto netinkamo spaudimo, toks bendravimas turėtų būti tinkamai dokumentuojamas (pvz., 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08¹¹⁶, 137 punktą ir Pavlenko prieš Rusiją, Nr. 42371/02, § 111, 2010 m. balandžio 1 d.)¹¹⁷.

Tokios priemonės kaip „neformali apklausa“ BPK nenustato, todėl kiekvienas kontaktas su ikiteisminio tyrimo pareigūnais yra traktuotinas kaip oficialus, kurio metu įtariamajam turi būti užtikrintinos jo procesinės teisės. Taigi „neformalių apklausų“ metu gauti rezultatai savaime negali būti pripažįstami įrodymu pagal BPK 20 straipsnio 4 dalį (pvz., kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-233-788/2016¹¹⁸, 2K-7-57-648/2021¹¹⁹, 2K-58-719/2022¹²⁰). Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024 teigiama, kad liudytojų policijos pareigūnų M. Pakarno ir P. Abmorševo parodymai apie S. O. po sulaikymo poliklinikoje jiems išsakytą prisipažinimą padarius nusikaltimą neatitinka įrodymų leistinumą reikalavimo, nes šis nuteistojo pokalbis su policijos pareigūnais apie tyrimui reikšmingas aplinkybes nebuvo vykdomas BPK nustatyta tvarka bei teismui nepagrįstai pripažino įrodymais ir vadovavosi BPK 158 straipsnio nustatyta tvarka surinktais duomenimis apie nuteistųjų S. O. ir D. C. pokalbius areštineje. Teismas, aptardamas kasacinės instancijos teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktiką dėl įtariamojo teisės tylėti ir neduoti parodymų prieš save rėmėsi kasacinės nutartyse baudžiamosiose bylose Nr. 2K-475/2013¹²¹, 2K-62-628/2019¹²², EŽTT 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 48539/99¹²³ suformuota praktika. Be to, kontroliuojant S. O. susižinojimą su D. C., jiems esant areštinės patalpose, buvo pažeistas sąžiningo proceso reikalavimas. Įtariamojo apklausos metu S. O. nedavus parodymų, kaltės nepripažinus, teisėsaugos pareigūnai nusprendė prieš jį panaudoti slaptas duomenų rinkimo priemones, jas įrengė areštinės patalpose, taip pažeidė S. O. teisę tylėti, nepasakoti pareigūnams to, kas pakenktų jo gynybai. Be

¹¹⁶ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08“, 2020 m. spalio 27 d., 137 p., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-205373>.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-233-788/2016“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1292887>.

¹¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1988202>.

¹²⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-719/2022“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/2081232>.

¹²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2013“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/772175>.

¹²² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62-628/2019“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1705124>.

¹²³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, peticijos Nr. 48539/99, žiūrėta 2024 m. lapkričio 7 d.,

<https://hudoc.echr.coe.int/%23%7b%22languageisocode%22:%5b%22ENG%22%5d,%22appno%22:%5b%229084/07%22,%221191/08%22%5d,%22documentcollectionid%22:%5b%22CHAMBER%22%5d,%22itemid%22:%5b%22001-205373%22%5d%7d?i=001-60713>.

to, abiejų instancijų teismai nesiaiškino abejonių keliančių aplinkybių dėl BPK 158 straipsnyje nustatytų tyrimo veiksmų organizavimo skaidrumo ir tinkamumo, nes nepatikrino, kaip 2020 m. balandžio 8–9 d. areštinės patalpose galėjo būti slapta klausomasi S. O. pokalbių, nors jis iš sulaikymo buvo paleistas dar 2020 m. kovo 30 d. Teismams šių pažeidimų nenustačius ir neištaisius, duomenys, gauti nesilaikant įrodymams keliamų reikalavimų, buvo neteisingai sugretinti su kitais bylos įrodymais. Trečia, teismai įrodymų leistinumą požiūriu nepatikrino kriminalinės žvalgybos metu surinktų duomenų¹²⁴.

Pavyzdžiui, 2020 m. spalio 27 d. sprendime byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08¹²⁵, 137 punkte EŽTT pastebi, kad iš kratos protokolo, surašyto tą pačią dieną 22.15 val., matyti, kad policija iš tikrųjų surengė neoficialų pokalbį su pareiškėju po jo sulaikymo, bet prieš jo namuose darant kratą, kurios metu jis pasakė policijai savo namų adresą. Šiuo metu Teismas pakartoja savo nusistovėjusią teismų praktiką, kad bet koks pokalbis tarp sulaikyto įtariamojo nusikaltimu ir policijos turi būti traktuojamas kaip formalus kontaktas ir negali būti apibūdinamas kaip neoficiali apklausa. Taip pat šioje byloje nėra jokių duomenų, kad pareiškėjas pagrįstai atsisakė savo teisės gauti advokato pagalbą pirmiau minėtų pokalbių su pareigūnais tikslais (Pavlenko prieš Rusiją, Nr. 42371/02, § 111, 2010 m. balandžio 1 d.)¹²⁶. Šio teismo sprendime teigiama, kad kaip „matyti iš išrašo iš lankytojų registracijos žurnalo, kurį pareiškėjas pateikė teisme, įvairūs policijos pareigūnai beveik kasdien lankė pareiškėją laikino sulaikymo centre. Svarbu tai, kad nebuvo pateikta jokie įtikinamo paaiškinimo dėl pareigūnų ir tyrėjų apsilankymų pas pareiškėją laiko neatitikimų, viena vertus, ir advokato buvimo ar nebuvimo laikino sulaikymo centre. Advokatas dalyvaudavo tik tada, kai tyrėjas jį apklausdavo arba kai buvo atliekami tam tikri tyrimo veiksmai, pavyzdžiui, atpažinimas pagal nuotrauką. Teismas nenustatė jokių duomenų, kad pareiškėjas teisėtai atsisakė savo teisės į advokato pagalbą minėtų "pokalbių" su pareigūnais metu. Teismui nebuvo suteikta jokių priemonių patikrinti, ar "pokalbiai" nebuvo susiję su nusikaltimais, kuriuos pareiškėjas galiausiai pripažino. Tiesą sakant, valstybė atsakovė nebandė paaiškinti šių "pokalbių" pobūdžio, kad išsklaidytų bet kokias abejones dėl jų netinkamo pobūdžio“¹²⁷.

Įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti, BPK nustatytais proceso veiksmais patikrinti, teisiamajame posėdyje išnagrinėti ir teismo pripažinti duomenys,

¹²⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, žiūrėta 2024 m. liepos 7 d., https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=2227290&cid=86800&ref=sa&utm_source=infolex&utm_medium=email&utm_campaign=savaites-apzvalga.

¹²⁵ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08“, *supra note*, 113.

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 1 d. sprendimas byloje Pavlenko prieš Rusiją, peticijų Nr. 4273/02, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-98050>.

kuriais vadovaudamasis teismas daro išvadas dėl nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, šią veiką padariusio asmens kaltumo ar nekaltumo ir kitų aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti teisingai (BPK 20 straipsnio 1, 3, 4 dalys). BPK 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad teisėjai duomenis vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu. Teisėjų vidinis įsitikinimas vertinant informaciją turi būti paremtas visų byloje esančių duomenų patikimumo patikrinimu, palyginimu, prieštaravimų pašalinimu ir savo sprendimų argumentavimu. Įrodymų patikimumas – tai vertinimo metu nustatoma savybė, reiškianti, kad duomenys atitinka tikrovę. Vadinasi, ar įrodymai yra patikimi, nustatoma išanalizavus jų gavimo tvarką, patikrinus BPK nustatytais veiksmais ir palyginus su kitais byloje esančiais įrodymais. Taigi, bylą nagrinėjančio teismo kompetencija yra nuspręsti, kurie iš byloje esančių duomenų laikytini įrodymais, kokios išvados jais remiantis darytinos, ar byloje surinktų įrodymų pakanka išvadai, kad inkriminuojama nusikalstama veika (ne) turi baudžiamajame įstatyme nustatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius.

Štai pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartyje baudžiamojame byloje Nr. 2K-8-976/2024 teismas konstatavo, kad šie reikalavimai byloje buvo pažeisti, nes žemesnės instancijos teismai įrodymais pripažino BPK 158 straipsnyje nustatyta tvarka gautus duomenis – D. C. ir S. O. slapta užfiksuotą pokalbį areštinėje – ir šiais duomenimis grindė D. C. kaltę dėl labai didelio kiekio psichotropinių medžiagų gabenimo. Teismai ignoravo tokių įrodymų rinkimo teisėtumo ir jų leistinumo faktą. Kasatoriaus įsitikinimu, tokiais veiksmais buvo pažeista nuteistojo D. C. teisė tylėti ir neduoti parodymų prieš save¹²⁸. Policijos pareigūnų surengtas D. C. bendravimas areštinėje su kitu galimu nusikaltimo bendrininku buvo ne akistata ar papildomų parodymų davimas, bet išprovokuotas bandymas apgaule gauti asmenų prisipažinimą. Tokiais veiksmais buvo pažeisti įrodymų rinkimo ir baudžiamąjo proceso sąžiningumo reikalavimai¹²⁹.

Tuo tarpu policijos pareigūnų pas M. K. areštinėje tyčia uždarytas kitas asmuo ir surengtas jų bendravimas nebuvo nei akistata, nei papildomų parodymų davimas, tai buvo išprovokuotas bandymas apgaule gauti įtariamojo paaiškinimus apie įvykį, galimą prisipažinimą¹³⁰.

Pagrindiniai reikalavimai įrodymams, kuriais turi būti pagrįstos teismo išvados dėl nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, nurodyti BPK 20 straipsnyje. Pagal šio straipsnio nuostatas, įrodymai gali būti tik teisėtais būdais (įstatymų nustatyta tvarka) gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmais, taip pat kurie patvirtina ar paneigia

---

¹²⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai (BPK 20 straipsnio 1, 3, 4 dalys). Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad kasacinės instancijos teismo praktikoje nuolat pabrėžiama, jog reikalavimas laikytis įstatymų gaunant įrodymus yra ypač svarbus, nes priešingu atveju nebūtų užtikrinta asmens teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą. Todėl sprendamas, ar išnagrinėtus duomenis pripažinti įrodymais, teismas turi patikrinti, ar jų gavimo būdas neprieštarauja įstatyme nustatytiems reikalavimams ir ar jie patikrinti BPK nustatytais veiksmais. Duomenys, kurie gaunami nesilaikant įstatymais nustatytos tvarkos ir ypač suvaržant įstatymų garantuotas žmogaus teises, laikomi gautais neteisėtu būdu, pažeidžiančiais BPK 20 straipsnio 4 dalies reikalavimus ir negali būti pripažinti įrodymais¹³¹.

Pagrindines įrodymų vertinimo taisykles nustato BPK 20 straipsnio 5 dalis, kuria turi vadovautis teismai: Šioje teisės normoje įtvirtinta teismo teisė ir pareiga vertinti įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą, kuris susiformuoja teismui išsamiai išnagrinėjus ir atskirai patikrinus iš kiekvieno šaltinio gaunamą informaciją. Įstatymas nustato išskirtinę bylą nagrinėjančio teismo kompetenciją nuspręsti, kurie iš byloje esančių duomenų turi įrodomąją vertę ir ar jų pakanka nustatyti, ar asmens veiksmai turi visus konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymius. Įrodymų vertinimas ir jais pagrįstų išvadų byloje sprendžiamais klausimais darymas yra teismo, priimančio baigiamąjį aktą, prerogatyva (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-130-699/2015¹³², 2K-7-2-699/2016¹³³, 2K-7-82-699/2018¹³⁴ ir kt.). Pavyzdžiui, kasacinėse nutartyse baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-176-303/2015¹³⁵, 2K-251-507/2016¹³⁶, 2K-74-976/2017¹³⁷, 2K-270-628/2020¹³⁸ išdėstyta analogiška nuomonė, kad esminiu BPK 20 straipsnio 5 dalies pažeidimu gali būti pripažįstami atvejai, kai nuosprendyje ar nutartyje teismo išvados darytos nesiėmus įmanomų priemonių visoms bylai teisingai išspręsti ir reikšmingoms aplinkybėms nustatyti:

1. Nebuvo vertinti visi proceso metu surinkti bylai išspręsti reikšmingi įrodymai;

---

¹³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

¹³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-130-699/2015. Teismų praktika. 2015, 43, p. 381-398“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1045734>.

¹³³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1289166>.

¹³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-82-699/2018. Teismų praktika. 2018, 49, p. 340-362“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1598695>.

¹³⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-176-303/2015. Teismų praktika. 2015, 43, p. 340-358“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1036664>.

¹³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-507/2016“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1288765>.

¹³⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-976/2017“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1470035>.

¹³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-628/2020“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/1951718>.

2. Vertinant įrodymus daryta klaidų dėl įrodymų turinio;
3. Remtasi duomenimis, kurie dėl neatitikties BPK 20 straipsnio 1–4 dalyse nustatytiems reikalavimams negalėjo būti pripažinti įrodymais;
4. Įrodymais nepagrįstai nepripažinti duomenys, kurie atitinka BPK 20 straipsnio 1–4 dalių reikalavimus;
5. Neišdėstyti teisiniai argumentai dėl ištirtų įrodymų vertinimo ir pan.¹³⁹

Be to Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024, teismas konstatavo, kad nagrinėjant bylą žemesnės instancijos teismuose, pastarieji nepagrįstai pripažino įrodymais ir nuosprendžiuose grindė nuteistųjų kaltę liudytojų policijos pareigūnų M. Pakarno ir P. Abmorševo parodymais apie tai, kad S. O., po sulaikymo pristatytas patikrinti į Vilniaus Santaros klinikų Infekcinių ligų skyrių, policijos pareigūnui M. Pakarnui prisipažino, jog pagrobė psichotropines medžiagas, taip pat 2020 m. balandžio 16 d. veiksmų neatskleidžiant savo tapatybės atlikimo protokolu, kuriame užfiksuoti S. O. ir D. C. pokalbiai Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato areštinėje, ir 2021 m. gegužės 4 d. veiksmų neatskleidžiant savo tapatybės atlikimo protokolu, kuriame užfiksuotas M. K. pokalbis su kitu vyru, buvusiu kartu su M. K. vienoje sulaikymo kameroje Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato areštinėje. Žemesnės instancijos teismai netyrė ir nenagrinėjo, ar šie įrodymai buvo surinkti teisėtai, nepažeidžiant BPK reikalavimų, ir ar juos renkant nebuvo pažeistos nuteistųjų teisės, tarp jų ir teisė tylėti¹⁴⁰. Kaip jau minėta, draudimo versti duoti parodymus prieš save principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje, BPK 80 straipsnio 1 punkte ir yra viena iš teisės į teisingą procesą garantijų. Teisė tylėti ir neduoti parodymų prieš save taip pat yra viena iš teisingo proceso, garantuojamo Konvencijos, prielaidų ir garantijų¹⁴¹.

EŽTT praktikoje nurodoma, kad bet koks sulaikyto ar suimto asmens ir policijos pareigūnų pokalbis turi būti traktuojamas kaip oficialus kontaktas ir negali būti suprantamas kaip leidžiama „neformali apklausa“. Tai užtikrina įtariamojo teisių, įskaitant teisę tylėti ir teisę į gynėją, taikymą tais atvejais, kai pareigūnai realiai atlieka sulaikyto ar suimto įtariamojo apklausą, ir pareigūnų pareigą užtikrinti šias teises; siekiant garantuoti, kad būtų išsklaidytos bet kokios abejonės dėl pareigūnų bendravimo su įtariamoju ir jam galimai taikyto netinkamo spaudimo, toks bendravimas turėtų būti tinkamai dokumentuojamas (pvz., 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08, 137 punktą¹⁴²). Be to ir

¹³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08, *supra note*, 113.

kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021, 36 punkte konstatuojama, kad „bet koks suimto įtariamojo ir policijos pareigūnų pokalbis turi būti traktuojamas kaip oficialus kontaktas ir negali būti suprantamas kaip „neformali apklausa“. Tai suponuoja kaltinamojo teisių, įskaitant teisę tylėti ir teisę į gynėją, taikymą tais atvejais, kai pareigūnai realiai atlieka suimto įtariamojo apklausą, ir pareigūnų pareigą užtikrinti šias teises; siekiant garantuoti, kad būtų išsklaidytos bet kokios abejonės dėl pareigūnų bendravimo su įtariamoju ir jam galimai taikyto netinkamo spaudimo, toks bendravimas turėtų būti tinkamai dokumentuojamas. EŽTT praktikoje iš esmės laikomasi pozicijos, kad dėl teisės į gynėją ribojimo (be kita ko, neformalių pareigūnų „pokalbių“ su suimtu įtariamoju kontekste) bendram proceso teisingumui padaryta žala negali būti pašalinta tiesiog įtariamajam patvirtinus gynėjui nedalyvaujant duotus parodymus vėlesnėje proceso stadijoje, jau gynėjui dalyvaujant. Nacionaliniai teismai turi tinkamai pasisakyti dėl šio procesinio trūkumo ir jį ištaisyti pašalindami iš bylos be gynėjo gautus parodymus, taip pat įvertinti minėtos teisės pažeidimo poveikį bendram proceso teisingumui¹⁴³.

Kasacinės instancijos teismo praktikoje taip pat yra ne kartą konstatuota, kad faktiškai sulaikyto ar faktiškai įtariamo padarius nusikaltimą asmens parodymai, be kita ko, ir „atviri prisipažinimai“ arba tokio asmens „neformalių pokalbių“ su pareigūnais metu gauti duomenys, kurie buvo gauti pažeidus draudimą versti duoti parodymus prieš save, nepripažįstami įrodymais ir jais negalima remtis priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Vertimas duoti parodymus neretai yra susijęs su asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką, faktiniu sulaikymu ir apklausa, šių veiksmų tinkamai procesiškai neįforminant, taip pažeidžiant BPK 140, 187, 188 straipsnių, nustatančių įtariamojo sulaikymo ir apklausos taisykles, reikalavimus¹⁴⁴.

Kita vertus, teisės tylėti ir teisės į gynėją pažeidimas paprastai nenustatomas tais atvejais, kai asmuo tam tikrą vėliau baudžiamajame procese prieš jį panaudojamą informaciją pareigūnams pateikia savanoriškai, nebūdamas sulaikytas, kitaip reikšmingai nesuvaržant jo veiksmų laisvės ir netaikant spaudimo, pareigūnams ne siekiant neformaliu būdu išgauti iš asmens jį potencialiai kaltinančios informacijos, o tiesiog atliekant įprastus pirminius veiksmus įvykio vietoje, pavyzdžiui, EŽTT 2019 m. sausio 22 d. sprendimas byloje Ana Sršen prieš Kroatiją, peticijos Nr. 30305/13¹⁴⁵.

Lietuvos kasacinės instancijos teismo praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad pirminių klausimų uždavimas situacijoje, kai asmuo sulaikomas nusikaltimo vietoje, pats savaime paprastai nepripažįstamas neleistina neformalia faktine įtariamo asmens apklausa. Vertinant, ar

---

¹⁴³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021“, *supra note*, 116.

¹⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

¹⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. sausio 22 d. sprendimas byloje Ana Sršen prieš Kroatiją, peticijos Nr.30305/13, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-191127>.

toks pareigūnų bendravimas su asmeniu nepažeidė draudimo versti duoti parodymus prieš save, kiekvienu konkrečiu atveju svarbu išsamiai išanalizuoti visą susidariusią situaciją, klausimų pobūdį, bendravimo trukmę ir apimtį, pareigūnų elgesį sulaikymo metu ir kitus kiekvienoje konkrečioje situacijoje reikšmingus veiksnius. Svarbu nustatyti ir tai, ar asmuo nebuvo kokiu nors būdu verčiamas duoti parodymų, ar nebuvo klaidinamas dėl savo teisinės padėties ir pan., (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-170-628/2022¹⁴⁶, 2K-221-976/2023¹⁴⁷).

Taigi iš baudžiamosios bylos Nr. 2K-8-976/2024 medžiagos matyti, kad šioje byloje S. O., įtariamasis, kad padarė nusikalstamą veiką, buvo sulaikytas 2020 m. kovo 30 d. 4.25 val. Taigi nuo sulaikymo momento S. O. yra laikomas įtariamuoju (BPK 21 straipsnio 2 dalis) ir įgijęs įtariamojo teises bei pareigas. Pagal byloje nustatytas aplinkybes, S. O. po sulaikymo, kad būtų atliktas sveikatos patikrinimas, buvo pristatytas į Vilniaus Santaros klinikų Infekcinių ligų skyrių, kur, laukiant gydytojo apžiūros, su juo bendravo policijos pareigūnas M. Pakarnas. Apklaustas teismo posėdžio metu kaip liudytojas M. Pakarnas nurodė, kad pokalbio metu S. O. jam prisipažino, jog narkotines medžiagas pavogė iš kito asmens. Vadinas liudytojas policijos pareigūnas M. Pakarnas jam S. O. pasakytus žodžius iš esmės pateikė kaip įtariamojo parodymus. Žemesnės instancijos teismai šiais liudytojo M. Pakarno parodymais rėmėsi nuosprendžiuose darydami išvadą dėl to, ar nuteistieji S. O. ir D. C. žinojo, jog pakete, kurį jie gabeno automobiliu, buvo psichotropinės medžiagos – amfetaminas. Išnagrinėjusi bylą, teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai turėjo patikrinti ir įvertinti, ar tokie duomenys buvo gauti teisėtu būdu ir ar nebuvo pažeistos įtariamojo teisės tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galbūt padarytą nusikalstamą veiką (BPK 21 straipsnio 4 dalis), tačiau to nepadarė¹⁴⁸.

Taip pat šioje byloje buvo nagrinėjama dėl BPK 158 straipsnyje nustatytų savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų teisėtumo ir gautų duomenų pripažinimo įrodymais. Pažymėtina, kad, siekiant užtikrinti teisėtą ir pagrįstą asmens teisės į privatumą ribojimą tiriant nusikalstamas veikas, slaptos informacijos apie rengiamą, daromą, padarytą nusikalstamą veiką rinkimo priemonės, nurodytos BPK ar kituose įstatymuose, kuriomis įsiterpiama į žmogaus privatų gyvenimą, gali būti skiriamos tik įstatyme nustatytais pagrindais, laikantis įstatyme nustatytos tvarkos, tik motyvuotu teismo sprendimu, paisant proporcingumo reikalavimų. Valstybės institucijos (pareigūnai) bylai reikšmingus duomenis gali rinkti tik tais būdais, kurie tiesiogiai nustatyti įstatymuose, – kitu atveju jie nepripažįstami. Pagal BPK 158

¹⁴⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-628/2022“, žiūrėta 2024 m. balandžio 2 d., <https://www.infolex.lt/tp/2093566>.

¹⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-976/2023“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.infolex.lt/tp/2199431>.

¹⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

straipsnį, tiriant nusikaltimus, ikiteisminio tyrimo pareigūnai tyrimą gali atlikti, neatskleisdami savo tapatybės. Tačiau teismų praktikoje pripažįstama, kad neleistina situacija, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnai, formaliai veikdami pagal BPK 158 straipsnį, inicijuoja „neoficialius“ pokalbius su įtariamaisiais, taip pažeisdami asmens teisę neduoti prieš save parodymų. Taigi teisėsaugos pareigūnai gali apklausti įtariamąjį tik laikydamiesi visų BPK nustatytų reikalavimų, o ne įtvirtindami „neformalias“ apklausas kaip BPK 158 straipsnyje nurodytos procesinės prievartos priemonės vykdymą. Paprastai toks pareigūnų veikimas pripažįstamas neteisėtu, o gauti duomenys – neleistiniais¹⁴⁹.

Todėl atlikus minėtų bylų analizę, konstatuotina, kad pagal EŽTT praktiką, pagal kurią asmens teisė tylėti gali būti neleistinai apribota ne tik atvejais, kai prieš kaltinamąjį (įtariamąjį) naudojama prievarta arba jo valia tiesiogiai įveikiama kitu būdu, t. y. asmuo tiesiogiai bendrauja su pareigūnais, siekiančiais išgauti iš jo informacijos. Ši teisė iš esmės gina įtariamojo pasirinkimą, ar, apklausiant jį policijos pareigūnams, kalbėti ar tylėti. Tokia praktika suformuota jau ir 2002 m. lapkričio 5 d. sprendime byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, peticijos Nr. 48539/99¹⁵⁰.

Taigi, vertinant, ar teisė tylėti nebuvo pažeista, yra tikrinama, ar valstybės institucijos nenaudojo apgaulės siekdamos išgauti informaciją, kurios nepavyksta gauti per oficialią apklausą. EŽTT sprendimuose konstatuojama, kad įtariamojo pasirinkimo laisvė, ar apklausos metu kalbėti ar tylėti, gali būti neleistinai apribota, kai, įtariamajam apklausos metu pasirinkus tylėti, institucijos imasi gudrybių, siekdamos išgauti prisipažinimą ar kitus kaltinamojo pobūdžio parodymus, ir jie pateikiami kaip įrodymai teisme. Pavyzdžiui, siekdami išgauti iš įtariamojo atitinkamą informaciją, pareigūnai pasitelkia privačius asmenis, formaliai nesaistomus su valstybės teisėsaugos institucijomis jokiais ryšiais, vertinant galimą teisės tylėti pažeidimą gali būti reikšmingas, ir tariamo informatoriaus ir valstybės santykis, informatoriaus santykiai su įtariamuoju. Sprendžiant, ar buvo pažeista teisė tylėti, reikia vertinti, ar informatorius faktiškai veikė kaip valstybės agentas, t. y. ar jo ir įtariamojo bendravimas būtų įvykęs nesant valstybės pareigūnų įsikišimo, taip pat ar įtariamojo „parodymai“ buvo duoti dėl informatoriaus poveikio įtariamajam, t. y. ar jų pokalbis faktiškai atitiko apklausą¹⁵¹.

EŽTT sprendimuose, be kita ko, iš esmės pripažįstama, kad, taikant slaptą stebėjimą įkalinimo įstaigose, gali būti siekiama atskleisti tiesą baudžiamojoje byloje, o toks įtariamųjų, kuriems atimta laisvė, teisės į privataus gyvenimo slaptumo gerbimą apribojimas gali būti būtinas demokratinėje visuomenėje (su sąlyga, kad, kaip reikalaujama pagal Konvencijos 8 straipsnio 2

¹⁴⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

¹⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, peticijos Nr. 48539/99, *supra note*, 120.

¹⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *op.cit.*

dalį, yra tinkamai motyvuotas konkrečiais bylos duomenimis ir primygtinai reikalingas siekiant procesinių tikslų), Pavyzdžiui tokia praktika suformuota EŽTT byloje Falzarano prieš Italiją, 36–40, 44–45 punktai¹⁵². Šios bylos kontekste buvo atkreiptas dėmesys, jog teisėtai pagal nacionalinę teisę taikant sulaikyto ar suimto įtariamojo slapto stebėjimo priemonės laisvės atėmimo įstaigoje (taip pat ir kameroje bendraujančio su galimais bendrininkais) gautų duomenų panaudojimas kaip įrodymų savaime paprastai nelemia asmens teisės tylėti pažeidimo, jei įtariamasis kalba savanoriškai, neprovokuojant ar neskatinant – tokia praktika suformuota ir sprendime byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę¹⁵³, 46, 48 punktai, ir sprendime byloje Falzarano prieš Italiją, peticijos Nr. 73357/14¹⁵⁴; taip pat su atitinkamais pakeitimais EŽTT Didžiosios kolegijos 2009 m. kovo 10 d. sprendime byloje Bykov prieš Rusiją, peticijos Nr. 4378/02, 99–105 punktai¹⁵⁵.

Kita vertus, EŽTT nustatė teisės tylėti pažeidimą dėl kameroje slapta įrašytų suimto įtariamojo pokalbių su informatoriumi panaudojimo apkaltinamajam nuosprendžiui pagrįsti, kai įtariamojo, apklausos metu pasinaudojusio teise tylėti, kameroje buvo uždarytas policijos informatorius, kurio konkreti užduotis buvo išgauti iš įtariamojo jį kaltinančią informaciją, o tokiu būdu gauti įtariamojo prisipažinimai buvo pagrindiniai ir lemiami įrodymai teisme. Todėl darydamas išvadą dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad atitinkami įtariamojo pareiškimai buvo ne išsakyti spontaniškai savo noru, o išgauti dėl nuolatinio informatoriaus klausinėjimo policijos tiriamo nužudymo tema¹⁵⁶.

Štai pavyzdžiui, iš baudžiamosios bylos 2K-8-976/2024 medžiagos matyti, kad šioje byloje Vilniaus miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimis buvo leista ikiteisminio tyrimo pareigūnams dėl įtariamųjų S. O., D. C. ir M. K. atlikti tyrimo veiksmus neatskleidžiant savo tapatybės (BPK 158 straipsnis), t. y. slapta patekti į S. O., D. C., M. K. laikinojo sulaikymo (kardomojo kalinimo) vietas – Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Areštinės ir konvojaus skyriaus patalpas, jose įrengti, eksploatuoti ir išmontuoti visų rūšių garso įrašymo technines priemones, atlikti šios technikos užfiksuotų duomenų peržiūrą, kontroliuoti ir fiksuoti S. O., D. C., M. K. pokalbius su asmenimis, esančiais kartu vienoje kameroje, kad būtų fiksuojami, daryti garso įrašus. Atliekant šiuos

---

¹⁵² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 5 d. sprendimas byloje Falzarano prieš Italiją, peticijos Nr. 73357/14, žiūrėta 2024 m. lapkričio 7 d.

¹⁵³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, peticijos Nr. 48539/99, *supra note*, 120.

¹⁵⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 5 d. sprendimas byloje Falzarano prieš Italiją, peticijos Nr. 73357/14, *supra note*, 149.

¹⁵⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Bykov prieš Rusiją, peticijos Nr. 4378/02 (2009 m. kovo 10 d.), <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-91704>.

¹⁵⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, peticijos Nr. 48539/99, *op.cit.*, 120.

ikiteisminio tyrimo teisėjo sankcionuotus veiksmus, buvo užfiksuoti S. O. ir D. C. tarpusavio pokalbiai, taip pat M. K. pokalbis su kitu vyru, buvusiu kartu su juo vienoje sulaikymo kameroje. S. O. šioje byloje buvo sulaikytas 2020 m. kovo 30 d. Kartu su juo buvo sulaikytas ir D. C.. Pastarasis, apklaustas kaip įtariamasis, davė parodymus, tačiau kaltas dėl jam inkriminuotos nusikalstamos veikos neprisipažino. Tuo tarpu S. O. parodymus duoti atsisakė. D. C. šioje byloje nuo 2020 m. kovo 31 d. buvo paskirta kardomoji priemonė suėmimas, o S. O. kardomoji priemonė suėmimas buvo paskirta 2020 m. balandžio 1 d. kitoje baudžiamojoje byloje, kurioje įtarimai jam buvo pareikšti dėl vagystės pagal BK 178 straipsnio 2 dalį. Taigi S. O. ir D. C., būdami suimti skirtingose baudžiamosiose bylose, kartu Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato areštinėje buvo uždaryti po to, kai neprisipažino esą kalti arba atsisakė duoti parodymus dėl šioje byloje jiems pareikštų įtarimų, ir jų pokalbių areštinėje buvo slapta klausomasi, jie buvo fiksuojami. Kasacinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šie bylos duomenys apie S. O. ir D. C. pokalbius areštinėje buvo surinkti neteisėtai ir ar juos renkant buvo pažeista įtariamųjų teisė tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galbūt padarytą nusikalstamą veiką¹⁵⁷.

Kasacinės instancijos teismo praktikoje ne kartą buvo konstatuota, kad faktiškai sulaikyto ar faktiškai įtariamo padarius nusikaltimą asmens parodymai, be kita ko, ir „atviri prisipažinimai“ arba tokio asmens „neformalių pokalbių“ su pareigūnais metu gauti duomenys, kurie buvo gauti pažeidus draudimą versti duoti parodymus prieš save, nepripažįstami įrodymais ir jais negalima remtis priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Vertimas duoti parodymus neretai yra susijęs su asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką, faktiniu sulaikymu ir apklausa, šių veiksmų tinkamai procesiškai neįforminant, taip pažeidžiant BPK 140, 187, 188 straipsnių, nustatančių įtariamojo sulaikymo ir apklausos taisykles, reikalavimus¹⁵⁸.

Taigi, remiantis EŽTT praktika, įtariamojo teisės tylėti ir neduoti parodymų prieš save gerbimas laikomas neatskiriama teisingo (sąžiningo) proceso sąlyga, kylančia iš Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹⁵⁹ (toliau – Konvencija) 6 straipsnio. Tokia teisė pažeidžiama, kai asmuo yra verčiamas (tiesiogiai ir netiesiogiai) duoti parodymus prieš save. EŽTT praktikoje pažeidimas paprastai nustatomas šiais atvejais:

1. Panaudojama prievarta, siekiant gauti informacijos;
2. Kai prievarta išgauta informacija ne baudžiamojo proceso kontekste yra panaudojama vėliau prieš tą asmenį iškeltoje baudžiamojoje byloje;

¹⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“, *supra note*, 121.

¹⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-489/2024“, žiūrėta 2024 m. liepos 7 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231704>.

¹⁵⁹ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 15“, žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8bdae1608a7f11ec902c973ca77da22a>.

3. Kai pasitelkiamos gudrybės išgauti informacijai, kurios valstybės pareigūnai negali išgauti apklausos metu, nes įtariamasis (kaltinamasis) pasinaudoja savo teisėmis, įskaitant teisę tylėti.

Tačiau kiekvienu atveju vertinama aplinkybių visuma: turi būti atsižvelgiama į apgaulės, naudotos siekiant gauti parodymus, pobūdį ir laipsnį, tinkamų saugiklių buvimą ir taip surinktos medžiagos vėlesnį panaudojimą. Tokio pobūdžio duomenys, nors formaliai ir buvo gauti vykdant teismo sankcionuotus savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus neatitinka šių procesinių veiksmų esmės. Tokiais veiksmais taip pat pažeidžiama kaltinamojo teisė tylėti ir neduoti parodymų prieš save. Vadinasi, kad bet koks sulaikyto ar suimto asmens ir policijos pareigūnų pokalbis turi būti traktuojamas kaip oficialus kontaktas ir negali būti suprantamas kaip leidžiama „neformali apklausa“. Tai užtikrina įtariamąjo teisių, įskaitant teisę tylėti ir teisę į gynėją, taikymą tais atvejais, kai pareigūnai realiai atlieka sulaikyto ar suimto įtariamąjo apklausą, ir pareigūnų pareigą užtikrinti šias teises. Siekiant garantuoti, kad būtų išsklaidytos bet kokios abejonės dėl pareigūnų bendravimo su įtariamuoju ir jam galimai taikyto netinkamo spaudimo, toks bendravimas turėtų būti tinkamai dokumentuojamas.

EŽTT praktikoje iš esmės laikomasi pozicijos, kad dėl teisės į gynėją ribojimo (be kita ko, neformalių pareigūnų „pokalbių“ su suimtu įtariamuoju kontekste) bendram proceso teisingumui padaryta žala negali būti pašalinta tiesiog įtariamajam patvirtinus gynėjui nedalyvaujant duotus parodymus vėlesnėje proceso stadijoje, jau gynėjui dalyvaujant. Vadinasi, nacionaliniai teismai turi tinkamai pasisakyti dėl šio procesinio trūkumo ir jį ištaisyti pašalindami iš bylos be gynėjo gautus parodymus, taip pat įvertinti minėtos teisės pažeidimo poveikį bendram proceso teisingumui. Todėl faktiškai sulaikyto ar faktiškai įtariamo padarius nusikalstamą asmens parodymai, be kita ko, ir „atviri prisipažinimai“ arba tokio asmens „neformalių pokalbių“ su pareigūnais metu gauti duomenys, kurie buvo gauti pažeidus draudimą versti duoti parodymus prieš save, nepripažįstami įrodymais ir jais negalima remtis priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Vadinasi, vertimas duoti parodymus neretai yra susijęs su asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką, faktiniu sulaikymu ir apklausa, šių veiksmų tinkamai procesiškai neįforminant, taip pažeidžiant BPK 140, 187, 188 straipsnių, nustatančių įtariamąjo sulaikymo ir apklausos taisykles, reikalavimus.

Vadinasi, įrodymai baudžiamajame procese yra tik įstatymų nustatyta tvarka gauti, BPK nustatytais proceso veiksmais patikrinti, teisiamejame posėdyje išnagrinėti ir teismo pripažinti duomenys, kuriais vadovaudamasis teismas daro išvadas dėl nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, šią veiką padariusio asmens kaltumo ar nekaltumo ir kitų aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti teisingai. Įrodymai gali būti tik teisėtais būdais (įstatymų nustatyta tvarka) gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmais, taip pat

kurie patvirtina ar paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai. Duomenys, kurie gaunami nesilaikant įstatymais nustatytos tvarkos ir ypač suvaržant įstatymų garantuotas žmogaus teises, laikomi gautais neteisėtu būdu, pažeidžiančiais BPK 20 straipsnio 4 dalies reikalavimus ir negali būti pripažinti įrodymais.

Kita vertus, teisės tylėti ir teisės į gynėją pažeidimas paprastai nenustatomas tais atvejais, kai asmuo tam tikrą vėliau baudžiamajame procese prieš jį panaudojamą informaciją pareigūnams pateikia savanoriškai, nebūdamas sulaikytas, kitaip reikšmingai nesuvaržant jo veiksmų laisvės ir netaikant spaudimo, pareigūnams ne siekiant neformaliuotu būdu išgauti iš asmens jį potencialiai kaltinančios informacijos, o tiesiog atliekant įprastus pirminius veiksmus įvykio vietoje. Lietuvos kasacinės instancijos teismo praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad pirminių klausimų uždavimas situacijoje, kai asmuo sulaikomas nusikaltimo vietoje, pats savaime paprastai nepripažįstamas neleistina neformalia faktine įtariamo asmens apklausa. Vertinant, ar toks pareigūnų bendravimas su asmeniu nepažeidė draudimo versti duoti parodymus prieš save, kiekvienu konkrečiu atveju svarbu išsamiai išanalizuoti visą susidariusią situaciją, klausimų pobūdį, bendravimo trukmę ir apimtį, pareigūnų elgesį sulaikymo metu ir kitus kiekvienoje konkrečioje situacijoje reikšmingus veiksnius. Svarbu nustatyti ir tai, ar asmuo nebuvo kokiu nors būdu verčiamas duoti parodymų, ar nebuvo klaidinamas dėl savo teisinės padėties ir pan.

Tačiau atlikus teismų praktikos analizę, konstatuotina, jog teisėtai pagal nacionalinę teisę taikant sulaikyto ar suimto įtariamojo slapto stebėjimo priemonės laisvės atėmimo įstaigoje (taip pat ir kameroje bendraujančio su galimais bendrininkais) gautų duomenų panaudojimas kaip įrodymų savaime paprastai nelemia asmens teisės tylėti pažeidimo, jei įtariamasis kalba savanoriškai, neprovokuojant ar neskatinant.

3. ĮTARIAMŪJŲ PARODYMŲ VERTINIMAS: TEORINIAI IR EMPIRINIAI ASPEKTAI

Įtariamųjų parodymai – tai vienas esminių informacijos šaltinių baudžiamajame procese, galintis nulemti tiek tyrimo kryptį, tiek ir galutinį teismo sprendimą. Tačiau, autoriaus nuomone, parodymai nėra vertinami vien kaip tik informacijos vienetai, tačiau jie atspindi psichologinį, procesinį ir komunikacinį apklausos turinį. Todėl būtina kompleksiskai analizuoti įtariamojo parodymų vertinimo problematiką, pasitelkiant tiek teorines teisės nuostatas ir kriminalistikos žinias, tiek empiriniais duomenimis grįstą analizę. Kitiškai vertinant teisinę praktiką, būtina pažymėti, kad parodymų patikimumas dažnai priklauso ne vien nuo jų turinio, bet ir nuo apklausos metu taikytų metodų. Pavyzdžiui, konfrontaciniai arba provokaciniai apklausos metodai gali lemti ne tik parodymų emocinį pobūdį, bet ir jų patikimumą ar net teisinį galiojimą. Todėl analizuojant įtariamojo asmens apklausos metu gautus parodymus, autoriaus nuomone, būtina atkreipti dėmesį ne tik į jų nuoseklumą, detalumą, savanoriškumą bei atitikimą kitų įrodymų sistemai, bet ir taikytų apklausos metodų poveikį šių parodymų kokybei.

Empiriniam šios analizės pagrindimui buvo atlikta trijų lygių tyrimų visuma. Pirmiausia apklausti 30 ikiteisminio tyrimo tyrėjų, siekiant įvertinti jų taikomas apklausos strategijas bei praktinius parodymų vertinimo kriterijus. Antra, apklausta 10 ikiteisminio tyrimo ekspertų (pareigūnų, turinčių penkerių ir daugiau metų patirti atliekant ikiteisminius tyrimus) – jų įžvalgos leido identifikuoti esminius metodinius ir etinius įtariamojo apklausos proceso aspektus, darančius poveikį parodymų patikimumui. Trečia, buvo atlikta 50 įtariamųjų asmenų apklausų protokolų turinio analizė – sisteminant parodymų struktūrą, nuoseklumą bei jų santykį su kitais baudžiamojo proceso duomenimis. Be to, tyrime buvo remtasi ir integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos (IBPS) statistiniais duomenimis, kurie leido atskleisti dažniausiai taikomų apklausos metodų pasiskirstymą ir jų ryšį su tyrimo rezultatyvumu. Šių duomenų analizė padėjo formuoti empirines išvadas apie metodinį parodymų kontekstą bei praktinius iššūkius vertinant jų teisinę galią. Vadinasi, įtariamojo asmens apklausos metu gauta informacija, turi būti vertinama kaip daugiadimensinis procesas, kurio metu susipina teisiniai standartai, kriminalistinė taktika ir psichologiniai veiksniai. Vien tik formalių reikalavimų laikymasis neužtikrina parodymų patikimumo – būtina gilintis į jų išgavimo kontekstą, sąlygas, taktiką ir metodiką, nes būtent tai lemia parodymų kokybę, patikimumą ir naudingumą.

3.1. Apklauso metodų ir būdų poveikis parodymų patikimumui

Įtariamojo parodymų patikimumas yra vienas kertinių teismo įrodymų vertinimo aspektų, todėl itin svarbu analizuoti, kaip skirtingi apklauso metodai gali turėti įtakos parodymų turiniui, nuoseklumui, savanoriškumui bei teisiniam patikimumui. Įtariamųjų apklauso metu taikoma metodika tiesiogiai veikia tiek parodymų kokybę, tiek jų vertinimo galimybes baudžiamajame procese¹⁶⁰. Todėl, autoriaus nuomone, būtina kritiškai įvertinti skirtingų metodų taikymo pasekmes bei identifikuoti rizikos veiksnius, susisijusius su parodymų iškraipymu. Empiriniai tyrimo rezultatai rodo, kad įtariamojo asmens interviu metodas, grindžiamas bendradarbiavimo principu ir psichologiškai saugia apklauso aplinka, lemia didesnę parodymų detalumą, nuoseklumą ir spontaniškumą. Tokie parodymai dažniau sutampa su kitais byloje esančiais duomenimis, o jų interpretacijai kyla mažiau abejonių. Toks metodas vis dažniau taikomas Skandinavijos šalyse, išsiskiria didesniu atitikimu žmogaus teisių apsaugos standartams bei gebėjimu išvengti manipuliavimo technikų¹⁶¹.

Kita vertus, kaltinamasis apklauso metodas, kuriame akcentuojama įtarimų konfrontacija, gali sukelti įtariamajam psichologinį spaudimą, lemiantį atsakomųjų reakcijų atsiradimą, prisitaikymą arba melagingų parodymų pateikimą¹⁶². Pavyzdžiui, empirinės apklauso metu dalis tyrėjų (n=11) pažymėjo, kad konfrontaciniai metodai kartais taikomi norint greičiau gauti prisipažinimą ar išprovokuoti emocinę reakciją, tačiau tai neretai kelia abejonių dėl parodymų savanoriškumo ir jų tinkamumo (leistinumo).

Autoriaus nuomone, ypač didelį susirūpinimą kelia atvejai, kai įtariamojo apklausa vykdo žvalgybos pareigūnas ar apklausa atliekama ribiniame kontekste (kai tyrėjas priartėja prie galimų neteisėtų veiksmų ir jie gali kelti abejonių dėl apklauso teisėtumo), artimame provokacijai. Tokiose situacijose parodymų turinys gali būti iškreiptas dėl psichologinio spaudimo, netiesioginio vertimo, netipinės aplinkos ar specialiųjų apklauso technikų. Empirinių duomenų analizė (n=50 protokolų) atskleidė, kad būtent tokiose apklausose dažniau pasitaiko prieštarų, neišsamių arba vėliau pakeičiamų įtariamojo parodymų, ypač tais atvejais, kai apklausose nedalyvauja gynėjas arba kai apklausiamas įtariamasis nebuvo pakankamai informuotas apie savo procesines teises.

Svarbu pažymėti, kad net ir objektyviai tikslūs parodymai gali būti netinkamai įvertinti, jei tyrimo metu neatsižvelgiama į jų gavimo aplinkybes. Todėl įtariamojo parodymų patikimumas

---

¹⁶⁰ Gisli H. Gudjonsson, *The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook* (Chichester: Wiley, 2003), 209.

¹⁶¹ „Investigative Interviewing for Criminal Investigation“, United Nations : Office on Drugs and Crime, žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d., www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/investigative-interviewing.html.

¹⁶² Saul M. Kassir ir Gisli H. Gudjonsson, *supra note*, 78: 36.

neturi būti siejamas vien su jų turiniu, būtina juos įvertinti ir per apklausos proceso kokybę: metodiniu skaidrumu, teisėtumu, dalyvio emociniu stabilumu bei verbalinio spaudimo nebuvimu¹⁶³.

Vadinasi, remiantis šiame darbe atlikta analize, galima teigti, kad efektyviausiais įtariamojo asmens parodymų patikimumo požiūriu laikytini tokie apklausos metodai, kurie orientuojasi į etišką komunikaciją, skatina įtariamojo atvirumą ir užtikrina jo procesinių teisių apsaugą. Autoriaus nuomone, kad būtų užtikrintos šios sąlygos, būtina skatinti standartizuotų metodikų kūrimą bei taikymą, užtikrinti visų įtariamojo asmens apklausų būtiną įrašymą vaizdo formatu.

Apibendrinant, parodymų patikimumas priklauso ne tik nuo įtariamojo sąžiningumo, bet ir nuo to, kiek teisingai ir profesionaliai suformuota pati apklausos aplinka ir kokie apklausos metodai buvo taikomi. Todėl būtina nuosekliai sukurti ir įgyvendinti standartizuotas apklausos klausimų formas, kurios užtikrintų tiek įtariamojo parodymų kokybę, tiek jų teisinį tvarumą.

3.2. Empirinių tyrimų duomenų analizė: metodų ir parodymų sąsaja

Analizuojant duomenis, gautus iš 30 ikiteisminio tyrimo tyrėjų, 10 ikiteisminio tyrimo ekspertų apklausų bei 50 įtariamųjų apklausos protokolų analizės, buvo vertinama dažniausiai taikomų apklausos metodų poveikis įtariamųjų parodymų struktūrai, nuoseklumui, tyrimo eigai bei procesiniams sprendimams. Apklausos metodai buvo suskirstyti į tris pagrindines kategorijas: informacijos rinkimo (ang. Information-gathering), kaltinamuosius (ang. Accusatorial) ir mišrius metodus. Apklausoje ir interviu dalyvavę tyrėjai apie būdų priskyrimą konkrečiai paminėtai kategorijai nebuvo informuoti. Išanalizavus 50 įtariamųjų apklausos protokolus, nustatyta, kad informacijos rinkimo metodai buvo taikomi 40% atvejų, kaltinamieji – 35%, o mišrūs – 25% (Diagrama Nr.1). Vadinasi, bendroje sumoje kaltinamųjų ir mišrių metodų imtį sudarė 70 % – šis skaičius parodė, kad visgi kaltinamieji įtariamųjų apklausos metodai yra labiau „populiarūs“, dažniau naudojami, kad leidžia suabejoti gautų ištariamojo parodymų teisėtumu.

---

¹⁶³ „Investigative Interviewing for Criminal Investigation“, *op.cit.*

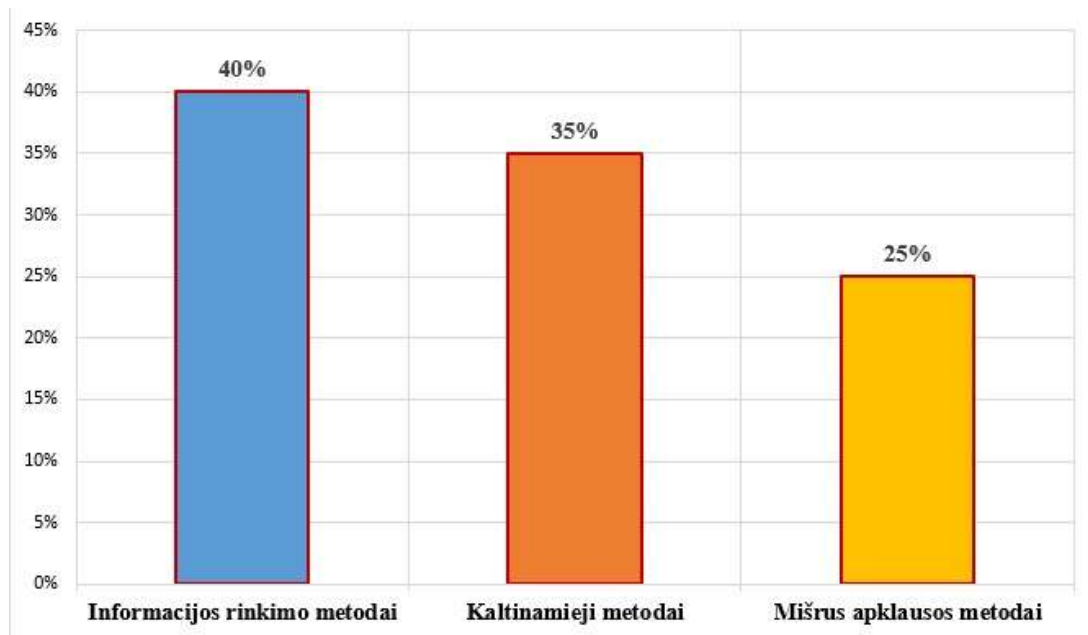

Diagrama Nr.1. Įtariamųjų asmenų apklausose taikyti apklausos metodai

Informacijos rinkimo metodai, tokie kaip PEACE modelis, pasižymi struktūrizuotu požiūriu, kuris apima planavimą, įsitraukimą, paaiškinimą, duomenų gavimą, užbaigimą ir įvertinimą. Toks metodas skatina atvirą komunikaciją ir mažina psichologinį spaudimą, todėl dažnai lemia detalesnius ir nuoseklesnius įtariamųjų parodymus. Tyrimai rodo, kad informacijos rinkimo metodai padidina tikrų prisipažinimų tikimybę ir sumažina melagingų prisipažinimų riziką¹⁶⁴. Analizuojant parodymų struktūrą, nustatyta, kad informacijos rinkimo metodai dažniau lemia išsamius ir nuoseklius parodymus, kurie atitinka kitus bylos duomenis. Priešingai, kaltinamieji metodai dažnai sukelia prieštarigus ar neišsamius parodymus, kurie gali būti pakeisti vėlesniuose ikiteisminio tyrimo ar teismo nagrinėjimo metu.

Kaltinamieji metodai, tokie kaip Reido technika, remiasi įtariamųjų kaltės prielaida ir naudoja psichologinį spaudimą, siekiant išgauti prisipažinimą. Šie metodai gali sukelti melagingus prisipažinimus, ypač kai įtariamieji yra pažeidžiami ir atiria didelį stresą. Eksperimentiniai tyrimai parodė, kad kaltinamieji metodai padidina tiek tikrų, tiek melagingų prisipažinimų tikimybę, o tai kelia abejonių dėl jų patikimumo¹⁶⁵.

Tyrimo metu nustatyta, kad informacijos rinkimo metodai prisideda prie efektyvesnio ikiteisminio tyrimo proceso, nes gauti parodymai yra labiau patikimi ir rečiau ginčijami. Kaltinamieji metodai, dėl didesnės melagingų prisipažinimų rizikos, gali lemti neteisingus procesinius ir taktinius sprendimus ikiteisminiame tyrime ir ilgalaikes teises pasekmes.

¹⁶⁴ Mary Catlin ir kt., „Interview and interrogation methods and their effects on true and false confessions: A systematic review update and extension“, *Campbell Systematic Reviews* 20, 4 (2024): 5, <https://doi.org/10.1002/cl2.1441>.

¹⁶⁵ Stefan Tribbels ir Moritz Michels, „Validity and effectiveness of interrogation techniques: A meta-analytic review“, *Military Psychology* 37, 2 (2024): 127, <https://doi.org/10.1080/08995605.2024.2324622>.

Tarptautinės organizacijos, tokios kaip Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo prevencijos biuras ir Europos Tarybos Kankinimų prevencijos komitetas, rekomenduoja taikyti informacijos rinkimo metodus, pabrėždamos jų efektyvumą ar atitiktį žmogaus teisių standartams.

Pasak G. H. Gudjonsono, netinkami arba spaudimą keliantys apklausos metodai didina riziką, kad įtariamasis gali duoti melagingus prisipažinimus, ypač tais atvejais, kai yra emociškai pažeidžiamas arba nežino savo teisių¹⁶⁶. Tokie veiksniai kaip ilgalaikė apklausa, miego trūkumas ar netinkamas tyrėjo elgesys gali lemti melagingus prisipažinimus. Todėl rekomenduojama taikyti įrodymais pagrįstus apklausos metodus, paremtus atviro dialogo principais¹⁶⁷.

Štai Jungtinių Tautų mokymo gairėse pabrėžiama, kad tyrėjai turėtų naudoti etiškus interviu metodus, kurie nepažeidžia žmogaus teisių ir leidžia gauti patikimus parodymus be spaudimo ar manipuliacijų¹⁶⁸. Europos Tarybos Kankinimų prevencijos komitetas akcentuoja, kad interviu metu turi būti užtikrintas pagarbus elgesys su įtariamuoju, o apklausa turi būti dokumentuojama taip, kad būtų galima patikrinti jos teisėtumą ir objektyvumą¹⁶⁹.

Įtariamojo parodymų turinio ir kokybės analizė yra neatsiejami nuo taikomų apklausos metodų pasirinkimo. Empirinis tyrimas, kuriame analizuoti 50 įtariamojo asmens apklausos protokolai ir atliktos tyrėjų (n = 30) bei ekspertų (n = 10) apklausos, atskleidė aiškias sąsajas tarp pasirinktų apklausos metodų ir parodymų struktūros, nuoseklumo ir reikšmės baudžiamajame procese. Kaip jau autoriaus minėta, kad išanalizavus šiuos empirinius duomenis, nustatyta, kad informacijos rinkimo (interviu) metodai buvo taikomi 40% atveju kaltinamieji – 35%, o mišrūs metodai – 25%. Informaciniai metodai pasižymėjo struktūrizuotu klausimų pateikimu, santykių kūrimu su įtariamuoju, atviru klausimu dominavimu ir saugumo sąlygų užtikrinimu, kurie, remiantis protokolu turiniu, greičiausiai skatino spontaniškesnį, nuoseklesnį ir išsamesnį parodymų pateikimą. Dominuojančiais interviu modelio elementais dažniausiai buvo: santykių užmezgimas (83%), atvirų klausimų uždavimas (91%), emocijų kontrolė (76%), apklausos struktūros paaiškinimas (82%) bei nuoširdaus rūpinimosi demonstravimas (65%) (Diagrama Nr.2).

¹⁶⁶ Gudjonsson, *supra note*, 157: 214.

¹⁶⁷ Kassin ir kt., *supra note*, 157: 7–10.

¹⁶⁸ „Investigative Interviewing for Criminal Investigation“, *supra note*, 158.

¹⁶⁹ „European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Standards of the CPT. Strasbourg: Council of Europe, 2002.“, žiūrėta 2025 m. balandžio 23 d., <https://www.coe.int/en/web/cpt>.

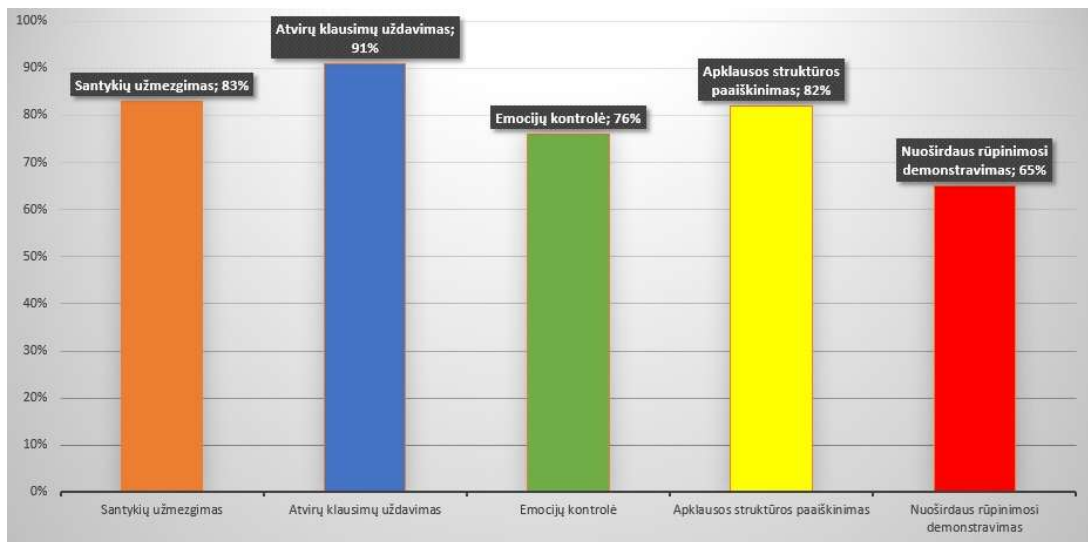

Diagrama Nr.2. Įtariamųjų asmenų apklausoje informacijos rinkimo modelio dažniausiai naudojami būdai

Tokie metodai koreliavo su mažesniu prieštaravimų skaičiumi įtariamojo parodymuose, mažesniu vėliau pakeistų parodymų dažnumu ir didesniu atitikimų kitiems įrodymams ikiteisminio tyrimo medžiagoje.

Priešingai, kaltinamojo modelio apklausoje fiksuoti dažnesni konfrontacinio pobūdžio metodai: kaltinimų tiesioginis pateikimas (48%), psichologinis manipuliavimas (41%), apklausoje kabinete be langų (37%) bei autoriteto pabrėžimas (39%) (Diagrama Nr.3).

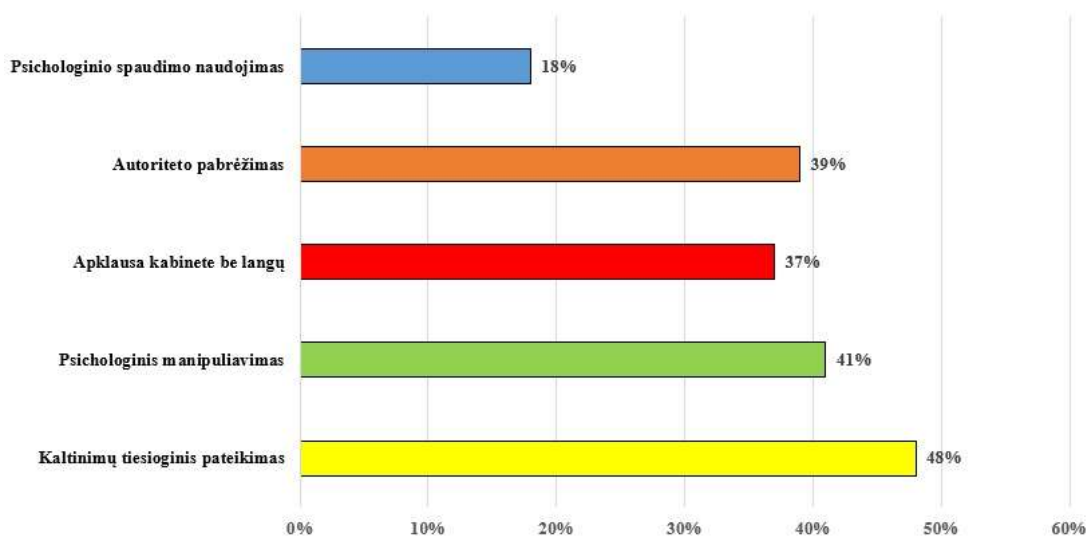

Diagrama Nr.3. Įtariamųjų asmenų apklausoje kaltinamojo modelio dažniausiai naudojami būdai

Šie metodai neretai sukėlė įtariamojo gynybines reakcijas, o vėlesnė duomenų analizė parodė, jog tokiose įtariamojo apklausoje dažniau pasitaikė fragmentuotų, prieštaringų ar emocingų parodymų, mažiau susijusių su kitais ikiteisminio tyrimo duomenimis.

Mišraus tipo modeliai išsiskyrė lankstumu: kai kurie tyrėjai pažymėjo, kad pokalbio pradžioje siekė užmegzti ryšį su apklausiamu įtariamuoju ir naudojo atvirus klausimus, tačiau

vėliau perėjo prie konfrontacinių metodų, ypač tais atvejais, kai įtariamasis vengė bendradarbiavimo ar buvo priešiškas. Tačiau ši kombinacija neretai sukėlė įtariamojo parodymų kokybės pasikeitimus, ypač tais atvejais, kai tyrėjas staiga keisdavo bendravimo toną. Be to, itin probleminiu aspektu laikytinas psichologinio spaudimo naudojimas – 18% įtariamojo apklausose identifikuota taktika, kai įtariamasis buvo izoliuotas, jam daromas emocinis ir moralinis spaudimas, ar net apsimetama turint daugiau įrodymų nei iš tiesų. Tokie metodai, anot tarptautinių gairių, gali lemti melagingus prisipažinimus ar svetimo kaltės prisiėmimą¹⁷⁰. Pavyzdžiui, viename iš tirtų apklausos atvejų įtariamasis pateikė išsamius parodymus tik po to, kai jam buvo pažadėtos palankesnės procesinės sąlygos, nors tokio pažado pagrįstumas nebuvo dokumentuotas, o kitu atveju – įtariamasis pakeitė savo parodymus, nes apklausos metu tyrėjas elgėsi spaudžiamai ir neleido pateikti paaiškinimų (ikiteisminio tyrimo ekspertų apklausos duomenys – autoriaus pastaba).

Šiais empiriniais tyrimais gautos išvados atitinka tarptautinius standartus, nurodančius, jog įtariamųjų apklausos metodai turi būti etiški, proporcingi ir užtikrinantys procesines teises¹⁷¹. Šiame darbe nagrinėta Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika tai pat pabrėžia, kad bet kokie parodymai, gauti per spaudimą ar apgaulę, negali būti laikomi teisėtais įrodymais¹⁷².

Apibendrinat, empirinių duomenų analizė patvirtino, kad kuo labiau apklausos metodai orientuoti į skaidrumą, pagarbą įtariamojo teisėms ir bendradarbiavimo skatinimą, tuo didesnė tikimybė gauti patikimus ir procesiniu požiūriu tinkamus parodymus. Tačiau atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad Lietuvoje vis dar plačiai naudojami konfrontaciniai apklausos modeliai, nors tarptautinės rekomendacijos skatina taikyti etišką, bendradarbiavimu grįstą apklausos praktiką. Kaip pažymi G. H. Gudjonsson, „parodymų patikimumui ne mažiau yra svarbus yra apklausos metodas nei apklausiamojo įtariamojo sąžiningumas ar motyvacija“¹⁷³. Atliktas tyrimas parodė, kad tirtuose įtariamųjų apklausų protokoluose, tyrėjų apklausoje ir ekspertų interviu, identifikuoti dažniausiai taikomi tokie metodai: atvirų klausimų uždavimas (n = 47), pokalbio tvarkos paaiškinimas (n = 44), santykių užmezgimas (n = 42), bendradarbiavimo skatinimas (n = 41), o tokios taktikos kaip psichologinis manipuliavimas (n = 17), ar kaltinimo strategijos: konfrontacija

---

¹⁷⁰ „The Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment/Punishment“, OHCHR, žiūrėta 2025 m. balandžio 24 d., <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective>.

¹⁷¹ „Council of Europe Anti-Torture Committee Warns States against Intimidation and Reprisals towards Individuals Who Denounce Ill-Treatment - CPT - Wwww.Coe.Int“, CPT, žiūrėta 2025 m. balandžio 24 d., <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-warns-states-against-intimidation-and-reprisals-towards-individuals-who-denounce-ill-treatment>.

¹⁷² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08, *supra note*, 113.

¹⁷³ Gudjonsson, *supra note*, 157: 287.

(n = 42), apklausos pradžioje pateikti kaltinantys įrodymai (n = 22) ir kiti, buvo naudojami rečiau, bet vis yra pastebimi (Diagrama Nr.4).

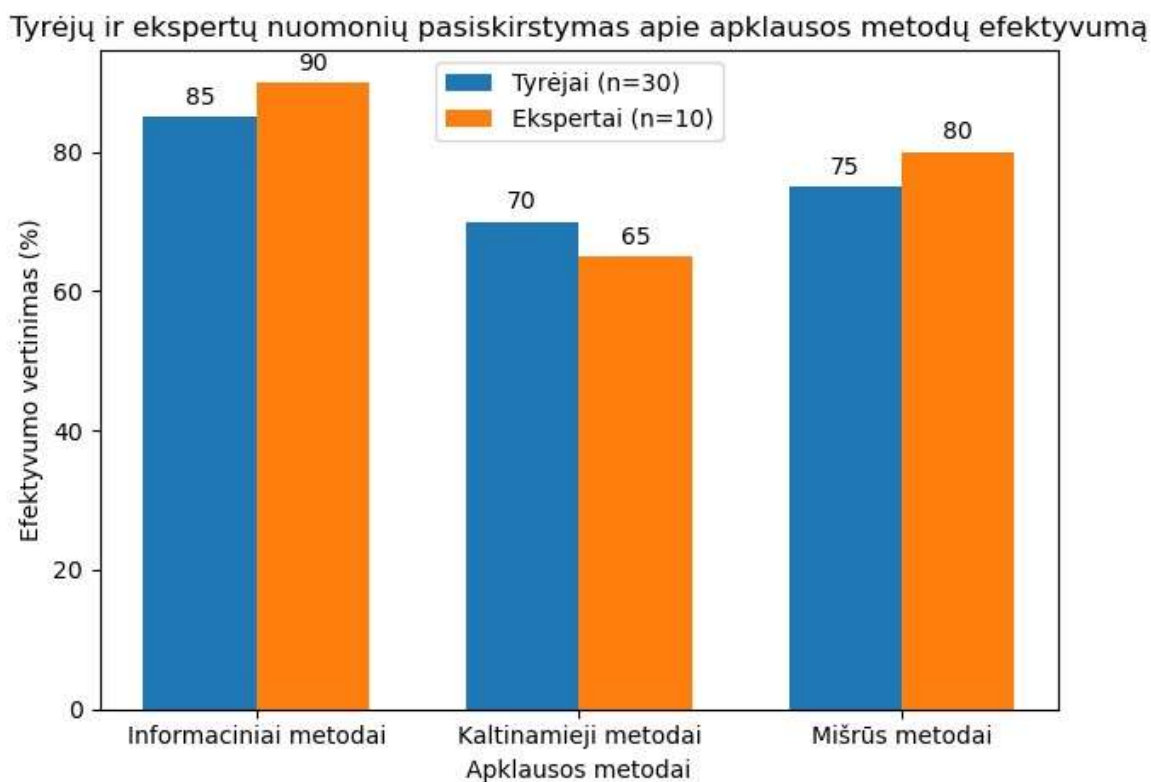

Diagrama Nr.4. Tyrėjų ir ekspertų nuomonių pasiskirstymas apie apklausos metodų efektyvumą.

Vadinasi, šie duomenys palaiko baigiamojo darbo autoriaus nuomonę, kad būtina Lietuvoje kurti naujus apklausos standartus, orientuotus į tarptautines gaires, kurių pagrindinė mintis, kad apklausos metu turi būti siekiama išsiaiškinti tiesą, o ne bet kokia kaina gauti prisipažinimą. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai aiškiai atskleidžia, kad taikomi apklausos metodai daro esminę įtaką parodymų kokybei, struktūrai ir jų patikimumui baudžiamajame procese. Informacijos rinkimo metodai, grįsti atviro dialogo principais, pagarbos žmogaus teisėms ir etiškumo principams, akivaizdžiai sąlygoja nuoseklesnius, išsamesnius bei kitus bylos duomenis atitinkančius parodymus. Priešingai, kaltinamieji metodai, dar dažnai Lietuvoje susiję su padidėjusia prieštaravimų, melagingų prisipažinimų ir neteisingų sprendimų rizika. Empirinio tyrimo duomenys parodė, kad ypač problemiškas yra mišrių ir kaltinamųjų metodų taikymas tais atvejais, kai tyrėjas, neturėdamas aiškios struktūruotos apklausos strategijos, pereina prie psichologinio spaudimo ar manipuliacinių priemonių, rizikuodami pažeisti įtariamąjį teises ir sumažinti gautų parodymų procesinę vertę bei pažeisti BPK normas, reglamentuojančias įtariamųjų asmenų apklausas. Autorius pastebi, kad tokios praktikos Lietuvoje neatitinka tarptautinių žmogaus teisių standartų bei teisėto įrodymų gavimo principų, todėl kelia rimtų abejonių dėl jų legitimumo baudžiamąjį proceso kontekste.

Tyrimo duomenys pagrindžia būtinybę perorientuoti nacionalinę apklausos praktiką link įrodymais grįstų, etiškų ir žmogaus teisėms palankių apklausos standartų kūrimo ir įgyvendinimo. Baigiamojo darbo autoriaus vertinimu, apklausos metu svarbiau siekti ne prisipažinimo bet kokia kaina, o objektyvaus tiesos nustatymo, kurį lemia ne įtariamojo spaudimas, bet pasitikėjimu grįstas dialogas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Dėl įtariamojo apklausos sąvokos, tikslų ir uždavinių

Išanalizavus teisės doktriną, baudžiamojo proceso kodekso nuostatas ir teismų praktiką, nustatyta, kad įtariamojo apklausa yra ne tik informacijos rinkimo procesas, bet ir esminis baudžiamojo proceso elementas, turintis potencialią įtaką viso ikiteisminio tyrimo eigai ir rezultatyviai baigčiai. Įtariamojo asmens apklausos tikslas yra gauti patikimus, o sėkmingas šio proceso įgyvendinimas reikalauja metodinio aiškumo, įtariamojo teisių teisinių garantijų ir psichologinio jautrumo. Vis dėlto Lietuvoje trūksta aiškios, įstatymu ar metodika pagrįstos apklausos sampratos bei taktinės struktūros. Atsižvelgiant į tarptautinius standartus, siūloma įtvirtinti tokią įtariamojo apklausos sąvoką: Įtariamojo apklausa – tai teisės normomis ir moksliniais principais grindžiamas procesas, kurio tikslas etiškai, be spaudimo ar manipuliacijos surinkti patikimą informaciją iš įtariamojo, užtikrinant jo procesines teises, pagarbą orumui ir psichologinį saugumą.

Rekomendacija. Rengiant nacionalinę apklausos metodiką, būtina aiškiai apibrėžti įtariamojo apklausos sąvoką, tikslus ir uždavinius, remiantis ne tik BPK normomis bet ir moksliniais tyrimais ir tarptautine gerąja praktika bei žmogaus teisių apsaugos principais (pvz., PEACE ar kitais interviu modeliais).

2. Dėl teisinio, procesinio, taktinio ir psichologinio reglamentavimo

Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksas ir teisės aktai nepakankamai detalizuoja įtariamo asmens apklausos eigą, o praktikoje ji dažnai vykdoma vadovaujantis individualia tyrėjo patirtimi. Empiriniu tyrimu identifikuoti atvejai, kai, apklausiant įtariamąjį asmenį, buvo taikomos spaudimo ar manipuliacinės taktikos, galinčios sukelti melagingus liudijimus ir prisipažinimus, ypač kai apklausiamas asmuo yra pažeidžiamas. Tokia praktika neatitinka nei Europos Tarybos bei Jungtinių Tautų žmogaus teisių apsaugos standartų.

Rekomendacija. Tobulinti įtariamojo asmens apklausos teisinį reglamentavimą, visų pirma BPK nuostatas ir aiškiai apibrėžti leistinas ir neleistinas taktikas bei užtikrinti jų atitikimą žmogaus teisių standartams: apklausos metodo sampratos ir tikslų įtvirtinimas, garso ir vaizdo įrašymo privalomumo išplėtimas, įtariamojo pažeidžiamumo kriterijų nustatymas ir papildomų garantijų numatymas Reguliariai atlikti įtariamojo asmens apklausų atitikties teisės normoms vertinimus: Generaline prokuratūra, vykdydama ikiteisminio tyrimo kontrolę; Teisingumo ministerija, kaip teisėkūros politikos formuotoja; Valstybės kontrolės institucijos, turinčios

žmogaus teisių apsaugos priežiūros funkcijas (pvz., Seimo kontrolieriai); Akademinei bendruomenė ir nepriklausomi ekspertai, galintys rengti apklausų analizę, metodikos vertinimus ir siūlymus politikos tobulinimui.

3. Dėl apklausos metodų, taktikų ir psichologinių veiksnių efektyvumo

Empirinis tyrimas parodė, kad įtariamojo asmens apklausos metu naudojamos taktikos daro tiesioginę įtaką parodymų kokybei. Tokie metodai kaip atvirų klausimų uždavimas, santykių kūrimas, emocijų kontrolė bei apklausos struktūros paaiškinimas koreliuoja su detalesniais ir nuoseklesniais įtariamojo asmens parodymais. Tuo tarpu konfrontaciniai ar psichologinį spaudimą keliantys metodai – kaltės įrodymų pateikimas apklausos pradžioje, melagingos informacijos pateikimas – siejami su didesne melagingų parodymų ar prisipažinimų rizika.

Rekomendacija. Sukurti vieningą standartizuotą apklausos protokolo formą, kuri struktūrizuotų įtariamųjų asmenų apklauso eigą pagal įrodymais grįstus principus: įžangą, santykio kūrimą, atvirą informacijos rinkimą, apklauso užbaigimą ir vertinimą. Tokia struktūra padėtų tyrėjams nuosekliai taikyti etiškus ir efektyvius apklausos metodus, o vėliau atlikti savirefleksiją bei vidinę kokybės kontrolę. Prie protokolo turėtų būti pridėtos gairės su rekomenduojamomis taktikomis, pavyzdiniais klausimais ir rizikų įsivertinimo įrankiais.

4. Dėl praktinių problemų ir taktikos tobulinimo

Empirinių duomenų analizė atskleidė, kad dalis įtariamojo apklausų vykdomos formaliai, mechaniškai, dažnai be pasirengimo ar struktūrizuoto klausimų plano. 42% įtariamųjų apklausos protokolų buvo lakoniški, perteikė tik minimalią informaciją, o didžioji jų dalis neatspindėjo apklausos eigos. Toks įtariamųjų asmenų apklausos praktikos pobūdis mažina parodymų patikimumą ir gali kelti abejonių dėl teisėtumo.

Rekomendacija. Numatyti privalomą visų įtariamųjų asmenų apklausų vaizdo ir garso įrašymą. Toks sprendimas užtikrintų skaidrumą, proceso atsekamumą ir įtariamo asmens apklausos metu gautų duomenų kokybę.

Sąsaja su ginamaisiais teiginiais. Pateiktos išvados ir rekomendacijos patvirtina visus tris ginamuosius teiginius:

1. Netinkamos taktikos taikymas lemia nepatikimus įtariamojo asmens apklausos rezultatus;

2. Įtariamojo asmens apklausos metodų pagrindimas psichologija ir kriminalistika padeda užtikrinti apklausos efektyvumą ir gautų parodymų patikimumą.

3. Įtariamojo asmens apklausos reglamentavimas Lietuvoje turi būti tobulinamas, įtraukiant tarptautinę gerąją praktiką.

Šie rezultatai prisideda prie bendro šio darbo tikslo – sukurti Lietuvoje pagrindus veiksmingai, žmogaus teises gerbiančiai įtariamųjų asmenų apklausos sistemai, grindžiamai empiriniais duomenimis ir tarptautiniais standartais bei gerąja praktika.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 15. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8bdae1608a7f11ec902c973ca77da22a>.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žiūrėta 2025 m. vasario 23 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Žiūrėta 2025 m. balandžio 27 d. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

II. Moksliniai šaltiniai ir specialioji literatūra

1. Ancelis, Petras, Gediminas Aleksonis, Gediminas Bučiūnas, Janina Juškevičiūtė, Marijus Šalčius, Rolandas Šlepetys, ir Mindaugas Šukys. *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
2. Brewer, Neil, ir Kipling D. Williams. *Psychology and Law: An Empirical Perspective*. Guilford Press, 2007. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=RS0hDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=Psychology+and+Law:+An+Empirical+Perspective&ots=6cc3YwZmxw&sig=A4eeByYPu52vfxGw_YAwZhVWam&redir_esc=y#v=onepage&q=Psychology%20and%20Law%3A%20An%20Empirical%20Perspective&f=false.
3. Brown, Deirdre A., Michael E. Lamb, Charlie Lewis, Margaret-Ellen Pipe, Yael Orbach, ir Missy Wolfman. „The NICHD Investigative Interview Protocol: An Analogue Study“. *Journal of Experimental Psychology: Applied* 19, 4 (2013): 367–382. <https://doi.org/10.1037/a0035143>.
4. Bučiūnas, Gediminas, ir Edita Gruodytė. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai: mokymo priemonė*. Vilnius: Registrų centras, 2009. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/42641>.
5. Bull, Ray. „Improving the Interviewing of Suspects Using the PEACE Model: A Comprehensive Overview“. *Canadian Journal of Criminology & Criminal Justice* 65, 1 (2023): 80–91. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2023-0003>.
6. Catlin, Mary, David Wilson, Allison D. Redlich, Talley Bettens, Christian Meissner, Sujeta Bhatt, ir Susan Brandon. „Interview and interrogation methods and their effects on true

and false confessions: A systematic review update and extension“. *Campbell Systematic Reviews* 20, 4 (2024): 2-37. <https://doi.org/10.1002/cl2.1441>.

7. Gudjonsson, Gisli H. *The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook*. 2003.

www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/investigative-interviewing.html.

8. Horvath, Frank, J. Pete Blair, ir Joseph P. Buckley. „The Behavioral Analysis Interview: Clarifying the Practice, Theory and Understanding of its Use and Effectiveness“. *European Polygraph* 2, 4 (2008): 113–138. <https://doi.org/10.1037/lhb0000593>.

9. Inbau, Fred E., John E. Reid, Joseph P. Buckley, ir Brian C. Jayne. *Essentials of the Reid technique: Criminal interrogation and confessions*. Jones & Bartlett Publishers, 2013. <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fa0030310>.

10. Kassin, Saul M., Hayley Cleary, Gisli H. Gudjonsson, Richard A. Leo, Christian A. Meissner, Allison D. Redlich, ir Kyle C. Scherr. „Police-induced confessions: Risk factors and recommendations.“ *Law and human behavior* 34 (2025): 7–47. <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1007%2Fs10979-009-9188-6>.

11. Kassin, Saul M., ir Gisli H. Gudjonsson. „The Psychology of Confessions: A Review of the Literature and Issues“. *Psychological Science in the Public Interest* 5, 2 (2004): 33–67. <https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2004.00016.x>.

12. Kassin, Saul M., Richard A. Leo, Christian A. Meissner, Kimberly D. Richman, Lori H. Colwell, Amy-May Leach, ir Dana La Fon. „Police Interviewing and Interrogation: A Self-Report Survey of Police Practices and Beliefs“. *Law and Human Behavior* 31, 4 (2007): 381–400. <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9073-5>.

13. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Eglė. *Vaiko teisių apsauga baudžiamajame procese: atstovavimas, gynyba ir apklausų atlikimas*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2016.

14. Kelly, Christopher E., ir Christian A. Meissner. „Interrogation and investigative interviewing in the United States: Research and practice“. *Contemporary developments and practices in investigative interviewing and interrogation* 2 (2015): 11–25. https://www.researchgate.net/publication/277596311_Interrogation_and_Investigative_Interviewing_in_the_United_States_Research_and_Practice .

15. Kelly, Christopher E., Jeanée C. Miller, Allison D. Redlich, ir Steven M. Kleinman. „A taxonomy of interrogation methods“. *Psychology, public policy, and law* 19, 2 (2013): 165. <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fa0030310>

16. Kukliansky, Shmuel, ir Ryšardas Burda. *Apklausa ikiteisminio tyrimo metu : (taktikos teorija ir praktika) : mokomasis metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. <https://repository.mruni.eu/handle/007/17051>.

17. Kurapka, Vidmantas Egidijus, ir ir kiti. *Kriminalistika. Taktika ir metodika : vadovėlis*. Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2013.
<https://repository.mruni.eu/handle/007/16914>.
18. Meissner, Christian A., Allison D. Redlich, Sujeeta Bhatt, ir Susan Brandon. „Interview and Interrogation Methods and Their Effects on True and False Confessions“. *Campbell Systematic Reviews* 8, 1 (2012): 1–53. <https://doi.org/10.4073/csr.2012.13>.
19. Merkevičius, Remigijus. „Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata“. Book. Lituaništika. Vilnius: Registrų centras, 2008 m. <https://www.lituanistika.lt/content/14626>.
20. Michael R Napier. *Behavior, Truth and Deception: Applying Profiling and Analysis to the Interview Process, Revised Edition*. Taylor and Francis, 2017.
<https://doi.org/10.1201/9781351058674>.
21. Redlich, Allison D., Christopher E. Kelly, ir Jeaneé C. Miller. „The Who, What, and Why of Human Intelligence Gathering: Self-Reported Measures of Interrogation Methods“. *Applied Cognitive Psychology* 28, 6 (2014): 817–828. <https://doi.org/10.1002/acp.3040>.
22. Richardson, Kathleen Mary. „Access to Justice for Child Victims of CSA in England and Wales: The Role of Planning and Assessment in ABE Interviewing“, Doctoral dissertation, University of Huddersfield, 2022.
https://pure.hud.ac.uk/ws/portalfiles/portal/67216035/Final_thesis.pdf.
23. Schmidt, Kevin. „Overview of the PEACE Method: Investigative Interviews“. *Kevin Ian Schmidt* (blog), 2015 m. spalio 28 d. <https://www.kevinian.com/overview-of-the-peace-method-investigative-interviews/>.
24. Sivasubramaniam, Diane, ir Jane Goodman-Delahunty. „International consensus on effective and ineffective interviewing strategies: a survey of experienced practitioners“. *Police Practice and Research* 22, 1 (2021): 921–937. <https://doi.org/10.1080/15614263.2019.1628756>.
25. Tribbels, Stefan, ir Moritz Michels. „Validity and effectiveness of interrogation techniques: A meta-analytic review“. *Military Psychology* 37, 2 (2025): 127–37.
<https://doi.org/10.1080/08995605.2024.2324622>.
26. Walsh, Dave, ir Ray and Bull. „Interviewing suspects: examining the association between skills, questioning, evidence disclosure, and interview outcomes“. *Psychology, Crime & Law* 21, 7 (2015): 661–680. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2015.1028544>.
27. Walters, Stan B. *Principles of Kinesic Interview and Interrogation*. Boca Raton: CRC Press, 2002. <https://doi.org/10.1201/9781420058413>.
28. Zulawski, David E., Douglas E. Wicklander, Shane G. Sturman, ir L. Wayne Hoover. *Practical aspects of interview and interrogation*. CRC press, 2001.
<https://doi.org/10.1037/a0030310>.

III. Teismų praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę, peticijos Nr. 48539/99. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 7 d. <https://hudoc.echr.coe.int/%23%7b%22languageisocode%22:%5b%22ENG%22%5d,%22appno%22:%5b%2229084/07%22,%221191/08%22%5d,%22documentcollectionid2%22:%5b%22CHAMBER%22%5d,%22itemid%22:%5b%22001-205373%22%5d%7d?i=001-60713>.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Bykov prieš Rusiją, peticijos Nr. 4378/02. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704>.
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 1 d. sprendimas byloje Pavlenko prieš Rusiją, peticijų Nr. 4273/02. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-98050>.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. sausio 22 d. sprendimas byloje Ana Sršen prieš Kroatiją, peticijos Nr.30305/13. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-191127>.
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Ayetullah Ay prieš Turkiją, peticijų Nr. 29084/07 ir 1191/08. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-205373>.
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 5 d. sprendimas byloje Faltazaro prieš Italiją, peticijos Nr. 73357/14. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 7 d. <https://hudoc.echr.coe.int/%23%7b%22languageisocode%22:%5b%22ENG%22%5d,%22appno%22:%5b%2229084/07%22,%221191/08%22%5d,%22documentcollectionid2%22:%5b%22CHAMBER%22%5d,%22itemid%22:%5b%22001-205373%22%5d%7d?i=001-211236>.
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2013“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://www.infolex.lt/tp/772175>.
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-176-303/2015. Teismų praktika. 2015, 43: 340-358“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://www.infolex.lt/tp/1036664>.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-130-699/2015. Teismų praktika. 2015, 43: 381-398“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://www.infolex.lt/tp/1045734>.
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 14 d.

nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-507/2016“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1288765>.

11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1289166>.

12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-233-788/2016“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1292887>.

13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74-976/2017“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1470035>.

14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-82-699/2018. Teismų praktika. 2018, 49: 340-362“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d. <https://www.infolex.lt/tp/1598695>.

15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62-628/2019“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1705124>.

16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-628/2020“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1951718>.

17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1988202>.

18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-719/2022“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/2081232>.

19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170-628/2022“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/2093566>.

20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-976/2023“. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 10 d.
<https://www.infolex.lt/tp/2199431>.

21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-489/2024“. Žiūrėta 2024 m. liepos 7 d.
<https://www.infolex.lt/tp/2231704>.

22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024“. Žiūrėta 2024 m. liepos 7 d. https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=2227290&cid=86800&ref=s&utm_source=infolex&utm_medium=email&utm_campaign=savaites-apzvalga.

IV. Internetiniai šaltiniai

1. CPT. „Council of Europe Anti-Torture Committee Warns States against Intimidation and Reprisals towards Individuals Who Denounce Ill-Treatment - CPT - Www.Coe.Int“. Žiūrėta 2025 m. balandžio 24 d. <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-warns-states-against-intimidation-and-reprisals-towards-individuals-who-denounce-ill-treatment>.

2. Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiesiems vaikams (2013). Žiūrėta 2025 m. balandžio 24 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52013PC0822>.

3. OHCHR. „The Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment/Punishment“. Žiūrėta 2025 m. balandžio 24 d. <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective>.

4. „Psichologų, pageidaujančių padėti apklausti asmenis baudžiamajame procese, sąrašas - Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba“. Žiūrėta 2025 m. kovo 2 d. <https://vgtpt.lrv.lt/lt/prokurorams-tyrejams-ir-teismams/advokatu-mediatoriu-ir-psichologu-sarasai-1/psichologu-pageidaujanciu-padeti-apklausti-asmenis-baudziamajame-procese-sarasas/>.

5. „The Reid Technique: Science-Based Interviewing | John E. Reid and Associates, Inc.“ Žiūrėta 2025 m. kovo 29 d. <https://reid.com/resources/investigator-tips/the-reid-technique-science-based-ibnterviewing>.

PRIEDAI

Priedas Nr.1 Integruotos baudžiamojo proceso sistemos duomenys apie iki 2025 m. kovo 25 d. atliktų procesinių veiksmų skaičių

Procesinio veiksmo pavadinimas	Prokuratūra	Policija	FNTT	STT	VSAT	Muitinė	Kitos	Iš viso:
Akistata	8,00	667 42,00	288	111	91	37	361	67638
Asmens apžiūra	8	62896	2,00	0,00	13	3	63	62985
Asmens krata	1239	35260	490	152	3445	603	345	41534
Asmens parodymas atpažinti pagal jo nuotrauką	13	64590	2301	40	538	323	1161	68966
Daiktų ir dokumentų išreikalavimas / savanoriškas	18	59919	322	482	77	51	1660	62529
Daiktų ir dokumentų išreikalavimas / savanoriškas	400	266 495	15311	5957	2779	1587	8711	301240
Daiktų ir kitų objektų parodymas atpažinti	7	7300	2	0	18	2	129	7458
Įtariamąjo apklausa	6663	1473940	28156	12154	26950	13077	21195	1582135
Krata	30812	120391	8882	2907	3770	4976	2973	174711
Laikinas nuosavybės teisės apribojimas	81321	18917	2310	292	211	225	80	103356
Laikinas sulaikymas	451	412 451	2316	1778	9611	2723	764	430094
Liudytojo apklausa	368	487735	1630	2137	757	386	21618	514631
Liudytojo apklausa	5908	2152962	63748	12009	22149	10762	39483	2307021
Nepilnamečio liudytojo (mukentėjusiojo) apklausa	12846	39972	4	0	47	48	420	53337
Nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų atlikimas	583	412	0	115	0	11	56	1177
Objektų apžiūra	27	241059	80	32	778	21	2473	244470
Objektų apžiūra	588	1191736	10997	4689	11010	10155	14864	1244039
Parodymų patikrinimas vietoje	13	46979	147	28	269	56	1274	48766
Pašto siuntos poėmis	231	132	0	0	3	24	35	425
Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas	659	34913	677	52	782	119	804	38006
Poėmis	4394	5106	453	77	1326	47	46	11449
Savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai	5317	4742	234	367	70	401	312	11443
Slaptas sekimas	16782	13861	654	324	255	327	851	33054
Slapti veiksmai	1378	1549	48	66	58	11	56	3166
Spec. liudytojo apklausa	37322	84277	7661	1296	586	1224	3050	135416

Priedas Nr.2. Įtariamąjį asmenį charakterizuojančios medžiagos rinkimas

Duomenų pavadinimas	Registro pavadinimas
1. Įtariamąjo asmens teistumai	Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registras
2. Administraciniai nusižengimai	Administracinių nusižengimų registras
3. SODRA duomenys	Sodra
4. Nekilnojamasis turtas	Nekilnojamo turto registras
5. Transporto priemonės	Transporto priemonės registras (Regitra)
6. Duomenis apie mokymąsi	Moksleivių, studentų ir pedagogų registras
7. Užimtumo duomenys	Užimtumo tarnybos registras
8. Bankų sąskaitos	Mokesčių mokėtojų registras
9. Asmens duomenys (gyvenamoji vieta, foto nuotrauka)	Gyventojų registras
10. Turimi ginklai	Ieškomų ginklų registras (pagal ginklą, pagal savininką)
11. Veiksnumas	Neveiksniu ir ribotai veikusių asmenų registras
12. Turto ir pajamų deklaravimas	VMI sąskaitų, deklaracijų, faktūrų ir mokesčių tyrimų modelis

Priedas Nr.3. *Formalizuoto įtariamojo asmens apklausos plano pavyzdys*

Grafos pavadinimas	Turinys
1. Bylos numeris / tyrimo objektas	Unikalus numeris, trumpas įvykio aprašymas
2. Įtariamojo vardas, pavardė, asmens kodas	Tapatybės duomenys
3. Apklausos data, vieta, trukmė	Planuojamas laikas ir trukmė
4. Tikslai ir uždaviniai	Ką reikia išsiaiškinti per apklausą (pvz., alibi, motyvas, ryšiai)
5. Esminiai klausimai	Iš anksto numatyti konkretūs klausimai, Papildomi klausimai, priklausomai nuo atsakymų“
6. Naudotini dokumentai / bylos puslapiai	Kurie bylos dokumentai bus naudojami, išrašai, schema, nuorodos
7. Taktiniai elementai	Numatyti metodai, psichologinės taktikos, išskirtiniai aspektai
8. Apklausos eiga (numatoma seka)	Klausimų ar temų eiliškumas
9. Galimi sunkumai ir alternatyvūs sprendimai	Tikėtinos problemos, planas B ar C
10. Užrašai po apklausos	Trumpas refleksinis komentaras dėl eigos ar rezultatų

IKITEISMINIO TYRIMO TYRĖJO APKLAUSOS ANKETA

1. Duomenys apie tyrėja:

1.1. Lytis:

1.1.1. Moteris

1.1.2. Vyras

1.2. Amžius:

1.2.1. 20-30

1.2.2. 30-35

1.2.3. 35-40

1.2.4. 40-45

1.2.5. 45-50

1.2.6. 50-55

1.2.7. 55-60

1.3. Patirtis atliekant ikiteisminį tyrimą:

1.3.1. Iki 5 metų

1.3.2. Iki 10 metų

1.3.3. Iki 15 metų

1.3.4. Iki 20 metų

1.3.5. 20 ir daugiau metų

1.4. Darbo vieta:

1.4.1. Policijos komisariatas

1.4.2. AVPK specializuotas padalinys

1.4.3. LKPB

1.4.4. FNTT

1.4.5. STT

1.4.6. Karo policija

1.4.7. Lietuvos Respublikos muitinė.

1.5. Ar dalyvavote kokiuose nors mokymuose įtariamųjų asmenų apklausoje tema ar mokymuose kaip rengti pokalbius ir apklausoje (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**)::

1.5.1. Seminaruose (1-5)

1.5.2. Praktiniuose seminaruose (1-5)

1.5.3. Nuotoliniuose mokymuose (1-5)

1.5.4. Kiti mokymai (įrašykite mokymų formą):

1.5.5. Nurodykite (įrašykite) paskutinių mokymų apklausoje tema pavadinimą:

1.5.6. Nedalyvavau

2. Duomenys apie vykdomas apklausoje:

2.1. Kaip dažnai jus apklausoje įtariamuosius, kurie yra (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):

2.1.1. Pilnametis asmuo (1-5)

2.1.2. Pažeidžiamas asmuo:

2.1.2.1. Nepilnametis (1-5)

2.1.2.2. Nemokantis lietuvių kalbos (1-5)

2.1.2.3. Turintis specialiųjų poreikių (1-5)

2.1.2.4. Turintis intelekto sutrikimų (1-5)

2.1.2.5. Turintis psichikos sutrikimų (1-5)

2.1.2.6. Turintis nenormalių psichinių būklių (

2.1.2.7. Piktnaudžiaujantis alkoholiu ar narkotinėmis medžiagomis (1-5)

2.2. Kaip dažnai jūsų vykdomose apklausoje dalyvauja (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):

- 2.2.1. Advokatas (1-5)
- 2.2.2. Vaiko teisių specialistas ar kitoks specialistas (1-5)
- 2.2.3. Psichologas (1-5)
- 2.2.4. Atstovas pagal įstatymą:
  - 2.2.4.1. Tėvai (1-5)
  - 2.2.4.2. Kiti atstovai pagal įstatymą (1-5)
- 2.3. Kur dažniausiai atliekate įtariamojo asmens apklausą (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 2.3.1. Tyrėjo tarnybiniame kabinete (1-5)
  - 2.3.2. Apklausos kabinete (1-5)
  - 2.3.3. Nepilnamečių apklausos kabinete (1-5)
- 2.4. Kurį paros laiką (kai galite planuoti apklausą) pasirenkate įtariamojo apklausai (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 2.4.1. Nuo 8 val. ryto iki vidurdienio (1-5)
  - 2.4.2. Nuo 12 val. iki 16 val. (1-5)
  - 2.4.3. Nuo 16 val. iki 20 val. (1-5)
  - 2.4.4. Nuo 20 val. iki 24 val. (1-5)
  - 2.4.5. Nuo 00 val. iki 4 val. (1-5)
  - 2.4.6. Nuo 4 val. iki 8 val. ryto (1-5)
- 2.5. Kiek dažniausiai trunka jūsų vykdoma įtariamojo apklausa (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 2.5.1. Iki 30 min. (1-5)
  - 2.5.2. Iki 1 val. (1-5)
  - 2.5.3. Iki 1 val. 30 min. (1-5)
  - 2.5.4. Iki 2 val. (1-5)
  - 2.5.5. Iki 2 val. 30 min. (1-5)
  - 2.5.6. Iki 3 val. (1-5)
  - 2.5.7. Iki 3 val. 30 min. (1-5)
  - 2.5.8. Ir (arba) nurodykite apklausos trukmę valandomis ir minutėmis:
- 2.6. Kaip dažnai jūsų atliekamose apklausoje yra (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 2.6.1. Filmuojama ar daromas garso įrašas (1-5)
  - 2.6.2. Garso įrašas (1-5)
  - 2.6.3. Nefilmuojama ir nedaromas garso įrašas (1-5)
- 2.7. Kaip jūs įtariamąjį supažindinate su jo teisėmis (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 2.7.1. Garsiai jam perskaitote (1-5)
  - 2.7.2. Įtariamajam leidžiate pačiam perskaityti pateiktą informaciją apie jo teises (1-5)
- 2.8. Kaip dažnai, jūsų patirtyje, įtariamasis pasinaudoja savo teisėmis (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 2.8.1. Visiškai atsisako savo teisių ir sutinka, kad būtų atlikta išsami apklausa (1-5)
  - 2.8.2. Iš pradžių atsisako, bet vėliau pasinaudoja savo teisėmis (1-5)
  - 2.8.3. Atsisako duoti parodymus, pasirenka tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką (1-5)
- 3. **Duomenys apie apklausos eigą:**
  - 3.1. Nurodykite įtariamojo poziciją dėl pareikšto įtarimo (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
    - 3.1.1. Iš dalies pripažįsta (1-5)
    - 3.1.2. Visiškai pripažįsta (1-5)
    - 3.1.3. Visiškai nepripažįsta (1-5)

- 3.2. Nurodykite tipinį įtariamo elgesį jūsų vykdomų apklausų metu (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
- 3.2.1. Įtariamasis būna nusiteikęs geranoriškam bendravimui (1-5)
  - 3.2.2. Įtariamasis būna priešiškas nusiteikęs (1-5)
  - 3.2.3. Įtariamasis būna abejingas apklausai (apatiškas) (1-5)
- 3.3. Kokius įtariamojo apklausos būdus naudojate (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
- 3.3.1. Santykių ir ryšių užmezgimą (empatiją, draugiškas pokalbį ne apie bylą) (1-5)
  - 3.3.2. Atvirų klausimų, skatinančių pasakojimą, uždavimą (1-5)
  - 3.3.3. Emocijų kontrolę ir jų provokavimą (1-5)
  - 3.3.4. Teigiamos konfrontacijos naudojimą (1-5)
  - 3.3.5. Pasakojimo išprovokavimą (1-5)
  - 3.3.6. Psichologinį manipuliavimą (1-5)
  - 3.3.7. Pokalbio tvarkos ir vaidmenų paaiškinimą (1-5)
  - 3.3.8. Uždaro tipo klausimų, reikalaujančių patvirtinti ar paneigti, naudojimą (1-5)
  - 3.3.9. Įtariamojo izoliavimą nuo bendrininkų (1-5)
  - 3.3.10. Apklauso atlikimą mažame kabinete (1-5)
  - 3.3.11. Apeliavimą į įtariamojo asmeninius interesus (1-5)
  - 3.3.12. Pagrindinių poreikių (maistas, vanduo, rūkymas) patenkinimą mainais į bendradarbiavimą (1-5)
  - 3.3.13. Nuoširdų rūpinimasis įtariamuoju (1-5)
  - 3.3.14. Maksimalus įtariamojo padėties rimtumo padidinimą ar perdėjimą (1-5)
  - 3.3.15. Įtariamojo užuojautą, moralinius pateisinimus ir pasiteisinimus (1-5)
  - 3.3.16. Apsimetimą (melavimą), kad tyrėjas turi nepriklausomus kaltės įrodymus (1-5)
  - 3.3.17. Įtariamojo neigimų ir prieštaravimų nutraukimą (1-5)
  - 3.3.18. Neleidimą įtariamajam neigti jūsų pateiktą informaciją (1-5)
  - 3.3.19. Įrodymų pateikimą po visu įtariamojo pasakojimu arba apklausos pabaigoje (1-5)
  - 3.3.20. Teigimą, kad iš įtariamojo pateikta informacija yra svarbesnė nei kitų (1-5)
  - 3.3.21. Tyrėjo autoriteto ir kompetencijos pabrėžimą (1-5)
  - 3.3.22. Įtariamojo tam tikrą laiką izoliavimą nuo artimųjų ar draugų (1-5)
  - 3.3.23. Nematerialinio atlygio (pagarbos ar dėkingumo žodžių) naudojimą (1-5)
  - 3.3.24. Susirūpinimo dėl įtariamojo asmens demonstravimą (1-5)
  - 3.3.25. Dirbtinį įtariamojo padėties rimtumo minimizavimą (sumažinimą) (1-5)
  - 3.3.26. Įtariamojo palikimą taip, kad galėtų girdėti kitus įtariamuosius (1-5)
  - 3.3.27. Gero\blogo policininko situaciją (1-5)
  - 3.3.28. Apgaulės naudojimą (bendrininkas išdavė ir pn.) (1-5)
  - 3.3.29. Įtariamojo pateiktos informacijos niekinimą ar atmetimą (1-5)
  - 3.3.30. Įtariamojo asmens vertybių neigimą ir ginčijimą (1-5)
  - 3.3.31. Turimų įrodymų laipsnišką pateikimą visos apklausos metu (1-5)
  - 3.3.32. Žvilgsnio į įtariamąjį ilgą užlaikymą, kad padidinti jo nervingumą (1-5)
  - 3.3.33. Nusikaltimo moralinio rimtumo mažinimą (1-5)
  - 3.3.34. Apeliavimą į įtariamojo religiją ar sąžinę (1-5)
  - 3.3.35. Daugiau nei vieną kartą to paties klausimo uždavimą (1-5)
  - 3.3.36. Nusikaltimo ar aukos nuotraukų rodymą (1-5)
  - 3.3.37. Įtariamojo pažeminimą ar įžeidinėjimą (1-5)
  - 3.3.38. Apklauso tikslo, tvarkos ir situacijos paaiškinimą (1-5)
  - 3.3.39. Įtariamojo kaltės jausmo stiprinimą (1-5)
  - 3.3.40. Turimų įrodymų pateikimą apklausos pradžioje (1-5)
  - 3.3.41. Hipotetinių scenarijų pateikimą

- 3.3.42. Paaiškinimą, kad įtariamasis turi galimybę pateikti savo paaiškinimus visais klausimais (1-5)
- 3.3.43. Grėsmių įtariamajam dėl nebendradarbiavimo akcentavimą (1-5)
- 3.3.44. Žadėjimą palankesnes baudžiamojo persekiojimo ir bausmės sąlygas (1-5)
- 3.3.45. Prieštaravimų įtariamojo pasakojime pateikimą (1-5)
- 3.3.46. Kvietimą tirtis poligrafu (1-5)
- 3.3.47. Faktinių kaltės įrodymų pateikimą (1-5)
- 3.3.48. Tiesioginį įtariamojo kaltinimą nusikalstamos veikos padarymu (1-5)
- 3.3.49. Fizinį įtariamojo bauginimą (1-5)
- 3.3.50. Nekantrumo, nusivélimo ar pykčio demonstravimą, siekiant paskatinti bendradarbiavimą (1-5)
- 3.3.51. Pokalbio kontroliavimą (1-5)
- 3.3.52. Greitą klausimų uždavimą, nelaukiant atsakymo (1-5)
- 3.3.53. Konfrontaciją su įtariamuoju (1-5)
- 3.3.54. Bendradarbiavimą (1-5)
- 3.3.55. Tikrų ir klaidingų įrodymų pateikimą
- 3.3.56. Kiti apklausos būdai:
  - 3.3.56.1. Įrašykite:

4. Jūsų atliktų apklausų rezultatai (Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada):

- 4.1. Ar apklausos metu visada pavyksta nustatyti tiesą? (1-5)
- 4.2. Ar apklausos metu visada pavyksta nustatyti melą? (1-5)
- 4.3. Ar įtariamasis pripažįsta padaręs nusikalstamą veiką? (1-5)
- 4.4. Ar įtariamasis paneigia savo kaltę? (1-5)
- 4.5. Įtariamasis pateikia išsamų pasakojimą ir prisipažinimą (1-5)
- 4.6. Įtariamasis pateikia prisipažinimą be išsamesnės informacijos (1-5)
- 4.7. Įtariamasis dalinai prisipažįsta (1-5)
- 4.8. Įtariamasis atsisako duoti bet kokius parodymus, pasinaudoja teise tylėti (1-5)

5. Paties ikiteisminio tyrimo tyrėjo įtariamojo asmens apklausos rezultatų vertinimas:

- 5.1. Kaip dažnai jūsų atliktos apklausos pavyksta ir jūs pasiekiate užsibrėžtus tikslus (1-5)
- 5.2. Kaip dažnai jūsų atliktos apklausos nepavyksta ir visiškai nepasiekiate užsibrėžtų tikslų (1-5)
- 5.3. Kaip dažnai iš jūsų vykdytų įtariamojo asmens apklausų metu buvo apklausiamas nekaltas asmuo dėl nusikalstamos veikos, kurios jis nepadarė (1-5)
- 5.4. Nurodykite savo praktikoje daugiausia kartų atliktą to paties įtariamojo apklausą (kartais)
- 5.5. Nurodykite savo praktikoje ilgiausiai trukusią įtariamojo asmens apklausą (valandomis ir minutėmis, pvz.: 3 val. 00 min.).
- 5.6. Kaip dažnai jūsų praktikoje, apklausiant įtariamuosius taikote vaizdo ir garso įrašymą (1-5)
- 5.7. Jūsų nuomone, kada įtariamojo asmens apklausos turėtų būti filmuojamos (**Įrašykite 1-5, kur 1 – niekada, 5 – visada**):
  - 5.7.1. Tik baudžiamojo proceso kodekso ar kitų įstatymų nustatytais atvejais (1-5)
  - 5.7.2. Ikiteisminio tyrimo tyrėjo ar prokuroro sprendimu (1-5)
  - 5.7.3. Visais įtariamojo asmens apklausos atvejais (1-5)
  - 5.7.4. Kai gali būti konfliktuota apklausa dėl įtariamojo ar kitų dalyvių galimo elgesio (1-5)
- 5.8. Kiek laiko vidutiniškai skiriate pasiruošimui įtariamojo apklausai (valandomis ir minutėmis, pvz.: 3 val. 00 min.)

ĮTARIAMŪJŲ ASMENŲ APKLAUSOS PROTOKOLŲ TYRIMO ANKETA

1. Duomenys apie tyrėją:

1.1. Lytis:

- 1.1.1. Moteris
- 1.1.2. Vyras
- 1.1.3. Nėra duomenų

1.2. Darbo vieta:

- 1.2.1. Policijos komisariatas
- 1.2.2. AVPK specializuotas padalinys
- 1.2.3. LKPB
- 1.2.4. FNTT
- 1.2.5. STT
- 1.2.6. Karo policija
- 1.2.7. Lietuvos Respublikos muitinė.

2. Duomenys apie ikiteisminio tyrimo bylą ir įtariamąjį asmenį:

- 2.1. Bylos Nr. (anonimizuota)
- 2.2. LR BK straipsnis
- 2.3. Įtariamojo amžius
- 2.4. Įtariamojo lytis

3. Duomenys apie apklausą:

3.1. Apklausiamas įtariamasis:

- 3.1.1. Pilnametis asmuo
- 3.1.2. Pažeidžiamas asmuo:
  - 3.1.2.1. Nepilnametis
  - 3.1.2.2. Nemokantis lietuvių kalbos
  - 3.1.2.3. Turintis specialiųjų poreikių
  - 3.1.2.4. Turintis intelekto sutrikimų
  - 3.1.2.5. Turintis psichikos sutrikimų
  - 3.1.2.6. Turintis nenormalių psichinių būklių
  - 3.1.2.7. Piktnaudžiaujantis alkoholiu ar narkotinėmis medžiagomis

3.2. Apklausoje dalyvavo:

- 3.2.1. Advokatas
- 3.2.2. Vaiko teisių specialistas ar kitoks specialistas
- 3.2.3. Psichologas
- 3.2.4. Atstovas pagal įstatymą:
  - 3.2.4.1. Tėvai
  - 3.2.4.2. Kiti atstovai pagal įstatymą

3.3. Apklausą buvo atliekama:

- 3.3.1. Tyrėjo tarnybiniame kabinete
- 3.3.2. Apklausos kabinete
- 3.3.3. Nepilnamečių apklausos kabinete

3.4. Apklausos paros laikas:

- 3.4.1. Nuo 8 val. ryto iki vidurdienio
- 3.4.2. Nuo 12 val. iki 16 val.
- 3.4.3. Nuo 16 val. iki 20 val.
- 3.4.4. Nuo 20 val. iki 24 val.
- 3.4.5. Nuo 00 val. iki 4 val.
- 3.4.6. Nuo 4 val. iki 8 val. ryto

3.5. Įtariamojo apklausą:

- 3.5.1. Pirminė

- 3.5.2. Papildoma
- 3.5.3. Atliekama 3 kartą
- 3.5.4. Nurodykite kitą apklausos dažnumą:
- 3.6. Įtariamojo apklausos trukmė:
  - 3.6.1. Iki 30 min.
  - 3.6.2. Iki 1 val.
  - 3.6.3. Iki 1 val. 30 min.
  - 3.6.4. Iki 2 val.
  - 3.6.5. Iki 2 val. 30 min.
  - 3.6.6. Iki 3 val.
  - 3.6.7. Iki 3 val. 30 min.
  - 3.6.8. Ir (arba) nurodykite apklausos trukmę valandomis ir minutėmis:
- 3.7. Apklausos meto buvo daromas:
  - 3.7.1. Nebuvo filmuojama ar daromas garso įrašas
  - 3.7.2. Buvo daromas garso įrašas
  - 3.7.3. Buvo filmuojama
- 3.8. Įtariamasis su savo teisėmis buvo supažindintas:
  - 3.8.1. Tyrėjas jam garsiai perskaitė
  - 3.8.2. Įtariamasis pats perskaitė pateiktą informaciją apie savo teises
  - 3.8.3. Nėra duomenų
- 3.9. Įtariamasis pasinaudojo savo teisėmis:
  - 3.9.1. Visiškai atsisakė savo teisių ir sutiko, kad būtų atlikta išsami apklausa
  - 3.9.2. Iš pradžių atsisakė, bet vėliau pasinaudojo savo teisėmis
  - 3.9.3. Atsisakė duoti parodymus, tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką
- 4. Duomenys apie apklausos eigą:**
  - 4.1. Įtariamojo pozicija dėl pareikšto įtarimo:
    - 4.1.1. Iš dalies prisipažino
    - 4.1.2. Visiškai pripažino
    - 4.1.3. Visiškai neprisipažino
  - 4.2. Įtariamo elgesys apklausos metu
    - 4.2.1. Įtariamasis nusiteikęs geranoriškam bendravimui
    - 4.2.2. Įtariamasis yra priešiškas nusiteikęs
    - 4.2.3. Įtariamasis abejingas apklausai (apatiškas)
    - 4.2.4. Nėra duomenų
  - 4.3. Tyrėjo naudoti įtariamojo apklausos būdai:
    - 4.3.1. Santykių ir ryšių užmezgimas (empatija, draugiškas pokalbis ne apie bylą)
    - 4.3.2. Atvirų klausimų, skatinančių pasakojimą, uždavimas
    - 4.3.3. Emocijų kontrolė ir jų provokavimas
    - 4.3.4. Teigiamos konfrontacijos naudojimas
    - 4.3.5. Tikslas išprovokuoti pasakojimą
    - 4.3.6. Psichologinis manipuliavimas
    - 4.3.7. Pokalbio tvarkos ir vaidmenų paaiškinimas
    - 4.3.8. Uždaro tipo klausimų, reikalaujančių patvirtinti ar paneigti, naudojimas
    - 4.3.9. Įtariamojo izoliavimas nuo bendrininkų
    - 4.3.10. Apklausos atlikimas mažame kabinete
    - 4.3.11. Apeliavimas į įtariamojo asmeninius interesus
    - 4.3.12. Pagrindinių poreikių (maistas, vanduo, rūkymas) patenkinimas mainais į bendradarbiavimą
    - 4.3.13. Nuoširdus rūpinimasis įtariamuoju
    - 4.3.14. Maksimalus įtariamojo padėties rimtumo padidinimas ar perdėjimas
    - 4.3.15. Įtariamojo užuojauta, moraliniai pateisinimai ir pasiteisinimai

- 4.3.16. Apsimetimas (melavimas), kad tyrėjas turi nepriklausomus kaltės įrodymus
- 4.3.17. Įtariamąjo neigimų ir prieštaravimų nutraukimas
- 4.3.18. Neleidžiate įtariamajam neigti jūsų pateiktos informacijos
- 4.3.19. Įrodymų pateikimas po viso įtariamąjo pasakojimo arba apklausos pabaigoje
- 4.3.20. Teigimas, kad iš įtariamąjo pateikta informacija yra svarbesnė nei kitų
- 4.3.21. Tyrėjo autoriteto ir kompetencijos pabrėžimas
- 4.3.22. Įtariamąjo tam tikrą laiką izoliavimas nuo artimųjų ar draugų
- 4.3.23. Nematerialinio atlygio (pagarbos ar dėkingumo žodžiai) naudojimas
- 4.3.24. Susirūpinimo dėl įtariamąjo asmens demonstravimas
- 4.3.25. Dirbtinis įtariamąjo padėties rimtumo minimizavimas (sumažinimas)
- 4.3.26. Įtariamąjo palikimas taip, kad galėtų girdėti kitus įtariamuosius
- 4.3.27. Geras/blogas policininkas
- 4.3.28. Apgaulės naudojimas (bendrininkas išdavė ir pn.)
- 4.3.29. Įtariamąjo pateiktos informacijos niekinimas ar atmetimas
- 4.3.30. Įtariamąjo asmens vertybių neigimas ir ginčijimas
- 4.3.31. Turimų įrodymų laipsniškas pateikimas visos apklausos metu
- 4.3.32. Žvilgsnio į įtariamąjį ilgas užlaikymas, kad padidinti jo nervingumą
- 4.3.33. Nusikaltimo moralinio rimtumo mažinimas
- 4.3.34. Apeliavimas į įtariamąjo religiją ar sąžinę
- 4.3.35. Daugiau nei vieną kartą to paties klausimo uždavimas
- 4.3.36. Nusikaltimo ar aukos nuotraukų rodymas
- 4.3.37. Įtariamąjo pažeminimas ar įžeidinėjimas
- 4.3.38. Paaškinate apklausos tikslą, tvarką ir situaciją
- 4.3.39. Įtariamąjo kaltės jausmo stiprinimas
- 4.3.40. Turimų įrodymų pateikimas apklausos pradžioje
- 4.3.41. Hipotetinių scenarijų pateikimas
- 4.3.42. Paaškinate, kad įtariamasis turi galimybę pateikti savo paaškinimus visais klausimais
- 4.3.43. Grėsmių įtariamajam dėl nebendradarbiavimo akcentavimas
- 4.3.44. Žadate palankesnes baudžiamojo persekiojimo ir bausmės sąlygas
- 4.3.45. Pateikiate prieštaravimus įtariamąjo pasakojime
- 4.3.46. Kvietimas tirtis poligrafu
- 4.3.47. Pateikiate faktinius kaltės įrodymus
- 4.3.48. Tiesiogiai kaltinate įtariamąjį nusikalstamos veikos padarymu
- 4.3.49. Fizinis įtariamąjo bauginimas
- 4.3.50. Nekantrumo, nusivélimo ar pykčio demonstravimas, siekiant paskatinti bendradarbiavimą
- 4.3.51. Pokalbio kontroliavimas
- 4.3.52. Greitas klausimų uždavimas, nelaukiant atsakymo
- 4.3.53. Konfrontacija su įtariamuoju
- 4.3.54. Bendradarbiavimas
- 4.3.55. Tikrų ir klaidingų įrodymų pateikimas
- 4.3.56. Kiti apklausos būdai:

4.3.56.1. Įrašykite:

4.4. Iš apklausos teksto ir protokole esančios informacijos nepavyko nustatyti, kokie tyrėjo naudoti įtariamąjo apklausos būdai:

5. **Duomenys apie apklausos rezultatus:**

- 5.1. Ar apklausos metu pavyko nustatyti tiesą?
- 5.2. Ar apklausos metu pavyko nustatyti melą?
- 5.3. Ar įtariamasis pripažino padaręs nusikalstamą veiką?
- 5.4. Ar įtariamasis paneigė savo kaltę?
- 5.5. Įtariamasis pateikė išsamų pasakojimą ir prisipažinimą:

- 5.6. Įtariamasis pateikė prisipažinimą be išsamesnės informacijos
- 5.7. Įtariamasis dalinai prisipažino
- 5.8. Įtariamasis atsisakė duoti bet kokius parodymus, pasinaudojo teise tylėti
- 6. Duomenys apie apklausos protokolą:
  - 6.1. Protokolo turinio aiškumas (1-5) (1 – visiškai neaišku, 5 – aišku , logiška)
  - 6.2. Protokolo turinio struktūra (1-5) (1 – visiškai nesuprantama, 5 – logiška, struktūrizuota)

IKITEISMINIO TYRIMO TYRĖJO INTERVIU

1. Duomenys apie tyrėją:

1.1. Lytis:

- 1.1.1. Moteris
- 1.1.2. Vyras

1.2. Amžius:

- 1.2.1. 20-30
- 1.2.2. 30-35
- 1.2.3. 35-40
- 1.2.4. 40-45
- 1.2.5. 45-50
- 1.2.6. 50-55
- 1.2.7. 55-60

1.3. Patirtis atliekant ikiteisminį tyrimą:

- 1.3.1. Iki 5 metų
- 1.3.2. Iki 10 metų
- 1.3.3. Iki 15 metų
- 1.3.4. Iki 20 metų
- 1.3.5. 20 ir daugiau metų

1.4. Darbo vieta:

- 1.4.1. Policijos komisariatas
- 1.4.2. AVPK specializuotas padalinys
- 1.4.3. LKPB
- 1.4.4. FNTT
- 1.4.5. STT
- 1.4.6. Karo policija
- 1.4.7. Lietuvos Respublikos muitinė.

1.5. Ar dalyvavote kokiuose nors mokymuose įtariamųjų asmenų apklausos tema ar mokymuose kaip rengti pokalbius ir apklausas? (Seminaruose, praktiniuose seminaruose, nuotoliniuose mokymuose, kituose mokymuose, ar nurodykite formą, nurodykite paskutinių mokymų apklausos tema pavadinimą, o gal išvis nebuvo tokių mokymų. Ar yra poreikis tokiems mokymams? Ar žinote kokius nors apklausos būdus, metodikas, taktikas?)

1.6. Kaip vertinate įtariamojo apklausos svarbą ikiteisminiame tyrime?

1.7. Ar turite aiškias metodines gaires, kaip organizuoti įtariamojo apklausą? Jei turite, ar jos pakankamos ir nekyla jokių taikymo klausimų?

1.8. Kaip dažnai ir kokiais atvejais prieš apklausą atliekate pasirengimą – renkatės klausimus, apgalvojate strategiją?

1.9. Ar norėtumėte daugiau mokymų psichologijos arba apklausos komunikacijos srityje?

2. Duomenys apie vykdomas apklausas:

2.1. Kaip dažnai jus apklausiame įtariamuosius, kurie yra (**apibūdinkite kiekvieną, kelias sakinius, įvardinkite, su kokiomis problemomis susiduriate**):

2.1.1. Pilnametis asmuo

2.1.2. Pažeidžiamas asmuo:

- 2.1.2.1. Nepilnametis
- 2.1.2.2. Nemokantis lietuvių kalbos
- 2.1.2.3. Turintis specialiųjų poreikių
- 2.1.2.4. Turintis intelekto sutrikimų
- 2.1.2.5. Turintis psichikos sutrikimų
- 2.1.2.6. Turintis nenormalių psichinių būklių

- 2.1.2.7. Piktnaudžiaujantis alkoholiu ar narkotinėmis medžiagomis
- 2.2. Kaip dažnai jūsų vykdomose apklausoje dalyvauja, kokios iškilo problemos:
- 2.2.1. Advokatas
  - 2.2.2. Vaiko teisių specialistas ar kitoks specialistas
  - 2.2.3. Psichologas
  - 2.2.4. Atstovas pagal įstatymą:
    - 2.2.4.1. Tėvai
    - 2.2.4.2. Kiti atstovai pagal įstatymą
- 2.3. Ar skirtingai apklausiate įtariamuosius, kurie turi kriminalinę patirtį, palyginti su neteistais asmenimis?
- 2.4. Kaip reaguojate (ką darote), jei įtariamasis atsisako bendradarbiauti?
- 2.5. Kur dažniausiai atliekate įtariamojo asmens apklausą? Kodėl renkatės būtent šį variantą? Kokie išvardintu vietu trūkumai ir privalumai, atliekant įtariamojo asmens apklausą?:
- 2.5.1. Tyrėjo tarnybiniame kabinete
  - 2.5.2. Apklauskos kabinete
  - 2.5.3. Nepilnamečių apklauskos kabinete
- 2.6. Kurį paros laiką (kai galite planuoti apklausą) pasirenkate įtariamojo apklausai ir kodėl? Kuris laikas jūsų manymu būtų tinkamiausias/netikamiausias įtariamojo apklausai ir kodėl?:
- 2.6.1. Nuo 8 val. ryto iki vidurdienio
  - 2.6.2. Nuo 12 val. iki 16 val.
  - 2.6.3. Nuo 16 val. iki 20 val.
  - 2.6.4. Nuo 20 val. iki 24 val.
  - 2.6.5. Nuo 00 val. iki 4 val.
  - 2.6.6. Nuo 4 val. iki 8 val. ryto
- 2.7. Kiek dažniausiai trunka jūsų vykdoma įtariamojo apklausa:
- 2.7.1. Iki 30 min. (1-5)
  - 2.7.2. Iki 1 val. (1-5)
  - 2.7.3. Iki 1 val. 30 min. (1-5)
  - 2.7.4. Iki 2 val. (1-5)
  - 2.7.5. Iki 2 val. 30 min. (1-5)
  - 2.7.6. Iki 3 val. (1-5)
  - 2.7.7. Iki 3 val. 30 min. (1-5)
  - 2.7.8. Ir (arba) nurodykite apklauskos trukmę valandomis ir minutėmis:
- 2.8. Kaip dažnai ir kodėl jūsų atliekamose apklausoje yra:
- 2.8.1. Filmuojama ar daromas garso įrašas
  - 2.8.2. Daromas garso įrašas
  - 2.8.3. Nefilmuojama ir nedaromas garso įrašas
- 2.9. Kaip jūs įtariamąjį supažindinate su jo teisėmis ir kodėl pasirenkate tokį būdą?
- 2.9.1. Garsiai jam perskaitote
  - 2.9.2. Įtariamąjam leidžiate pačiam perskaityti pateiktą informaciją apie jo teises
- 2.10. Kaip dažnai ir kada, jūsų patirtyje, įtariamasis pasinaudoja savo teisėmis? Kodėl, jūsų nuomone?
- 2.10.1. Visiškai atsisako savo teisių ir sutinka, kad būtų atlikta išsami apklausa
  - 2.10.2. Iš pradžių atsisako, bet vėliau pasinaudoja savo teisėmis
  - 2.10.3. Atsisako duoti parodymus, pasirenka tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiklą.
- 2.11. Ar visada informuojate įtariamąjį apie jo teisę tylėti ir turėti gynėją? Ar susiduriate su situacijomis, kai šių teisių informavimas įvyksta formaliai?
- 2.12. Ar kada nors jautėte spaudimą apklauskos metu „išgauti“ informaciją greičiau ar efektyviau?

2.13. Kaip vertinate savo pasirengimą užtikrinti žmogaus teises apklausos metu?

3. Duomenys apie apklausos eigą:

3.1. Kodėl, jūsų nuomone, įtariamasis pasirenka tokia pozicija?:

- 3.1.1. Iš dalies pripažįsta
- 3.1.2. Visiškai pripažįsta
- 3.1.3. Visiškai nepripažįsta

3.2. Kokį tipinį elgesį pasirenka įtariamasis jūsų vykdomų apklausų metu. Kodėl įtariamasis pasirenka tokia pozicija, nuo kokių faktorių priklauso jo pasirinkimas?:

- 3.2.1. Įtariamasis būna nusiteikęs geranoriškam bendravimui
- 3.2.2. Įtariamasis būna priešišškai nusiteikęs
- 3.2.3. Įtariamasis būna abejingas apklausai (apatiškas)

3.3. Kokius įtariamojo apklausos būdus naudojate? Kada ir kodėl juos renkatės (arba rinktumėtės) ši būda?:

- 3.3.1. Santykių ir ryšių užmezgimą (empatiją, draugiškas pokalbį ne apie bylą)
- 3.3.2. Atvirų klausimų, skatinančių pasakojimą, uždavimą
- 3.3.3. Emocijų kontrolę ir jų provokavimą
- 3.3.4. Teigiamos konfrontacijos naudojimą
- 3.3.5. Pasakojimo išprovokavimą
- 3.3.6. Psichologinį manipuliavimą
- 3.3.7. Pokalbio tvarkos ir vaidmenų paaiškinimą
- 3.3.8. Uždaro tipo klausimų, reikalaujančių patvirtinti ar paneigti, naudojimą
- 3.3.9. Įtariamojo izoliavimą nuo bendrininkų
- 3.3.10. Apklauskos atlikimą mažame kabinete
- 3.3.11. Apeliavimą į įtariamojo asmeninius interesus
- 3.3.12. Pagrindinių poreikių (maistas, vanduo, rūkymas) patenkinimą mainais į bendradarbiavimą
- 3.3.13. Nuoširdų rūpinimasis įtariamuoju
- 3.3.14. Maksimalus įtariamojo padėties rimtumo padidinimą ar perdėjimą
- 3.3.15. Įtariamojo užuojautą, moralinius pateisinimus ir pasiteisinimus
- 3.3.16. Apsimetimą (melavimą), kad tyrėjas turi nepriklausomus kaltės įrodymus
- 3.3.17. Įtariamojo neigimų ir prieštaravimų nutraukimą
- 3.3.18. Neleidimą įtariamajam neigti jūsų pateiktą informaciją
- 3.3.19. Įrodymų pateikimą po visu įtariamojo pasakojimu arba apklausos pabaigoje
- 3.3.20. Teigimą, kad iš įtariamojo pateikta informacija yra svarbesnė nei kitų
- 3.3.21. Tyrėjo autoriteto ir kompetencijos pabrėžimą
- 3.3.22. Įtariamojo tam tikrą laiką izoliavimą nuo artimųjų ar draugų
- 3.3.23. Nematerialinio atlygio (pagarbos ar dėkingumo žodžių) naudojimą
- 3.3.24. Susirūpinimo dėl įtariamojo asmens demonstravimą
- 3.3.25. Dirbtinis įtariamojo padėties rimtumo minimizavimą (sumažinimą)
- 3.3.26. Įtariamojo palikimą taip, kad galėtų girdėti kitus įtariamuosius
- 3.3.27. Gero\blogo policininko situaciją
- 3.3.28. Apgaulės naudojimą (bendrininkas išdavė ir pn.)
- 3.3.29. Įtariamojo pateiktos informacijos niekinimą ar atmetimą
- 3.3.30. Įtariamojo asmens vertybių neigimą ir ginčijimą
- 3.3.31. Turimų įrodymų laipsnišką pateikimą visos apklausos metu
- 3.3.32. Žvilgsnio į įtariamąjį ilgą užlaikymą, kad padidinti jo nervingumą
- 3.3.33. Nusikaltimo moralinio rimtumo mažinimą
- 3.3.34. Apeliavimą į įtariamojo religiją ar sąžinę
- 3.3.35. Daugiau nei vieną kartą to paties klausimo uždavimą
- 3.3.36. Nusikaltimo ar aukos nuotraukų rodymą
- 3.3.37. Įtariamojo pažeminimą ar įžeidinėjimą

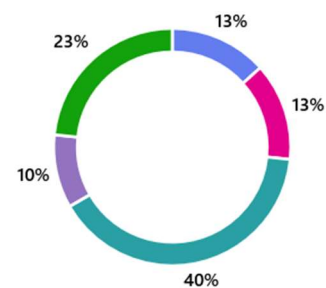
- 3.3.38. Apklauso tikslą, tvarką ir situaciją paaiškinimą
  - 3.3.39. Įtariamojo kaltės jausmo stiprinimą
  - 3.3.40. Turimų įrodymų pateikimą apklauso pradžioje
  - 3.3.41. Hipotetinių scenarijų pateikimą
  - 3.3.42. Paaiškinimą, kad įtariamasis turi galimybę pateikti savo paaiškinimus visais klausimais
  - 3.3.43. Grėsmių įtariamajam dėl nebendradarbiavimo akcentavimą
  - 3.3.44. Žadėjimą palankesnes baudžiamojo persekiojimo ir bausmės sąlygas
  - 3.3.45. Prieštaravimų įtariamojo pasakojime pateikimą
  - 3.3.46. Kvietimą tirtis poligrafu
  - 3.3.47. Faktinius kaltės įrodymą
  - 3.3.48. Tiesioginį įtariamojo kaltinimą nusikalstamos veikos padarymu
  - 3.3.49. Fizinį įtariamojo bauginimą
  - 3.3.50. Nekantrumo, nusivėlimo ar pykčio demonstravimą, siekiant paskatinti bendradarbiavimą
  - 3.3.51. Pokalbio kontroliavimą
  - 3.3.52. Greitas klausimų uždavimą, nelaukiant atsakymo
  - 3.3.53. Konfrontaciją su įtariamuoju
  - 3.3.54. Bendradarbiavimą
  - 3.3.55. Tikrų ir klaidingų įrodymų pateikimą
  - 3.3.56. Kiti apklauso būdai:
    - 3.3.56.1. Įrašykite:
- 3.4. Ar taikote psichologinius įžvalgų principus, pvz., stebite kūno kalbą, emocijas?
- 3.5. Ar turite įgūdžių apklausti pažeidžiamus įtariamuosius (vaikus, psichikos sutrikimu turinčius asmenis)?
4. **Jūsų atliktų apklausų rezultatai:**
- 4.1. Ar apklauso metu visada pavyksta nustatyti tiesą? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.2. Ar apklauso metu visada pavyksta nustatyti melą? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.3. Ar įtariamasis pripažįsta padaręs nusikalstamą veiką? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.4. Ar įtariamasis paneigia savo kaltę? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.5. Įtariamasis pateikia išsamų pasakojimą ir prisipažinimą. Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.6. Įtariamasis pateikia prisipažinimą be išsamesnės informacijos. Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.7. Įtariamasis dalinai prisipažįsta. Jūsų nuomone, kodėl?
  - 4.8. Įtariamasis atsisako duoti bet kokius parodymus, pasinaudoja teise tylėti. Jūsų nuomone, kodėl?
5. **Paties ikiteisminio tyrimo tyrėjo įtariamojo asmens apklauso rezultatų vertinimas:**
- 5.1. Kaip dažnai jūsų atliktos apklauso pavyksta ir jūs pasiekiate užsibrėžtus tikslus? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 5.2. Kaip dažnai jūsų atliktos apklauso nepavyksta ir visiškai nepasiekiate užsibrėžtų tikslų? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 5.3. Kaip dažnai iš jūsų vykdytų įtariamojo asmens apklausu metu buvo apklausiamas nekaltas asmuo dėl nusikalstamos veikos, kurios jis nepadarė? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 5.4. Nurodykite savo praktikoje daugiausia kartų atliktą to paties įtariamojo apklausą (kartais). Jūsų nuomone, kodėl reikėjo tiek kartų atlikinėti apklausas?
  - 5.5. Nurodykite savo praktikoje ilgiausiai trukusią įtariamojo asmens apklausą (valandomis ir minutėmis). Jūsų nuomone, kodėl apklausa užtruko tiek laiko?
  - 5.6. Kaip dažnai jūsų praktikoje, apklausiant įtariamuosius taikote vaizdo ir garso įrašymą? Jūsų nuomone, kodėl?
  - 5.7. Jūsų nuomone, kada įtariamojo asmens apklauso turėtų būti filmuojamos:
    - 5.7.1. Tik baudžiamojo proceso kodekso ar kitų įstatymų nustatytais atvejais. Jūsų nuomone, kodėl?
    - 5.7.2. Ikiteisminio tyrimo tyrėjo ar prokuroro sprendimu. Jūsų nuomone, kodėl?

- 5.7.3. Visais įtariamojo asmens apklausos atvejais. **Jūsų nuomone, kodėl?**
  - 5.7.4. Kai gali būti konfliktuota apklausa dėl įtariamojo ar kitų dalyvių galimo elgesio.
Jūsų nuomone, kodėl?
  - 5.8. Kiek laiko vidutiniškai skiriate pasiruošimui įtariamojo apklausai (valandomis ir minutėmis)? Jūsų nuomone, ar svarbus yra pasiruošimas apklausai ir kodėl?
  - 5.9. Kas, jūsų manymu, labiausiai trukdo efektyviai ir etiškai vykdyti įtariamojo apklausas?
  - 5.10. Ką siūlytumėte keisti teisiniame reglamentavime ar praktikoje?
  - 5.11. Ar, jūsų manymu, reikalinga vieninga nacionalinė apklausų metodika? Kodėl?
6. Kiti pastebėjimai

Priedas Nr. 7 Ikiteisminio tyrimo tyrėjo apklausos duomenys

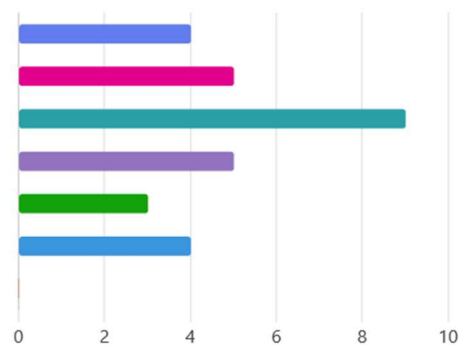
Tyrėjo ikiteisminio tyrimo stažas

● iki 5 metų	4
● iki 10 metų	4
● iki 15 metų	12
● iki 20 metų	3
● 20 ir daugiau metų	7

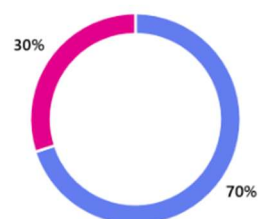
Tyrėjo amžius

● 20-30	4
● 30-35	5
● 35-40	9
● 40-45	5
● 45-50	3
● 50-55	4
● 55-60	0

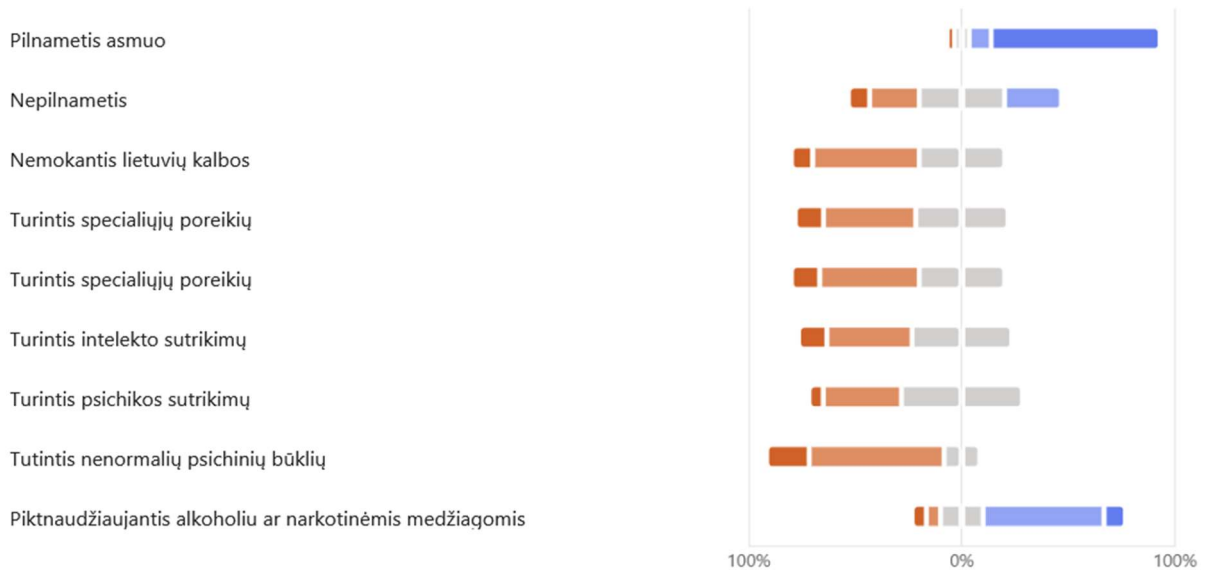
Duomenys apie tyrėją:

● Moteris	21
● Vyras	9

Kaip dažnai, apklausoje dalyvavę tyrėjai apklausia šiuos įtariamuosius
(1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

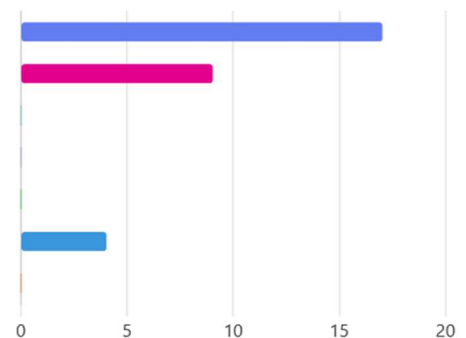
Ikiteisminio tyrimo tyrėjo dalyvavimas mokymuose, apklausų vykdymo temomis (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Ikiteisminio tyrimo tyrėjo, dalyvavusio apklausoje, darbo vieta

● Policijos komisariatas	17
● AVPK specializuotas padalinys	9
● LKPB	0
● FNTT	0
● STT	0
● Karo policija	4
● Lietuvos Respublikos muitinė	0

Ikiteisminio tyrimo tyrėjų nurodytas palankiausias laikas vykdyti įtariamųjų apklausas

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Nuo 8 val. ryto iki vidurdienio

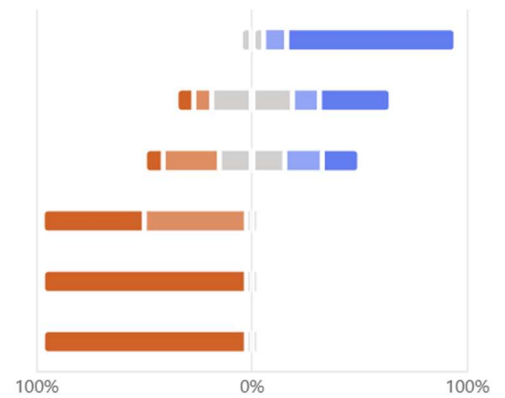
Nuo 12 val. iki 16 val.

Nuo 16 val. iki 20 val.

Nuo 20 val. iki 24 val.

Nuo 00 val. iki 4 val.

Nuo 4 val. iki 8 val. ryto

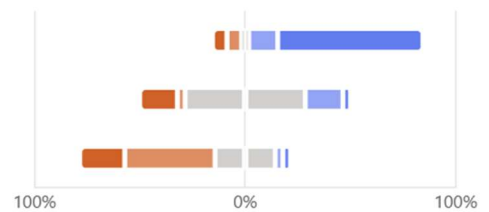
Įtariamųjų asmenų apklausos vietos (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Tyrėjo tarnybiniame kabinete

Apklauskos kabinete

Nepilnamečių apklauskos kabinete

Kaip dažnai apklausoje dalyvavo kiti proceso dalyviai

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

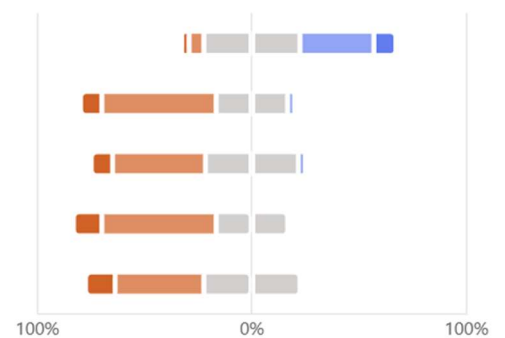
Advokatas

Vaiko teisių specialistas ar kitoks specialistas

Psichologas

Tėvai

Kiti atstovai pagal įstatymą

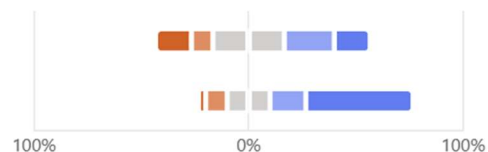

Įtariamojo supažindinimas su teisėmis

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Garsiai jam perskaitote

Įtariamajam leidžiate pačiam perskaityti pateiktą informaciją apie jo teises

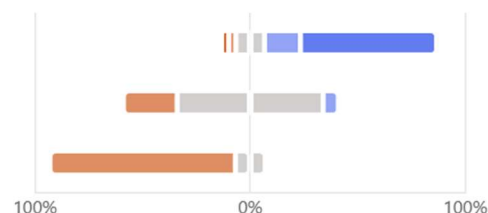
Apklausiamo įtariamojo pozicija, susipažinus su savo teisėmis (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Visiškai atsisako savo teisių ir sutinka, kad būtų atlikta išsami apklausa

Iš pradžių atsisako, bet vėliau pasinaudoja savo teisėmis

Atsisako duoti parodymus, pasirenka tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą...

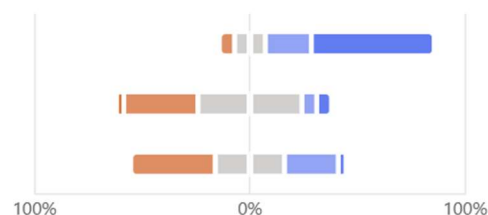
Įtariamojo tipinis elgesys apklausos metu (1- niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Įtariamasis būna nusiteikęs geranoriškam bendravimui

Įtariamasis būna priešišškai nusiteikęs

Įtariamasis būna abejingas apklausai (apatiškas)

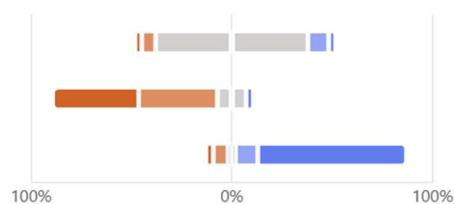
Vaizdo ir garso įrašų atlikimas įtariamojo apklausos metu (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Filmuojama ar daromas garso įrašas

Garso įrašas

Nefilmuojama ir nedaromas garso įrašas

Įtariamojo apklausos būdų pasirinkimas (1- niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Santykių ir ryšių užmezgimą (empatiją, draugiškas pokalbi ne apie bylą)

Atvirų klausimų, skatinančių pasakojimą, uždavimą

Emocijų kontrolę ir jų provokavimą

Teigiamos konfrontacijos naudojimą

Pasakojimo išprovokavimą

Psichologinį manipuliavimą

Pokalbio tvarkos ir vaidmenų paaiškinimą

Uždaro tipo klausimų, reikalaujančių patvirtinti ar paneigti, naudojimą

Įtariamojo izoliavimą nuo bendrininkų

Apklausos atlikimą mažame kabinate

Apeliavimą į įtariamojo asmeninius interesus

Pagrindinių poreikių (maistas, vanduo, rūkymas) patenkinimą mainais į bendradarbiavimą

Nuoširdų rūpinimasis įtariamuoju

Maksimalus įtariamojo padėties rimtumo padidinimą ar perdėjimą

Įtariamojo užuojautą, moralinius pateisinimus ir pasiteisinimus

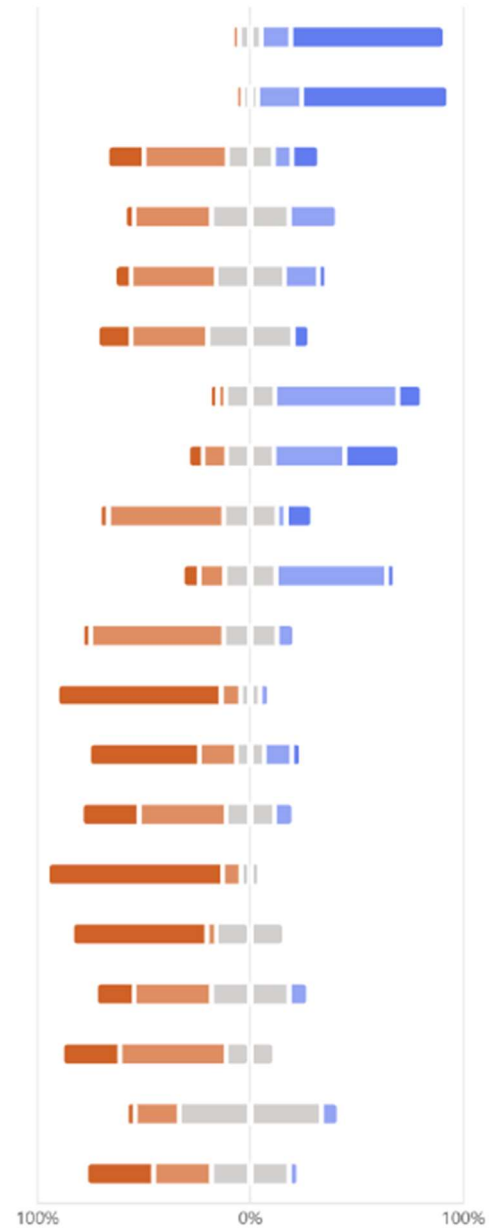
Apsimetimą (melavimą), kad tyrėjas turi nepriklausomus kaltės įrodymus

Įtariamojo neigimų ir prieštaravimų nutraukimą

Neleidimą įtariamajam neigti jūsų pateiktą informaciją

Įrodymų pateikimą po visu įtariamojo pasakojimu arba apklausos pabaigoje

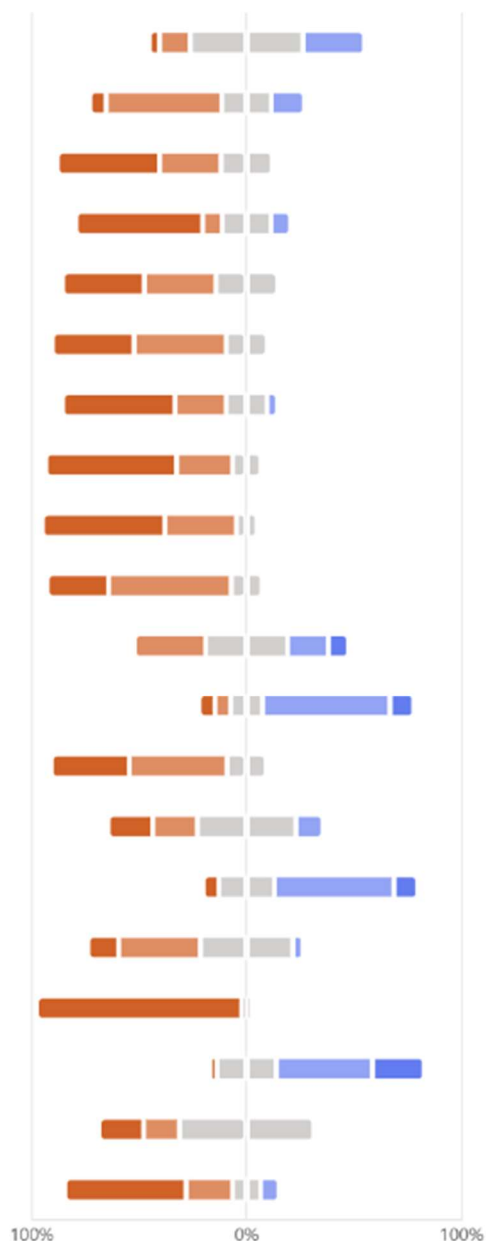
Teigimą, kad iš įtariamojo pateikta informacija yra svarbesnė nei kitų

Įtariamojo apklausos būdų pasirinkimas (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

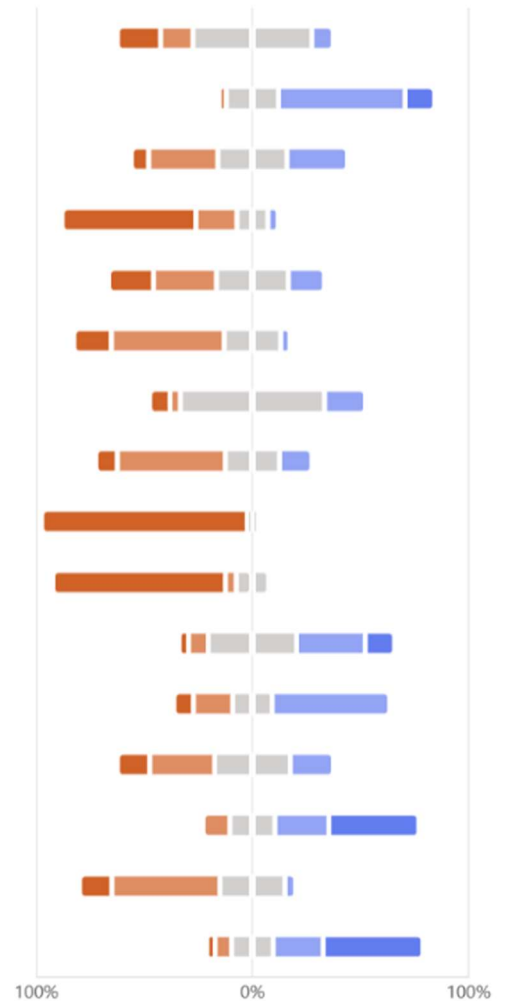
- Tyrėjo autoriteto ir kompetencijos pabrėžimą
- Įtariamojo tam tikrą laiką izoliavimą nuo artimųjų ar draugų
- Nematerialinio atlygio (pagarbos ar dėkingumo žodžių) naudojimą
- Susirūpinimo dėl įtariamojo asmens demonstravimą
- Dirbtinį įtariamojo padėties rimtumo minimizavimą (sumažinimą)
- Įtariamojo palikimą taip, kad galėtų girdėti kitus įtariamuosius
- Gero\blogo policininko situaciją
- Apqaulės naudojimą (bendrininkas išdavė ir pn.)
- Įtariamojo pateiktos informacijos niekinimą ar atmetimą
- Įtariamojo asmens vertybių neigimą ir qinčijimą
- Turimų įrodymų laipsnišką pateikimą visos apklausos metu
- Žvilgsnio į įtariamąjį ilgą užlaikymą, kad padidinti jo nervingumą
- Nusikaltimo moralinio rimtumo mažinimą
- Apeliavimą į įtariamojo reliqiją ar sąžinę
- Daugiau nei vieną kartą to paties klausimo uždavimą
- Nusikaltimo ar aukos nuotraukų rodyimą
- Įtariamojo pažeminimą ar įžeidinėjimą
- Apklausos tikslo, tvarkos ir situacijos paaiškinimą
- Įtariamojo kaltės jausmo stiprinimą
- Turimų įrodymų pateikimą apklausos pradžioje

Įtariamojo apklausos būdų pasirinkimas (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

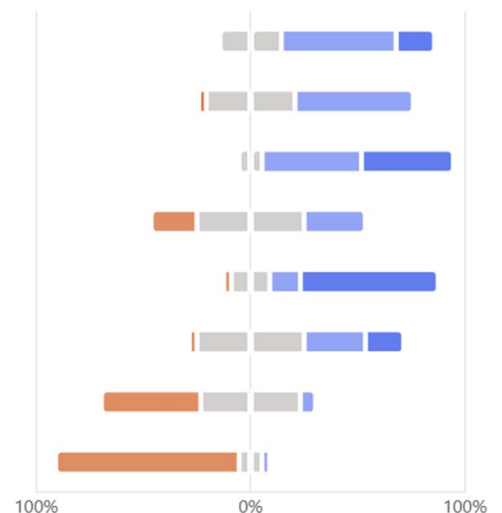
- Hipotetinių scenarijų pateikimą
- Paaiškinimą, kad įtariamasis turi galimybę pateikti savo paaiškinimus visais klausimais
- Grėsmių įtariamajam dėl nebendradarbiavimo akcentavimą
- Žadėjimą palankesnes baudžiamojo persekiojimo ir bausmės sąlygas
- Prieštaravimų įtariamojo pasakojime pateikimą
- Kvietimą tirtis poligrafu
- Faktinių kaltės įrodymų pateikimą
- Tiesioginį įtariamojo kaltinimą nusikalstamos veikos padarymu
- Fizinį įtariamojo bauginimą
- Nekantrybės, nusivėlimo ar pykčio demonstravimą, siekiant paskatinti bendradarbiavimą
- Pokalbio kontroliavimą
- Greitą klausimų uždavimą, nelaukiant atsakymo
- Konfrontaciją su įtariamoju
- Bendradarbiavimą
- Tikrų ir klaidingų įrodymų pateikimą
- Kiti apklausos būdai

Įtariamųjų apklausų rezultatai (1 - niekada, 5 - dažnai)

● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

- Ar apklausos metu visada pavyksta nustatyti tiesą?
- Ar apklausos metu visada pavyksta nustatyti melą?
- Ar įtariamasis pripažįsta padaręs nusikalstamą veiką?
- Ar įtariamasis paneigia savo kaltę?
- Įtariamasis pateikia išsamų pasakojimą ir prisipažinimą
- Įtariamasis pateikia prisipažinimą be išsamesnės informacijos
- Įtariamasis dalinai prisipažįsta
- Įtariamasis atsisako duoti bet kokius parodymus, pasinaudoja teise tylėti

Ikiteisminio tyrimo tyrėjų nuomonė dėl būtinumo vykdyti apklausų filmavimus

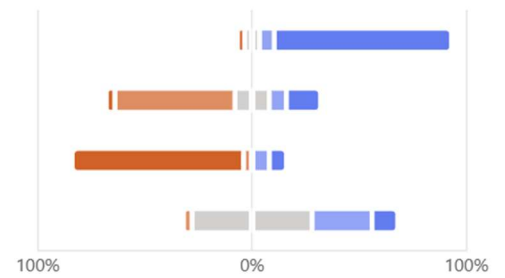
● 1 parinktis ● 2 parinktis ● 3 parinktis ● 4 parinktis ● 5 parinktis

Tik baudžiamojo proceso kodekso ar kitų įstatymų nustatytais atvejais

Ikiteisminio tyrimo tyrėjo ar prokuroro sprendimu

Visais įtariamojo asmens apklausos atvejais

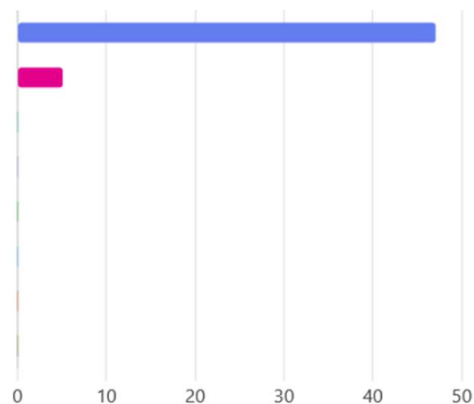
Kai gali būti konfliktuota apklausa dėl įtariamojo ar kitų dalyvių galimo elgesio

Priedas Nr. 8 Įtariamųjų asmenų apklausos protokolų tyrimo duomenys

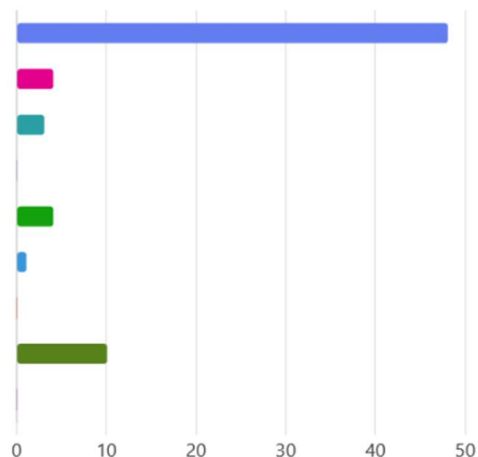
Tirti šių ikiteisminio tyrimo įstaigų įtariamųjų apklausos protokolai

● Policijos komisariatas	47
● AVPK specializuotas padalinys	5
● LKPB	0
● FNTT	0
● STT	0
● Karo policija	0
● Lietuvos Respublikos muitinė	0
● Kita	0

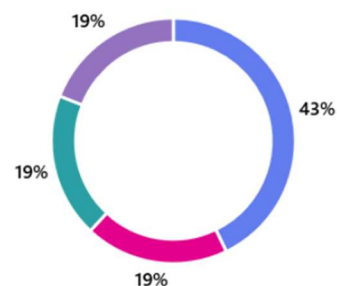
Apklausos protokoluose identifikuotas įtariamasis

● Pilnametis asmuo	48
● Nepilnametis	4
● Nemokantis lietuvių kalbos	3
● Turintis specialiųjų poreikių	0
● Turintis intelekto sutrikimų	4
● Turintis psichikos sutrikimų	1
● Turintis nenormalių psichinių būklių	0
● Piktnaudžiaujantis alkoholiu ar narkotinėmis medžiagomis	10
● Kita	0

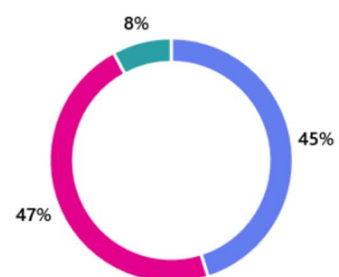
Įtariamųjų apklausose dalyvavę proceso dalyviai

● Advokatas	9
● Vaiko teisių specialistas ar kitoks specialistas	4
● Psichologas	4
● Atstovas pagal įstatymą: Tėvas	4
● Kiti atstovai pagal įstatymą	0

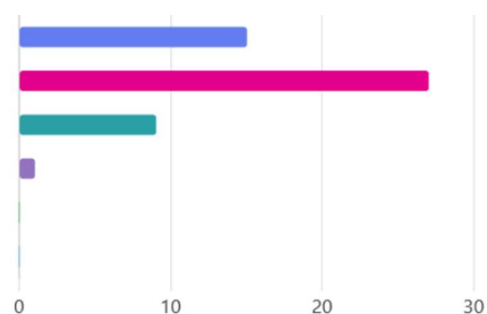
Įtariamųjų apklausos vietos

● Tyrėjo tarnybiniame kabinete	23
● Apklausos kabinete	24
● Nepilnamečių apklausos kabinete	4

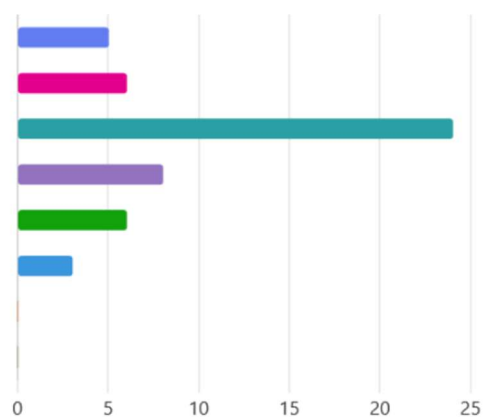
Paros laikas, kai buvo atliekamos apklausos

● Nuo 8 val. ryto iki vidurdienio	15
● Nuo 12 val. iki 16 val.	27
● Nuo 16 val. iki 20 val.	9
● Nuo 20 val. iki 24 val.	1
● Nuo 00 val. iki 4 val.	0
● Nuo 4 val. iki 8 val. ryto	0

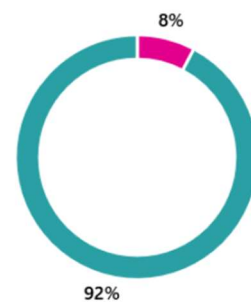
Įtariamųjų apklausos trukmė

● iki 30 min.	5
● iki 1 val.	6
● iki 1 val. 30 min.	24
● iki 2 val.	8
● iki 2 val. 30 min.	6
● iki 3 val.	3
● iki 3 val. 30 min.	0
● 4 val. ir ilgiau	0

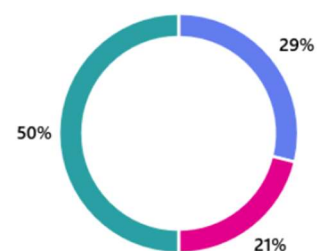
Įtariamųjų apklausų metu buvo :

● Buvo daromas garso įrašas	0
● Buvo filmuojama	4
● Nebuvo filmuojama ar daromas garso įrašas	48

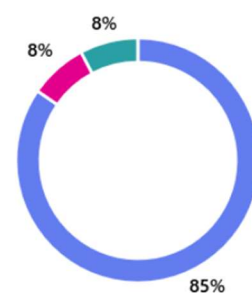
Įtariamųjų susipažinimo su savo teisėmis faktinės formos

● Tyrėjas jam garsiai perskaitė	15
● Įtariamasis pats perskaitė pateiktą informaciją apie savo teises	11
● Nėra duomenų	26

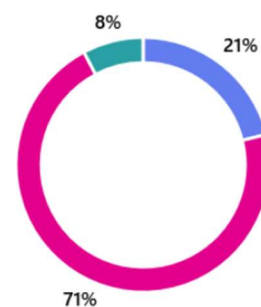
Įtariamųjų asmenų pasinaudojimas savo teisėmis

● Visiškai atsisakė savo teisių ir sutiko, kad būtų atlikta išsami apklausa	44
● Iš pradžių atsisakė, bet vėliau pasinaudojo savo teisėmis	4
● Atsisakė duoti parodymus, tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą...	4

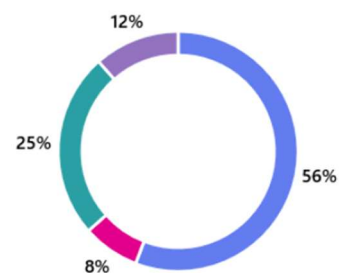
Įtariamųjų asmenų pozicija apklausos metu

● Iš dalies prisipažino	11
● Visiškai pripažino	37
● Visiškai neprisipažino	4

Įtariamųjų asmenų tipinis elgesys apklausos metu

● Įtariamasis nusiteikęs geranoriškam bendravimui	29
● Įtariamasis yra priešišškai nusiteikęs	4
● Įtariamasis abejingas apklausai (apatiškas)	13
● Nėra duomenų	6

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

ĮTARIAMŲJŲ ASMENŲ APKLAUSŲ ATLIKIMO TAKTIKA

Pagrindinės sąvokos: įtariamojo apklausa, apklausos taktika, parodymų patikimumas, psichologiniai veiksniai, PEACE modelis, žmogaus teisės

Baigiamasis magistro darbas skirtas įtariamojo apklausos procesui išanalizuoti įvairiais aspektais – teisiniu, procesiniu, kriminalistiniu ir psichologiniu. Įtariamojo apklausa yra vienas svarbiausių ir dažniausiai taikomų baudžiamojo proceso veiksmų, todėl aktualumas grindžiamas poreikiu užtikrinti efektyvią, etišką ir žmogaus teises gerbiančią apklausos taktiką. Tyrime atskleista, kad Lietuvoje trūksta standartizuotos įtariamojo apklausos metodikos, todėl praktikoje taikomos prieštaringos taktikos, o ta gali turėti įtakos parodymų patikimumui ir įtariamojo teisių užtikrinimui.

Darbo objektas – įtariamojo asmens apklausos taktika. Tyrimo dalykas – įtariamojo apklausos teisiniai, procesiniai, kriminalistiniai ir psichologiniai aspektai. Darbo tikslas – išanalizuoti įtariamojo apklausos reglamentavimą ir taikymo praktiką Lietuvoje, atsižvelgiant į tarptautinius standartus, ir pateikti rekomendacijas, kaip tobulinti apklausos taktiką. Siekiant šio tikslo, iškelti keturi tyrimo uždaviniai, apimantys apklausos sąvokos ir tikslų analizę, apklausos reglamentavimo tyrimą, metodų efektyvumo įvertinimą bei praktinių problemų ir jų sprendimo būdu analizę.

Darbą sudaro tris pagrindinės dalys. Pirmoje dalyje nagrinėjama apklausos samprata, jos ypatumai ir teisinis reglamentavimas. Antroje – analizuojami apklausos metodai, įskaitant interviu, kaltinamąją ir provokacinę apklausas. Trečioje dalyje pateikiami empirinio tyrimo rezultatai, gauti išanalizavus 50 įtariamųjų apklausos protokolų bei apklausus 30 ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir 10 ekspertų. Tyrimas atskleidė, kad informaciniai metodai taikomi 40% atvejų, kaltinamieji – 35%, mišrūs – 25%, o didesnę parodymų nuoseklumą ir detalumą užtikrina bendradarbiavimu grįsti metodai.

Tyrimo metodologijoje taikyti dokumentų, mokslinės literatūros, teisės aktų, teismų praktikos, įtariamojo asmens apklausos protokolų ir anketinės apklausos analizės metodai. Remiantis atlikta analize pateikiamos šios pagrindinės išvados: Lietuvoje trūksta vieningos įtariamųjų asmenų apklausos, taikomos taktikos dažnai prieštarauja žmogaus teisių standartams, apklausos sėkmė priklauso nuo tyrėjo gebėjimo įvertinti psichologinius veiksniai, praktikoje dažnai pasitaiko apklausų kokybės trūkumų. Darbe pateiktos keturios kryptingos rekomendacijos, įskaitant PEACE modelio taikymą, įtariamojo apklausų vaizdo fiksavimą, tyrėjų mokymų atnaujinimą ir nacionalinės metodikos kūrimą.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

INTERROGATION TACTICS OF SUSPECTS

Keywords: suspect interrogation, interrogation tactics, reliability of confessions, psychological factors, PEACE model, human rights.

The master's thesis tilted focuses on analysing the interrogation process of suspects from legal, procedural, criminological and psychological perspectives. As one of the most significant and frequently employed procedural acts in criminal proceedings, the suspect's interrogation plays a crucial role in determining the quality of evidence and in ensuring the rights of the individual. The relevance of the study stems from the identified lack of standardized interrogation methodology in Lithuania and the frequent use of contradictory tactics, which may compromise both the reliability of confessions and suspect's rights.

The object of the study is the interrogation tactics of suspects. The subject of the study comprises legal, procedural, criminological, and psychological aspects of suspect interrogation. The main goal is to evaluate the regulatory framework and practical application of interrogation tactics in Lithuania, aligned with international standards, and propose improvements. Four research objectives were set: to define the concept and goals of interrogation, to analyse its legal regulation, to assess the effectiveness of various methods, and to identify practical issues with suggestions for improvement.

The thesis consists of three parts. The first chapter discusses the concept, features, and legal regulation of interrogation. The second explores different methods – investigative interviews, accusatorial methods, and those used by intelligence officers. The third presents empirical findings from the analysis of 50 suspect interrogation protocols and interviews with 30 pre-trial investigators and 10 experts. The research revealed that information-gathering methods were used in 40% of cases, accusatory methods in 35% and mixed approaches in 25%, with cooperative strategies leading to more detailed and consistent statements.

The research methodology included document analysis, literature review, legal and jurisprudence analysis, content analysis of protocols, and survey-based data collection. The key findings indicate that Lithuania lacks a unified interrogation methodology; many practices do not comply with human rights standards; the success of interrogation often depends on the investigator's psychological competence; and the procedural quality of interrogations is frequently deficient. Based on the findings, the thesis offers four strategic recommendations: adoption of the PEACE model, mandatory video recording of interrogations, enhanced training for investigators, and the development of a standardized national interrogation protocol.